252649

A MAGYAR BÉKESZERZŐDÉS

TÖRTÉNELMI, JOGI ÉS ERKÖLCSI SZEMPONTBÓL

IRTA

Dr. CZIÁKY FERENC

NEMZETI KÖNYVTÁRI KÖZPONT NEM ADHATÓ EL

MAGYAR REVÍZIÓS L BUDAPEST

BUDAPEST, 1926.
KIADJA A SZERZŐ (BUDAPEST, X., VILLAM-UTCA 13.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

142/927

A MAGYAR BÉKESZERZŐDÉS

TÖRTÉNELMI, JOGI ÉS ERKÖLCSI SZEMPONTBÓL

IRTA

DR. CZIÁKY FERENC

BUDAPEST, 1926.
KIADJA A SZERZŐ (BUDAPEST, X., VILLÁM-UTCA 13.)

252649

R 1965

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
N Növedéknapló
1953 év 8473 sz.

R 2

M. kir. Büm. Kisérleti Nyomda — 1926.

TARTALOM.

Oldal

Előszó 5
Forrásművek 7

I. RÉSZ.

A magyar békeszerződés történelmi bírálata.

1. §. Általános elvek 11
2. §. A XIX-ik század nemzetközi története 14
3. §. Az olasz állam kialakulása és nemzetközi szerepe 21
4. §. A XX-ik század diplomáciai története 27
5. §. A világháboru katonai és diplomáciai előkészitése 34
6. §. A magyarság felelőssége a világháboruért 43
7. §. Történeti és diplomáciai (angol, olasz, francia és amerikai) érvek a mi javunkra 48

II. RÉSZ.

A magyar békeszerződés jogi bírálata.

8. §. Általános kritikai elvek 59
9. §. Részletes jogi bírálat 64
10. §. A békeszerződés és a nemzetközi szervezetek 88
11. §. A lefegyverzés nemzetközi jogi szabályozása 97
12. §. A nemzetközi védelem jogi szabályozása 104
13. §. A nemzeti kisebbségek jogi helyzete 110
14. §. A nemzetközi biráskodás 123

III. RÉSZ.

A magyar békeszerződés erkölcsi bírálata.

15. §. A nemzetközi erkölcs és az önrendelkezés 141
16. §. Külföldi erkölcsi bírálatok a trianoni békeműről 153

Zárószó 163

Előszó.

Habent fata sua libelli! Minden könyvnek megvan a maga sorsa! Ezzel a szállóigével szokták a könyvkiadók könyveiket vándorutjokra engedni! . . . . .

Mi lesz e könyvemnek a sorsa? Mi célból irtam? Miért lépek vele a Közönség elé? Ezek a kérdések vetődnek fel a lelkemben most, amikor irásaimat sajtó alá rendezem.

Hogy e kérdésekre megfelelhessek, elmondom e könyv keletkezési történetét.

Hat év óta azt látom, hogy a magyar embereknek megsokasodott gondjai közt a legnagyobb, a hazájuk sorsa és jövendője miatti gondjuk. Miért lett a magyarsággal szemben hálátlan a kulturvilág? Mit vétettünk, hogy ilyen rettenetes csapás méretett ránk? Lehet-e a magyar nagypéntekből valaha a feltámadást hozó husvét? Ezek a nagy kérdések gyötrik fájó bizonytalanságukkal a magyar közvéleményt.

Azt minden magyar ember érzi, hogy a trianoni béke igazságtalan, jogtalan és erkölcstelen! Az élet körülményei azonban csak keveseknek teszik lehetővé, hogy ehhez az érzéshez megkereshessék az indokokat is, hogy ezáltal az érzésekből tudás, a tudásból pedig meggyőződés váljék, amely az érzésektől a tettekig vivő utat megmutathassa.

Én is éreztem ezt az érzést és kerestem hozzá a bizonyitékokat is, hogy az érzéseim meggyőződéssé erősödhessenek.

Igy jutottam el a nemzetközi jog- és diplomáciai történelem tanulmányozásához, mert ugy láttam, hogy ezen az uton találhatom meg a bizonytalan jelen kérdéseire a magyar jövőbe mutató feleleteket.

Amiket e tanulmányaim közben a nagy emberek igaz irásaiban feltaláltam, azt a fenti cél szolgálatába állitva, nyujtom e könyvben Magyar Testvéreimnek!

Az egybegyüjtött forrásanyag feldolgozásánál két ut állott előttem: az egyik a magyar békeszerződés anyagának górcsövi vizsgálata utján azoknak a hiányoknak és repedéseknek felsorolásához vezetett volna, amelyek a trianoni békemű gyengeségeit tárták volna fel.

A másik azon alapvető elveknek a birálata, amely elvek a magyar békeszerződés fundamentumát szolgáltatják.

Ez utóbbit választottam, mert ez az ut tetszetősebb, a t. Olvasók részére érdekesebb lesz és mert ezen az uton is elérhető a cél: annak megmutatása, hogy a trianoni békeokmány: a magyarság nagypénteki keresztje, nem az örök enyészetet jelképezi, hanem csak a megfeszitett igazságot, amely után feltámadásnak kell következnie.

Igy jött létre ez a könyv! Ezt a célt szolgálják ezen igénytelen sorok!

Ezek bejelentése után pedig sorsára bocsátom irásaimat! Habeant fata sua!

Budapest, 1925. november hava.

Dr. Cziáky Ferenc.

Forrásművek.

Marczali Henrik: A béke könyve.

Molden Berthold: Alois Graf. Aehrenthal: Sechs Jahre äussere Politik Österreich-Ungarns.

Molden Ernő: Zur Geschichte des Österreich-russischen Gegensatzes.

Dr. Alfred Francis Pribram: Die politischen Geheimverträge Österreich-Ungarns 1879—1914. (Nach den Akten des Wiener Staatsarchivs.)

Gr. Andrássy Gyula: Diplomácia és Világháború.

Br. Wlassics Gyula: Az önrendelkezés joga. (Budapesti Szemle 1919.)

Pázmándy Dénes: A világháború kezdeményezői. (Kelet népe 1920. évf. 12. sz.)

Magyary Géza dr. Zur Frage der Gültigkeit der Friedensverträge.

Magyary Géza dr.: Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit im Völkerbunde.

Dr. Gothein: „Die Schuld am Kriege" c. mű ismertetése a Kelet népe XIV. évfolyamában.

Dr. Búza László: A háború és a nemzetközi jog.

„The Poison That Destroys" c. cikke a Foreign Affairs angol lapnak a Kelet Népe XIV. évf. ismertetése alapján.

A Külügyi Szemle 1920—1922. évfolyamai.

A Kelet Népe 1920—1924. évfolyamai.

Dr. Auer Pál: A Népszövetség.

Liszt F. dr: Völkerrecht.

Bluntschli: Das moderne Völkerrecht.

Attilio Tamaro: Fajok harca a Dunamenti Európában" c. műve (Kelet Népe 1923. évf. 3. füzet.)

Magyary Géza dr.: Az állandó nemzetközi bíróság. (Külügyi Szemle. 1921/22. évf. I. f.)

Szepessy László: A gordiusi csomó. (Kelet N. XIV. évf. 39—45 l.)

„ „ Az európai egyensúly. (Kelet N. XIV. évf.)

Dr. Balanyi György: Az európai egyensúly. (Kelet N. XIV. évf.)

Br. Wlassics Gyula: A kisebbségi kérdésről. (Kelet Népe XIV. évf.)
„ „ „ A kisebbségi védelem anyagi és alaki joga. (K. N. XIV. évf.)
„A Lansing Memoir" Dr. Czakó István ismertetése a Külügyi Szemle 1921/22. évf. 65—74. l.
A Területvédő Liga kiadványai.
A világháboru okiratgyüjteménye: az osztrák-magyar vörös, a német fehér, a szerb kék, a belga szürke, az angol kék és az orosz narancssárga könyvek.
Dr. Irk Albert: Az uj nemzetközi jog.
Nemzetgyülési napló a 128. és 129-ik ülésről.
Dr. Irk: A Nemzetek Szövetsége.
Dr. Horváth J.: A 20-ik század története.
Dr. Búza László: Államterület és területi fenségjog.
Dr. Csarada János: A tételes nemzetközi jog rendszere
Rubint Dezső tbk: Az összeomlás.
T. G. Masaryk: Die Weltrevolution.
Fr. Nitti: L' Europa senza pace.
„ „ La decadenza dell' Europa.
„ „ La tragedia dell' Europa.
„ „ La pace.

I. RÉSZ.

A MAGYAR BÉKESZERZŐDÉS TÖRTÉNELMI BIRÁLATA.

1. §. Általános elvek.

A végleges békefeltételeket a „szövetséges és társult hatalmak“ elnevezése alatt szereplő győztesek egy „kisérő levél“-ben nyujtották át a magyar békedelegációnak.

E kisérő levél — mely a fenti okból a magyar békeszerződéssel történelmileg összekapcsolódott és e történelmi kapcsolaton kivül azzal még tartalmánál fogva is szoros összefüggésben van — második bekezdésében tényként állapitja meg, hogy Magyarország felelőssége kettős alapon nyugszik: először felelős „a világháború kitöréséért“ és másodszor általában felelős „a kettős monarchia imperialista politikájáért“.

E kettős felelősségen nyugszik a magyar békemű egész épülete; igy ebből vonja le jogi következmény gyanánt Magyarország terhére a jóvátétel kötelezettségét is, ezt mondván a békeszerződés VIII-ik Rész, I. cim, 161-ik cikkében: „Magyarország és szövetségesei felelősek mindazokért a károkért és veszteségekért, amelyeket a szövetséges és társult kormányok, valamint polgáraik az Ausztria-Magyarország és szövetségesei támadása folytán rájuk kényszeritett háború következményeképen elszenvedtek“.

Mi forditsuk meg e felelősségi tételt — mert ez a sorrend felel meg a történelmi egymásutánnak — és először vizsgáljuk meg azt a kérdést: felelős-e Magyarország az

Osztrák-Magyar Monarchia imperialista politikájáért? Azután pedig keressük meg és adjuk meg a feleletet arra a kérdésre: felelős-e hát Magyarország a világháború kitöréséért?

A győztesek nem tartották szükségesnek, hogy fenti ténymegállapitásaikat történelmi adatokkal alátámasszák. Ők csak frázisokat használtak és azokra épitették fel békeparancsaikat. Nekünk azonban az igazság és a történelem ereje kell, hogy a fegyverünk legyen, amellyel a békeszerződés ezen rendelkezéseit kritikailag megtámadjuk. Ebben nekünk a nemzetközi, helyesebben a diplomáciai történelem lesz a legerősebb támogatónk, mert az államok külpolitikáját a diplomácia irányitja és a diplomáciailag meg nem oldható vitákat a fegyver vágja ketté.

Az államok egymásközti életében a fegyver és a jog játszotta és játsza ma is a legfontosabb szerepet. A fegyver az az aggressiv erő, amely tényleges uralmi helyzeteket teremt; a jog pedig rendesen azt conserválja vagy vonja be szabályaival, amit a fegyver már megszerzett.

A jog a diplomaták, mig a fegyver a hadsereg kezében van. A diplomata előkésziti, a katona megcsinálja a történelmet, a fegyver pedig megteremti azokat a tényleges helyzeteket, amiket utólag a jog különféle szabályok hálózatával von be.

Ezért játsza a népek egymásközti életében ezen két tényező a főszerepet és ezért áll a nemzetközi történelem e két tényező szerepeinek különféle variációiból.

Nézzük meg tehát Európa nemzetközi életét az utolsó száz év alatt, hogy megállapithassuk, vajjon Monarchiánk tényleg imperialista külpolitikát folytatott-e és vajjon ebben a magyar nemzetnek miféle szerep jutott?

Ha Európa történetét megvizsgáljuk, abban egy évezredre visszamenőleg azt látjuk, hogy Közép-Európa történetét a francia és német nép örök vetélkedése tölti ki. A Rajna mentén ezeréve vivja ezen két nagy nemzet elkeseredett harcát a hegemóniáért. A többi nemzetek életére is ez a körülmény birt determinálólag, mert külpolitikai érvényesülésük mindig attól függött, vajjon e nagy tusában ahhoz a hatalmi csoporthoz tartoztak-e, amelyik a fegyveres mérközésekkor felülmaradt.

Oroszország csak a XVIII-ik századtól lépett be nagyobb sullyal Európa történelmébe; Anglia pedig felhasz-

nálva szigetországi jellegét, ezen elszigetelt helyzetéből csak akkor lépett ki az európai vetélkedések szinpadára, ha kalmári érzéke úgy sugta, hogy beavatkozásával a vetélkedők csoportjának egyikét győzelemhez segitheti és a hadisarcból megkaphatja az oroszlánrészt.

Magyarországot geografiai helyzete Európa keleti védőbástyájává tette s ennek folyományaként az lett történelmi végzete, hogy a keresztyén Nyugatért vérezve ne tudjon gazdaságilag arra a nivóra emelkedni, amelyre az általa megvédett nyugati népek békés évszázadok során feljutottak.

A német-francia vetélkedésben Magyarország részben földrajzi fekvése, Ausztriával való szomszédsága révén, de még sokkalta inkább azon ténynél fogva, hogy a magyar király a XVI-ik századtól kezdve egy személyben Ausztria uralkodója és — évszázadokon át — nyugat-római szent birodalmi császár is volt, a német érdekszférába került. A magyarság tehát ennek a ténynek a történelmi és külpolitikai következményeit — akarva vagy akaratlanul is — viselni kényszerült.

A XVI-ik század közepétől egészen a XVII-ik század végéig hazánk nagy része török hóditó uralom alatt állott; nyugati részén az osztrák zsoldosok voltak az urak, mig keleti részén: Erdély bérces földjén a magyar fejedelemség ezer bajjal küzdve élte mindennapi nehéz életét. Ez idő alatt tehát Magyarországnak sem egységes imperiuma, sem egységes külpolitikai akarata nem volt, hiszen egész életenergiája kimerült a nemzeti létfenntartás nehéz tusájában.

A török alóli felszabadulásunk ténye külpolitikailag nem járt semmi haszonnal. Sőt az erdélyi fejedelemség megszüntével önálló külhatalmi akaratunk is teljesen megszünt; külpolitikai rendelkezési jogunk átszállott a wieni legfőbb udvari és haditanácsra. A hadüzenet és békekötés joga uralkodói felségjoggá lett és Magyarországot a külhatalmak körében a wieni osztrák diplomácia képviselte a nélkül, hogy nemzeti akaratunk valaha is megkérdeztetett vagy érvényesülhetett volna. Ez a helyzet egész 1848-ig, helyesebben 1867-ig, mint tényleges helyzet pedig egész 1918. novemberig, vagyis Ausztriától való elszakadásunkig fennállott.

Ez a politikai helyzet szabta meg tehát a magyarság nemzetközi rendelkezési jogát. Ezek szerint kell tehát a felelőssége jogalapját, mérvét és következményeit is elbírálni.

Miután a nemzetközi történelem irányait és e keretben a magyarság helyzetét megvilágitottuk, nézzük közelebbről az európai nemzetközi történelmi eseményeket.

2. §. A XIX-ik század nemzetközi története.

A XIX. század elején Napoleon hadvezéri és politikai zsenialitása a francia gloire lábai elé fektette Közép-Európa népeit. Napoleon a legnagyobb hóditókat jellemző zsarnoki gőggel szabta meg katonai és diplomáciai céljai szerint a közép-európai államok határait; állitott fel és törült el országokat.

Ezen történelmi akciónak megjött a reakciója!

A három császár szövetkezve, leverte Napoleont; térdre hulott a francia gőg és Anglia — idejekorán megérezve a hatalmi esélyeket — a három császár mellé állva, — Ausztria, Porosz- és Oroszországgal együtt — megsemmisitő sullyal rakta rá a francia és spanyol nemzet vállaira a párisi békéket.

Az 1815-iki párisi békekötésnél ugyanazokat a történelmi eseményeket látjuk, mint a jelenlegi Páris környéki békekötéseknél. A győztes békeparancsa akkor is olyan gőgösen, magas trónusról szólott a legyőzöttekhez, mint ma „a szövetséges és társult hatalmak" békefeltételei a legyőzött „központi hatalmak"-hoz.

De a gőg mellől már ekkor sem hiányzott a nagyképüsködés se! amely az imperialista rendelkezéseket a jog palástjába igyekezett felöltöztetni, hogy félrevezesse a semleges világot.*

A békefeltételeket diktáló nagyhatalmak akkor is tettek nagyhangu frázisokat a nemzetközi jog szükségességéről és kilátásba helyezték, hogy európai konferenciák tartásával igyekezni fognak a nemzetek békés fejlődése és az európai béke megtartása érdekében mindent megtenni. Hiszen nekik érdekükben is lett volna megtartani azt a

* A 3 uralkodó a szövetség okmányban a Szent Irásra hivatkozva kijelentette, hogy egymásnak hazafias testvérei, alattvalóiknak és katonáiknak pedig gondviselő atyjai lesznek, hogy ily módon a hitet, a békét és az igazságot szolgálhassák. Molden E.: Zur Geschichte des öst.-russ. Gegensatzes. 33 l.

békét, melyet a jog nevében — bár a győztes hatalmi eszközeinek igénybevételével — a legyőzöttekre kényszeritettek. A nagyhangu szavakat azonban megcáfolták a tények!

Már az a mód, ahogy a legyőzött két hatalmat — a spanyolokat és franciákat — a békekötéshez meghivták, mutatta, hogy ott nem egy jogi egyezmény, hanem békeparancs készül.

A győztes nagyhatalmak 1814. szeptember 22-én ugyanis határozatilag kimondják, mikép a háború és a kötendő békeszerződés eredményeként rendelkezésre álló tartományokat egyedül ők fogják felosztani és a legyőzött két hatalom: Spanyol- és Franciaország csak azután fejezheti ki véleményét és nyilvánithatja esetleges ellenvetéseit e felosztás ellen.

Metternich herceg, a bécsi kongresszus elnöke, a spanyol és francia megbizottakhoz intézett meghivójában is kifejezésre juttatta, hogy ők a békekötésnél csak „assistálni" fognak. Talleyrand, a francia megbizott ezt a szerepet lealázónak és a nemzetközi jog szabályaival ellentétesnek jelentette ki s azt kérte, hogy a kongresszus a nemzetközi jog elveinek figyelembevételével tartassék meg.*

És bár a győztesek akkor is azt hitték, hogy az általuk megalkotott békekötés örök érvénnyel szabályozta a népek életét és az általuk szétosztott területek sorsát s bár az is tény, hogy e rendelkezések közel 100 évre kihatással voltak Európa térképének kialakulásánál, e békemű rögtön létrejövetele után megmutatta azokat a hiányokat, amelyek a mulandóság érzetét keltették fel iránta és e béke mögött fellángolt a közeli háború véres lehetősége.

A párisi békék és ezzel kapcsolatban az 1814. és 1815. években megalkotott nemzetközi egyezmények a győztes fejedelmi autokrácia hatalmi tényéből születtek meg. Érezték is megalkotóik, hogy e békék biztositása végett szövetséget kell alkotniok. E végből létesitették a Szent-Szövetséget, amelynek keretében a fejedelmi autokrácia zsarnoksága állig felfegyverkezve lesbe állott, hogy az ébredő nemzeti eszmét és a népek szabad életnyilvánulását legelső megmozdulásában halálra gázolja.

* Horváth Jenő: Az európai béke biztositékai a mult században. Külügyi Szemle 1920. évf. (16—39 lap.)

A Szent-Szövetség azonban nem talált egyöntetü elismerésre.

A Szent-Szövetség okmányának aláirását Anglia már megtagadja azzal az indokolással, hogy annak elveit az angol állam alkotmányos felfogásával ellenkezőnek tartja, igy önmagával ellentétbe nem jöhet.

Amerika pedig a párisi békeszerződésekre jelentette ki, hogy azt a nemzetközi jog elveivel és a magasabb erkölcsi szempontokkal összeegyeztethetőnek nem tartja, mert azokat a fejedelmek — népeik akaratának megkérdezése nélkül — önkényesen kötötték.

Mindezekből azt látjuk tehát, hogy a párisi békék nem a népek szabad rendelkezési akaratán, hanem a győztes fejedelmek erőszakán épültek fel s lényegükben csak hatalmi tények voltak, melyek nem jogot, hanem csak tényleges helyzetet teremtettek.

Ez a tényleges helyzet sem mutatott azonban állandóságot! Egymásután jöttek olyan történelmi események, melyek a Szent-Szövetség által örökérvényűnek hitt területi rendelkezéseket megbolygatták és a népek önrendelkező akaratát juttatták érvényre.

Belgium 1830-ban Hollandiától elszakadt és önállóságát kivivta. Az 1848. és 1871-ik évek közt a német vér cohesionalis ereje megteremtette a német egységet; ugyanezen idő alatt alakult ki az olasz nemzeti egység; majd a balkán-népek is egymásután kiküzdik nemzeti elismertetésüket.

Igy töredezte szét az idő és az időben a népek felébredt öntudata az örökéletünek hitt párisi békét, meg a Szent-Szövetség alkotásait.

A legnagyobb és halálos csapást az 1815-iki területi állapotokra mégis az 1871-ik évi frankfurti béke mérte, amely az Elszász-Lotharingia bekebelezésével megnagyobbodott és az együvétartozandóság érzetétől áthatott Német Birodalmat megteremtette.

Ezzel egy uj korszakba lépett az európai népek egymásközti története és egy uj etappe-hoz érkezett el az a nagy küzdelem, mely a Rajna melett a német és a francia nép közt ezeréve folyik és amely a világtörténelem legnagyobb versengését tárja elénk. A Szent-Szövetséget

azonban nemcsak kivülről érték vereségek, hanem mihamar belső összetételében is mutatkoztak az ellentétes fejedelmi érdekek.

Bár a Szent-Szövetségben I. Ferencet, az osztrák császárt és egy személyben Magyarország uralkodóját illette az elsőség és a Szent-Szövetség ülésein az osztrák Metternich elnökölt, e külső mögött azonban I. Sándor orosz cárnak, majd később utódjának Miklósnak a hegemóniára való törekvése lappangott.

Bár I. Sándor orosz cár és az osztrák kancellár, Metternich herceg voltak e franciaellenes szövetségnek a tulajdonképeni reprezentánsai, lényegükben mégis egymástól erősen különböző, sőt alapjában két ellentétes politikai szisztemát képviseltek.*

Már az a tény, hogy I. Sándor cár megakadályozta, mikép a szultán a Szent-Szövetségbe felvétessék, abban leli magyarázatát, hogy az orosz cár a török európai területét az ő jogos örökségének tekintette, Konstantinápolyra a régi Bizancz jogcimén igényt formált és a Földközi-tengerre kijutás már ekkor ott szerepelt az orosz imperializmus álmai között.

Ezen orosz tervek azonban beleütköztek az osztrák nagyhatalmi érdekbe és igy ezzel szemben Metternich herceg az olasz ügyeknek és a Német Szövetségnek Ausztria érdekkörébe való vonásával igyekezett gátat emelni az orosz expanziv törekvéseknek.

Az 1849-iki események hatása alatt azonban az orosz cár olyan tulsulyra tett szert, — amikor szövetséges társa, Ferenc József osztrák császár magyar trónja megmentése, valamint az olaszországi mozgalmak elnyomása érdekében hatalmas hadsereggel avatkozott be és ezzel az elbukóban lévő osztrák császári nagyhatalmat helyreállitotta — hogy ennek folytán nemzetközi hatalmi tulsulyra tett szert és az osztrák-orosz császár varsói találkozásán az orosz cár már éreztette is szövetséges társa felett az erkölcsi hegemóniáját.

A magyar kérdés — mely az 1848/1849-iki események alatt önállóan lépett fel a nemzetközi problémák között — tehát lényegében a szent-szövetségi szerződésnek köszönheti elbukását, mert az orosz cár a szent-szövetségi

* Molden E.: Zur Geschichte des öst.-russ. Gegensatzes 13 lap.

viszony alapján nyujtott az osztrák császárnak szövetséget a magyarság leverésére.* Ebből a tényből következik, hogy a Szent-Szövetségi Szervezet imperialista politikája nem a magyar állam érdekében, hanem ellenkezőleg, annak rovására alakult. Igy ezen szervezetért a magyarság nem viselheti a történelmi felelősséget. Anglia — mely 1815-ben a szent-szövetségi okmány aláirásának megtagadásával visszavonult az európai győztes fejedelmek érdekszövetkezetétől a maga elszigetelt külön világába — Magyarország leveretése után kilépett semlegességéből és felemelte tiltakozását a magyarság ügyében is. Nem azért tette ezt, mintha különösképen együttérzett volna a szabadságharcában letiport magyar nemzettel, hanem azért, mert érdeke parancsolóan követelte meg, hogy elébeálljon a diadalittas orosz cárnak a Konstantinápoly felé vivő utján. E célból lépett Anglia Francia-, Törökországgal és Sardiniával is szövetségre, hogy az orosz tulsulyt ellensulyozza.

Igy gáncsolta el Anglia az orosz álmokat és igy hullott szét a Szent-Szövetségben tömörült fejedelmek érdekköre is Sándor cár halálával, miután már a porosz fejedelmet érdekei jóval előbb eltávolitották Ausztriától.

A fentiekből kitűnik tehát, hogy a Szent-Szövetségen belül Oroszország a politikai hegemóniára törekedett. Közben pedig — mialatt a Szent-Szövetség szervezetén belül az osztrák császár és az orosz cár riválisként küzdöttek a diplomáciai fegyverekkel a hegemóniáért — a porosz diplomácia megkezdte nagy munkáját a német egységnek porosz vezetés alatti megszervezése érdekében. 1845-ben a frankfurti szövetség-gyülésen megalakult a Deutscher Bund, amely 1866-ig valamennyi német államot magában egyesitette, sőt Hollandia és Dánia is képviselve voltak abban. Bár e német szövetség élére Ausztria került s azt Metternich herceg, a mindenható osztrák kancellár irányitotta, mégis 1848-ban már Poroszország e szövetség tagjait a gazdasági érdekek erejénél fogva az ő vámtörvényéhez kapcsolja és ezzel egy olyan gazdasági érdekkört létesit, amely alkalmasnak látszott arra, hogy a német szövetség vezető államává Poroszországot tegye meg és ezáltal egy egységes nagy német birodalom alapjait rakja le.

* Molden E.: i. m. 33 lap.

Igy vezetett a Szent-Szövetség más irányban a német-porosz hegemónia kifejlődéséhez, ami csak Ausztria rovására mehetett végbe.

A porosz hegemónikus törekvéseknek legnagyobb ellenségei maguk a szövetséges társfejedelmek voltak: az osztrák császár féltékenyen őrködött azon, hogy a német szövetség feje ő legyen; ezzel szemben az orsz cár minden erejét latba vetette a német népek szövetségének letörésére, hogy ő lehessen Európa legnagyobb uralkodója.

Ezen versengésekből is láthatjuk, hogy mit jelentett a Szent-Szövetség harmóniája.

A porosz-osztrák ellentétek 1866-ban fegyveres összetűzésben robbantak ki. A königgrätzi vereség azután végleg eldöntötte a nagy kérdést, hogy ki legyen a német szövetség vezére. A német hegemónia ezzel végleg Poroszország kezébe jutott és Ausztria kénytelen volt beletörődni abba, mikép a régi német-római császárságot többé felujitani politikai lehetetlenség és hogy az osztrák politikának nyugatról kelet felé a Balkánnak kell fordulnia.

Ez a nemzetközi helyzet magyarázza az osztrák uralkodóház békülékenységét Magyarország irányában és ez hozta létre az 1867-iki kiegyezést Magyarország és koronás királya I. Ferenc József között. Ami viszont azt mutatja, hogy hazánk mindig csak közvetett uton került bele a nemzetközi áramlatokba.

Annak illusztrálására, hogy hazánknak a monarchián belül minő külpolitikai szerepet szántak ebben az időtájban, felhozzuk itt Freeman oxfordi egyetemi tanárnak az 1867-iki kiegyezés hirülvétele kapcsán elhangzott alábbi nyilatkozatát: „Hadd álljon fel Magyarország hatalmasan, mint természetes oltalmazója a balkáni népeknek ugy a törökkel, mint az ármányos muszka felszabaditójukkal szemben.“ *

Ime, ezt a magas erkölcsi értékü nemzetközi feladatot bizta a magyarságra 1867-ben az angol nemzet közvéleménye. Ami egyben történelmi elismerését képezi azon ténynek, hogy a magyar államban nem a más népeket leigázót látták, hanem felismerték benne azokat a nemzetközi erkölcsi kellékeket, amelyek őt a gyengébb népek védelmezői szerepkörének ellátására érdemessé tették. És

* Marczali Henrik: Az angol-magyar érdekközösség a multban c. közleményéből. Kelet Népe. 1923. évf. 5-ik füzet.

hogy ezen hivatásunkat be nem tölthettük, annak oka abban keresendő, hogy a magyar állam külpolitikai akaratát Ausztriával való közjogi helyzete miatt szabadon nem érvényesithette és a magyar államiság energiája mindig meddő közjogi harcokban és csatározásokban merült ki.

Amint az eddigi történelmi fejtegetéseinkből is láthatjuk, a német eszme évszázadokon keresztül élt Európában mint cohesionalis erő. Ez a Német-Római Szent Birodalomban találta meg első megtestesülését, majd később ennek felbomlása után a német szövetség (Deutscher Bund) keretein belül csoportosultak a német faju államok, hogy e történeti alakulatokból Bismarck lángesze megteremtse a Németbirodalmat. Ez volt a német kérdés nemzetközi evoluciója.

A német eszme erősödése azután mint nemzetközi akció a történelmi szükségszerűség erejével kiváltotta reakcióként a franciák évezredes gyűlöletét. A Rajna mentén ujra fellángolt a hamu alá takart örök tűz.

Ez okozta az 1870/71-iki francia-porosz háborút, mely a németek győzelmével végződvén, a Németbirodalom végleges megalakulásához és a német államok közt a porosz nép hegemóniájához vezetett.

Bismarck herceg azonban bölcsen tudta, hogy Franciaország a hadisarcot és Elszász-Lotharingiát nem fogja elfelejteni s hogy készülni fog a revanche-ra. A politikai belátás utjait követte tehát, amikor mindent elkövetett Ausztria kibékitésére és a barátsága megnyerésére. Ennek sikerültét jelezte azon tény, hogy az 1879. október 7-én Wienben megkötött szerződésben Ausztria-Magyarországgal megalkotta a Zweibundot, mint nemzetközi szövetséget.* Ez köttős pilléren nyugodott: először annak átérzésén, hogy Ausztria úgy a vérségi, mint történelmi okoknál fogva is a német érdekkörhöz tartozik és másodszor, hogy e szövetség nélkül a Németbirodalom határai nehezen védhetők. Viszont németbirodalmi érdek volt az is, hogy Magyarország és Ausztria között ne legyen dissonancia, mert ez a monarchia védelmi egységét gyengitette volna. Ezért éreztette a magyar közjogi kérdések kialakulásánál a Zweibund révén Németország kivánsága

* E szerződés szövegét lásd: Dr. Pribram: Die polit. Geheimverträge Öst.-Ung. 1879—1914 c. műve I. kötet 6—9 lapjain.

kedvező hatását. Ennek azonban — magyar szempontból nézve — semmiféle külpolitikai vagy diplomáciai haszna nem lehetett és e német támogatás olyan erős sohasem volt, hogy a magyarság önálló külpolitikai érvényesülését lehetővé tette volna, sőt ennek megakadályozása volt a német birodalmi érdek.

3. §. Az olasz állam kialakulása és nemzetközi szerepe.

Mig a francia revanche eszme Franciaországot és a német védekezési kényszer a Németbirodalmat vették igénybe és tartották lenyügözve, ezalatt egy uj nagyhatalom volt Európában kibontakozóban: az olasz!

Itália földjén évszázadokon át a francia és német faj vivta meg gigantikus harcait. Ezek a háborúk tették hosszu évszázadokon át lehetetlenné, hogy az olasz egység létrejöjjön. Napoleon idejében Itália francia alárendeltség lett; majd később a Szent-Szövetség égisze alatt Ausztria védnöksége alá került.

A XIX. század közepén azonban úgy a német, mint a francia érdek azt kivánta, hogy létrejöjjön az egységes olasz nemzeti állam. Ennek megtörténte után pedig Franciaország épúgy kereste az olasz barátságot, mint a Németbirodalom a vele való szövetséget.

Olaszországot pedig egyrészt az évszázados tanulságai, de másrészt geográfiai fekvése — mely őt a német-francia terjeszkedés vonalába helyezte — megtanitotta arra, hogy nemzetközi érvényesülését a „sacro egoismo" elvében keresse és találja meg.

Hiszen gyakorlatilag ezt jelentette az angol *„splendid isolation"* elve is, amely Angliát világhatalommá tette. És igy nőtt fel az: „inter duos litigantes tertius gaudet" elve alapján a német-francia fajnak Közép-Európáért folytatott versengése közepette Itália észrevétlenül nagyhatalommá.

Pribram A. F.: „Die politischen Geheimverträge Oesterreich-Ungarns 1879—1914" c. Wienben 1920-ban megjelent diplomáciai történelmi munkájában — a bécsi állami levéltár eddig titkosan kezelt adatai alapján — Itália nemzetközi szereplését és a hármas szövetséghez csatlakozását az alábbiakban mutatja be:

Itália kezdettől fogva Franciaország ellen keresett nemzetközi szövetséget, Németország és Ausztria-Magyarország oldalán. Az 1881-ik év junius 18-án pedig a kettős szövetség (Zweibund) még Oroszországgal is szövetséges viszonyba kerülve, Sonnino kijelentette, mikép egyenesen létfeltétel Itáliára nézve az, hogy a Zweibundba bevétessék* és a hármas szövetség létrejöjjön.

Umberto király e célból maga személyesen kereste fel 1881. év őszén Ferenc Józsefet,** hogy a személyes barátság révén mihamar előterjeszthesse Berlinben és Bécsben a szövetségbe bevételre irányuló kérését. Valóságos Canossa-járást csináltak az olasz külpolitikusok, amig végre — jórészt Berlin erélyes közvetitésére — Ausztria-Magyarország is hajlandónak mutatkozott a Zweibundnak Dreibunddá kiszélesitésére és Olaszországgal szövetségre lépésre.

Kálnoky gróf osztrák-magyar külügyminiszter Reuss VII. Henrik herceg bécsi német nagykövet és Robilant Károly gróf bécsi olasz követ *1882. május 20-án kötötték meg Bécsben a Hármas Szövetség első szerződését.****

Ez a szövetségi szerződés csak Németországra jelentett feltétlen előnyt azon rendelkezésénél fogva, hogy francia támadás esetén Olaszország tartozott a szövetséges társai érdekében segitőleg fellépni. Igy Németország ezzel francia ellenfelének a hátát veszélyeztethette egy ellene irányuló támadás esetén; ezzel szemben az Osztrák-Magyar Monorchia — amelynek inkább Oroszországgal támadhatott a balkáni érdekek miatt háborúja — ilyen irányu fegyvertársat nem kapott, mert Oroszország elleni háború esetén Itáliának beavatkozási kötelessége nem volt.

Viszont az olasz szövetséges az Osztrák-Magyar monarchiával szemben Ausztriának olaszok lakta területeire titkos aspirációkkal volt eltelve, igy e ponton is erős surlódási felület mutatkozott, amely a szövetség tökéletes kiépitését lehetetlenné tette.

Az olasz „sacro egoismo“ azért vitte bele Itáliát a Hármas Szövetségbe, mert a Földközi-tenger tulsó partjain fekvő Tunisra vágyott s mikor azt Franciaország szerezte meg, ez a tény az olasz expanziós törekvéseknek

* Dr. Pribram i. m. 135 l.
** „ „ „ „ 136 l.
*** „ „ „ „ 24—26 l.

nagy sérelmét jelentette Itália számára s utóbbit a Német-Osztrák szövetséghez kapcsolta.

A legközelebbi események azonban csakhamar nyilvánvalóvá tették, hogy az olasz barátot csak az érdek vezeti és még szövetséges társain is keresni akar.

Amilyen mérvben erősödött Itália, olyan rohamosan nőtt a nagyhatalmi étvágya is. 1886-ban az az Itália, mely 1881-ben még szinte könyörgött a szövetségért, látván, hogy Németország Franciaország felé, az Osztrák-Magyar monarchia pedig a bolgár kérdés miatt Oroszországgal szemben feszült helyzetbe kerültek s mindkét hatalom rá van szorulva, sietett ezt a helyzetet kihasználni és Tripoliszra jogot emelve, követelte annak elismerését, továbbá az esetleg felosztásra kerülő török birodalomból leendő részesitését. Sőt 1887-ben Robilant gróf olasz külügyminiszter azt is kifejezésre juttatta, hogy a Balkánon — amerre az Osztrák-Magyar Monarchia érdekköre irányult — Itália is érdekelve van és a Balkán-kérdésekbe bele óhajt szólni.*

Itália tehát a Balkán felé és Tripolisz irányában, valamint a Földközi- és Adriai-tengeren igyekezett hatalmi posiciókat kiépiteni. Ezeken a pontokon a német érdekeket nem sértette, mert ez az osztrák érdekszférába esett. Tehát Berlinen keresztül kellett Wient megpuhitani.

Berlin ugyanis mindent elkövetett, hogy az orosz igényeket kielégitve megakadályozza egy orosz-francia szövetség létesülését. E célból Berlin — feláldozva osztrák szövetséges társa balkáni érdekeit — 1887. junius 18-án megkötötte a német-orosz viszontbiztositó szerződést, mely — bár kifejezetten Franciaország ellen irányult — osztrák érdekeket sértett akkor, amikor a balkáni német érdektelenséget proklamálva osztrák szövetséges társa érdekei ellenére Bulgáriát orosz, Albániát pedig az olasz érdekkörbe utalta.

Wien magára maradva kénytelen volt engedni és az 1887. február 20-án megujitott hármas szövetségi szerződésben már Itália elismerteti a maga javára a balkáni érdekeltségét.** Majd nemsokára kényszerüségből Wien hozzájárul a német-orosz viszontbiztositó szerződéshez is.

* Dr. Pribram i. m. 175 l.

** Dr. Pribram i. m. 42 és 43 lapjain francia eredeti szövegében olvasható e szerződés mig a 3-ik hármas szövetségi szerződés — mely 1891 május 6-án Berlinben köttetett — ugyanezen mű 64—68 lapjain található.

Az osztrák diplomácia ezzel sulyos vereséget szenvedett, mert olyan szerződéseket irt alá, amelyekkel úgy a Balkán, mint az Adria-tenger felé törő nagyhatalmi tervei lettek sorompóba szoritva.

E szerződések révén erősödött Itália és Oroszország; biztositékot nyert Németország, mig az Osztrák-Magyar Monarchia csak veszteséget szenvedett, bár e veszteség egyelőre csak erkölcsi természetü volt.

Közben egy nevezetes esemény az európai egyensuly kaleidoszkopszerű fordulatainak egy uj képét mutatta meg: *1891. augusztus 22-én létrejött a francia-orosz double entente,* amely tárgytalanná tette a négy évvel azelőtt megkötött német-orosz viszontbiztositó szerződést.

E nagyhatalmi csoportosulás egy uj perspektivát nyitott meg s a jövő kérdése attól függött, hogy Anglia mikor és melyik szövetség érdekében fogja feladni a külpolitikában eddig vallott és mindig jól gyümölcsöztetett „splendid isolation" elvét.

Itália érezte, hogy a helyzet kulcsa most Angliánál van és az európai hatalmi egyensuly mérlegét most ő tartja kezében. Miután Olaszországnak sikerült osztrák szövetséges társát ugy az Adrián, mint a Balkánon megállitani, rá nézve a Hármas Szövetség csak akkor jelentett volna további előnyt, ha Anglia abba belelép vagy legalább Németországgal szövetséget létesit. Ez esetben Itália — az uj, angol szövetséges társában bizva — nagyobb sullyal léphetett volna fel az afrikai partokon terjeszkedő gyarmatpolitikájával. De mikor látta, hogy a Hármas Szövetségbe Anglia nem lép be, sőt a világhatalmi kérdések és a tenger feletti uralom kérdésében a német szövetséges ellentétbe kerül az angollal és hogy egy angol-orosz-francia szerződés esélyeiről is tárgyal a diplomácia, — megindult a kétszinű olasz játék.

Ezt 1896. április 27-én Rudini herceg olasz miniszterelnök egy Berlinben és Wienben bemutatott jegyzékkel vezeti be, amelyben arra mutat rá, hogy egy angol-francia flotta-támadás esetén a hosszú tengerparttal biró Itália védtelen lenne; ez okból azt szerette volna elérni, hogy ő a szövetséges társai javára ne legyen köteles egy esetleges háborúba aktive beleavatkozni. Mikor ezt úgy Berlin, mint Wien visszautasitotta, Olaszország — bár szövetsé-

ges társaival nem szakitott — mind nyiltabban gravitált az angol-orosz-francia barátkozás felé.

Az 1897-ik évben szőnyegre került török-kérdésben a Zweibund arra az álláspontra helyezkedett, hogy Törökország területi épsége és souverenitása ne csorbittassék, mig Franciaország, Anglia és Oroszország a balkáni keresztény népek érdekében szükségesnek tartották az ottomán hatalom ügyeibe való beavatkozást és távoli céljuk a „beteg ember"-nek Európából kiszoritása volt.

Sőt Monarchiánk és Oroszország közt már ezt jóval megelőzőleg kifejlődött a diplomáciai ellenszenv. Erre kiváltó okul az orosz-török háborut lezáró 1878. évi berlini kongresszus szolgált. Ezen kongresszus ugyanis jogot adott Monarchiánknak Bosznia és Hercegovina megszállására, ami beleütközött Oroszországnak a Balkán felé terjeszkedő érdekeibe és utóbbinak annyival is inkább fájt, mert Monarchiánk az azt megelőző háboruban nem hozott érte áldozatokat.*

Igy ismételten szembekerült az angol, orosz és német érdek. Németország duzzadó nemzeti erői a világuralom irányában kezdtek érvényesülni s a német erőfölösleg terjeszkedését Kisázsia felé is megkezdte. A német császár flotta-programmja az angolok tengeri hatalmi érzékenységére hatott ki s e ponton az angol világuralmi érdekkel és a Konstantinápolyra vágyó orosz aspirációkkal jutott összeütközésbe!

Ezen hatalmi csoportosulások közt *Itália elhagyva szövetséges társait a török-kérdésben, 1897-ben már a triple entente oldalára pártolt.*

Közben az Osztrák-Magyar Monarchiában gróf Golouchowsky lett a külügyminiszter, aki tiz éven keresztül nem tett egyebet, mint hűen, minden önállóság nélkül, követte a berlini utasitásokat.

A német diplomácia pedig abban az irányban igyekezett minden erejét kifejteni, hogy Olaszországot megtartsa és Oroszországot megnyerje. Az előbbiért engedményeket kellett tenni; ez pedig minden egyes esetben csak az Osztrák-Magyar Monarchia rovására történhetett, mert az olasz érdekkör kibővitése csak a szomszédos osztrák-magyar érdekhálózat visszanyomásával járhatott.

* Marczali Henrik: A béke könyve. 79. lap

Igy történhetett meg az, hogy mig Oroszország 1897-ben eredményesen tiltakozhatott Wiennek Bosznia bekebelezésére irányuló törekvése ellen, addig a német nyomás és a wieni gyöngeség hatása alatt Oroszországnak macedóniai és Olaszországnak albániai érdekeltsége elismertetett. Minthogy pedig az albániai és macedóniai kérdésnek a végpontján ott állt a Szaloniki kikötő kérdése is, melyre Wiennek mint a Boszniából a Földközi-tengerhez vivő egyenes utra is szüksége lett volna, a több évtizedes wieni diplomácia csődjét jelentette azon tény, hogy a macedon és albán kérdés fenti megoldása következtében Szalonikiben az orosz és olasz érdek került uralomra és ezzel bezárta Wiennek a Balkánról a Földközi-tenger felé irányuló terjeszkedési utját.

A Hármas Szövetségben tehát a legtöbbet a Monarchiánk veszitette és abból Itália huzta a legtöbb hasznot. Mikor aztán a haszonnyerés lehetősége megszünt, Itália is más orientálódást keresett.*

Ennek egyes fázisaként jelentkeztek, 1898-ban az olasz-francia kereskedelmi szerződés megkötése, amelynek során egymásnak kölcsönösen a legnagyobb kedvezményeket biztositották. Sőt titkos hajózási egyezmény és katonai konvenció is létesült köztük.

1899-ben Franciaország és Anglia biztositották Itáliának Tripoliszra való jogát, amivel az olasz gyarmatositó politika létjogosultságát nemzetközileg ismerték el és magukat szimpatikussá tették az olasz közvélemény előtt.

1901-ben Itália a marokkói kérdés tárgyalásaiban résztvesz Spanyol- és Franciaország mellett, mint utóbbiak érdektársa. Az olasz parlament 1901. juniusi ülésén Monarchiánkat erősen támadó szónoklatok hangzanak el.

1902-ben pedig a francia és olasz nemzet titkos politikai szövetségre léptek; és bár ez érdekközösséget az északafrikai gyarmataikban adták meg, ez a szövetség tulajdonképpen már a francia revanche-célokat szolgálta és a hármas-szövetséggel szemben már hűtlenségi aktus volt.

Ezen szövetség Olaszország részéről annyival is inkább különösnek tünik fel, mert hisz ugyanezen év junius 28-án ujitotta meg Olaszország Berlinben Monarchiánkkal és Németországgal kötött hármas-szövetségi szerződését.**

* Dr. Pribram i. m. l. 126—127 l. és Nitti „Nincs béke Európában" c. munkája 23 l.
** „ „ „ „ l. 92—96 l.

1904-ben létrejött az angol-francia szövetség, melynek kiváltó okát, helyesebben megadott indokát az angol Egyptomnak és a francia Marokkónak kölcsönös megtartása képezte, de ott volt ez indok mögött az angol tengeri világuralom megvédésének szüksége is, melyet a német császár flottaépitő programmja veszélyeztetett. Legalább is ez volt az angolok érzése.

Mikor Itália látta, hogy az angol és francia haderő a Földközi-tenger afrikai partjainak megvédésére szövetségben egyesült, teljes nyiltsággal kifejezte ezen szövetség iránt érzett rokonszenvét.

1905-ben Olaszországban már erős és nyilt propaganda indult meg az olasznyelvü lakoság által lakott területeknek Monarchiánktól leendő elszakitása érdekében és ezt a propagandát titokban az olasz hivatalos diplomácia is szitotta, vagy legalább is nem akadályozta meg. Ez a magatartás már nyilt hűtlenségi aktus volt.

Az 1905. és 1911-ik évi marokkói krizis pedig a maga teljes nyiltságában megmutatta már a tényekből olvasni tudó diplomatáknak, hogy háboru esetén a Zweibund magára marad és Olaszország a legjobb esetben is csak semleges marad, de a valószinüség inkább a mellett szólt, hogy ellenségeink érdekcsoportjához fog csatlakozni.

4. §. A XX-ik század diplomáciai története.

A fentiekből láthattuk tehát, hogy az európai hatalmi egyensuly kérdése, amely 1815-től fogva az egész XIX-ik század során a diplomáciának egyik sarkalatos elve volt s amely elvnek gyakorlati érvényesülésére Anglia vigyázott a maga elszigetelt és előnyös nemzetközi helyzetéből, a XX-ik század elején megváltozott és az egyensuly mérlege kibillent stabil helyzetéből.

Anglia ugyanis az egész XIX. század folyamán még a nagy erővel előretörő és nemzetközi hegemóniára törekvő Oroszországban látta a legerősebb riválisát, azért szivesen látta a Monarchiánk és Németország között létrejött Zweibund-ot s azt Salisbury angol külügyminiszter úgy üdvözölte, mint „nagy és jó ujságot az egész emberiségre nézve“.*

* Marczali Henrik: Angol-magyar érdekközösség a multban.

A XX-ik század azonban nagy fordulatot hozott és e fordulat előidézésében az angol diplomáciai érdek játszotta a taszitó szerepet.

Oroszország az orosz-török háborúban nem tudta a Konstantinápolyra és a Balkánra irányuló hatalmi céljait elérni; az orosz-japán háború és az azt követő orosz forradalom pedig úgy meggyengitette a nagy orosz hatalmat, hogy az többé évtizedekig Angliára nézve riválisként figyelembe nem jöhetett.

A legyöngült Oroszország helyett azonban annál imponálóbb erővel bontakozott ki uj riválisként a Németbirodalom.

A gyarmatokat szerző, erős flottát épitő és Ázsia felé is terjeszkedő Németországban egy félelmetes ellenfél bontogatta szárnyait s mivel a francia-orosz double entente és másrészről a német-osztrák-magyar-olasz hármas szövetségben az egyensulyt biztositottnak nem látta, elhagyva elszigeteltségét, odaállott a francia-orosz szövetséghez.

Ezért volt angol érdek, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiában régóta élő „Gesammtmonarchie" elve állandóan felszinen tartassék, nehogy bekövetkezhessen egy olyan helyzet, mely Ausztria német nyelvű területeit közjogilag a Németbirodalomhoz csatolja.* Mert azt bölcsen tudta Anglia, hogy amig a wieni udvarban az összmonarchia eszméje élni fog és amig Ausztria helyet kap az európai nagyhatalmak között, addig Monarchiánk a nemzetközi világürben a maga öncélú pályáját fogja futni és nem fog engedni a Németbirodalom centripetális vonzó erejének. Ezért volt történelmi szükségesség kettős Monarchiánk fenntartása, amit az angol Canning igy fejezett ki: „Ha Ausztria-Magyarország nem volna, úgy fel kellene állitani!" És ehhez a diplomáciai felfogáshoz a XX-ik század elejéig a francia diplomácia is feltétlenül ragaszkodott. Ezért látta szivesen az angol diplomácia 1867-ben a kiegyezést. Másfelől pedig ez az elv diktálta a francia és angol diplomáciának, hogy a kiegyezési törvény változatlanul fenntartassék, mert másrészt az angol és francia diplomácia azt is megengedhetetlennek tartotta volna, hogy a Monarchiánkon belül a tulsuly Magyarországra essék. Ezért volt angol politikai raison Seton Watson (Scotus Viator) és társai magyarellenes propagativ működ-

* Marczali Henrik: Az angol-magyar érdekközösség a multban.

désének angol és francia részről erkölcsi támogatása, mert ezzel azt gondolták, hogy a magyarság tulsulyát a nemzetiségeink elégedetlenségének szitása révén lenyügözhetik, amivel a Monarchiánkon belül az 1867-es kiegyezés teremtette hatalmi egyensulyt állandósithatják.

Ime, ismét egy diplomáciai kép, a mi tragédiánk történelmi előzményeiből és egyben felelet a mi külpolitikai felelősségünkre.*

*Menjünk azonban tovább és az események történelmi okait vizsgálva nézzük meg a világháború kitörését közvetlenül megelőző nemzetközi helyzetet.***

A háborut megelőző évtized alatt Aehrenthal gróf és Berchtold gróf külügyminisztereket találjuk Monarchiánk külpolitikájának élén. Mindkét miniszternek elve, hogy a nagy gróf Andrássy Gyula által kezdeményezett keleti politikánkat az időközben lesülyedt helyzetéből kiemelje és elfoglalhassuk a Balkánon a bennünket megillető vezető helyet.

E külpolitikai célkitűzésnek három akadállyal kellett számolnia: Olaszországnak balkáni és adriai érdekeltségével; a balkán népek felduzzadt nemzeti önérzetével és Oroszországnak a balkáni népek felett gyakorolt szellemi és erkölcsi protektorátusával.

Mind a három nagy veszélyek lehetőségét rejtette magában.

A szerbek nyerstermékeikkel külső piacot kerestek s e végből keresték a tengerhez vivő útat, ezért tervbe vették egy szerb-bolgár gazdasági szerződés elkészitését, hogy ily módon Bulgárián át a tengerhez jussanak. Mikor ezt a Monarchiánk megakadályozta, a szerbeknek nem maradt más, mint az Adria felé vivő út. Kezdték tehát ezt követelni s e követelésüket Oroszország is magáévá tette, azt hozva fel érvül, hogy az Adriához vivő út Szerbiára nézve létkérdés.

Ezzel szemben a mi külpolitikánk a szandzsák-vasút megépitését forszirozta, kijelentve, hogy azt Szerbia is felhasználhatja termékei értékesitésénél. Viszont a külső hatalmak nem hittek e gazdasági érv komolyságában és Itália meg Oroszország megakadályozták, mikép a szand-

* Marczali Henrik: Az angol-magyar érdekközösség a multban.

** Molden B.: Graf Aehrenthal 6 Jahre äussere Politik Öst.-Ung. Monarchie c. műve nyomán.

zsák-vasutat kiépithessük, attól tartva, hogy az katonai célokra lenne felhasználható.

A Balkánon tehát gyültek a viharfelhők s mikor 1908-ban — az 1877-iki osztrák-magyar-orosz egyezség alapján — Aehrenthal végrehajtotta Bosznia-Hercegovina annexióját és ezzel a berlini szerződés XXV-ik szakaszát jogilag befejezte, nagy vihar támadt belőle, a világháború képe felrajzolódott Európa egére és e vihart csak a novibazári szandzsáknak átengedésével sikerült Aehrenthalnak *momentán* lecsendesitenie.

Történelmi falsifikátum lenne ezen annexióból Magyarország imperialista politikáját látni, hiszen ez a tény — mely a nemzetközi közvéleményt akkor olyan intensiven foglalkoztatta — *a magyar nép közvéleményét teljesen hidegen hagyta.*

Hiszen — bár történelmi jogunk lett volna hozzá — *e tartományokat nem Magyarországhoz csatolták, hanem az osztrák uralom alá helyezték* és osztrák és cseh Beamterekkel rakták meg s mi legfeljebb csak a ráfizetés adóit élveztük.*

Bár a novibazári szandzsákot a török visszakapta, ez nem jelentett rá nézve semmi előnyt, mert ugyanakkor a balkáni államok: Bulgária, Szerbia, Montenegró és Görögország titkos szövetségre léptek közvetlenül Törökország, közvetve a Monarchiánk ellen. E szövetség mögött ott állt a két nagyhatalom: Oroszország, mely e szövetséget diplomáciailag megszervezte és Franciaország, mely a szerb hadsereg ujjászervezése által a balkán háború magvait elvetette.**

Monarchiánk külügyi vezetősége vagy nem szerzett tudomást a szerb fegyverkezésről, vagy úgy ezen tényt, valamint a balkáni szövetséget a maga komolyságában nem ismerte fel, mert ezek ellensulyozására semmiféle diplomáciai ellenintézkedést nem foganatositott. Pedig mindkét tény erősen veszélyeztette Monarchiánk balkáni érdekeltségét, amelynek egyik főpillére az ottomán birodalom status quo-jának megőrzésén nyugodott.

---

* Molden B. f. i. műve 41-ik lapján azt állitja, hogy Bosznia-Hercegovinának a Monarchiához csatolása és a tényleges állapotnak jogi szabályozása a Monarchiánk katonai köreinek kivánságára történt meg, és hogy ez ellen — tekintettel az 1877-ik évi megállapodásra — Oroszországnak tiltakozási joga nem volt.

** Molden B.: Graf Aehrenthal. 6 Jahre äussere Politik Öst. Ung. cimü 39—58 és 67—110 l. a bécsi külügyi hivatal diplomáciai iratai és a német fehérkönyv 1—4 l.

Itália — mely hatalom szövetségesből mindinkább ellenséggé lett — *az 1909-ben Racconigi-ban létrejött egyezményben Oroszországgal megegyezett a balkáni érdekkörök felosztásán.* Itália hozzájárult a tengerszorosok megnyitásához; Oroszország pedig elismerte Itáliának a balkán nyugati részéhez való igényjogosultságát. Így terjeszkedett a Balkánon Keletről Nyugat felé az orosz, Nyugatról Keletnek az olasz érdekszövetség, hogy összepréselje és kiszoritsa onnan az elszigetelten középen maradt Monarchiánkat.*

A tripoliszi kérdéssel kapcsolatosan kirobbant olasz-török háború alkalmat adott Itáliának, hogy a racconigi egyezményt gyakorlatilag értékesitve, előnyomuljon a tengeren, a török statusquo rovására.

Ugyanekkor az orosz cár a szárazföld felől tett lépéseket a régi orosz álmok: Bizánc birtoka felé.

Furcsa inkonsekvenciaként hat tehát azon tény, hogy Olaszország ennek dacára is megujitja Wienben 1912. december 5-én a hármasszövetségi szerződést.** E szerződés joghatálya 1926. julius 7-ig szólott.

Gróf Berchtold — a mi külügyminiszterünk — e veszedelmes helyzettel szemben érezte az aktiv diplomáciai lépés szükségességét s ezt 1912-ben a török tartományok önkormányzatára irányuló békés javaslatával igyekezett megtenni.

Ezen intézkedéssel azonban megkésett, mert 1913. októberében kitört a török-bolgár-görög-szerb-montnegrói háború, melynek folyományaként a Balkán-szövetség egészen a csataldzsai vonalig visszanyomta a török birodalmat, ami a Monarchiánk által védett török hatalmi statusquonak megbontását s igy egyben a mi kettős Monarchiánk diplomáciai vereségét is jelentette.

Miután ennek folyományaként Szaloniki a görögök birtokába jutott s ezzel az orosz-francia érdekkörbe került, Szerbia pedig Albánián keresztül kivergődött régi vágyához: a tengerhez, ez Monarchiánk egész balkáni és tengeri politikájára nézve katastrophalis jelentőségű kihatással volt.

---

* Hötzendorfi Conrád vk. főnök ilyen körülmények között követelte az Olaszországgal való leszámolást 1909 szept. 4-iki memorandumában, mondván: nincs szükségünk olyan szövetségre, aki mindig 2 vasat melegit a tűzben. (Pribram i. m. 268. l.)

** Lásd ennek szövegét Pribram i. m. 101—105 lapjain.

Itt már csak a legerélyesebb lépések vezethettek sikerhez! Berchtold gróf tehát elhatározta, hogy a nagy szerb álmokkal, Oroszországnak ezen balkáni előőrsével végleg leszámol. Felvetette a nagy kérdést, mert egyrészt érezte, hogy a leszámolásnak előbb-utóbb ugy is csak el kell következnie és mert Monarchiánk külhatalmi positiója nem engedte meg a további halogatást, hisz az egyértelmü lett volna a gyengeség és tehetetlenség elismerésével.

Monarchiánk külpolitikája ekkor teljes erejével és agilitásával az albán-kérdés felé fordult. Két irányban, de egy célt szolgálva haladt a diplomáciai akció: először az albánoknak, ha lehet, az osztrák érdekkörhöz, ha ez kivihetetlen, úgy a Zweibund-hoz kapcsolása és másodszor a szerb és albán ellentétek kiélezése voltak azok az eszközök, melyek a cél felé mutattak. A cél pedig a balkáni hegemónia megőrzése volt.

Miután Londonban Albánia függetlensége nemzetközileg proklamáltatott, Szerbiának nem volt más választása, mint ujból Bulgária felé fordulva követelni a tengerhez vezető útat a maga részére.

Bulgária azonban szövetséges társa ezen kívánságát elutasitotta. Ez az elutasitás a Monarchiánk céljaival megegyezvén, azt a mi külpolitikánk nemcsak helyeselte, hanem amikor ennek következtében kitört a szerb-görög-bolgár háború, ezen második balkáni háborúban a bolgárok mellé állott.

A bolgárokat azonban csak erkölcsileg támogattuk s közben elkövettük azt a nagy taktikai hibát, hogy nem számitottunk Románia álláspontjával. A mi külügyi vezetőségünknek ugyanis az volt a nézete, hogy ebben a második balkán háborúban Románia a desinteressment álláspontjára fog helyezkedni és semleges marad. Azonban nem ez történt; hanem e helyett Románia kihasználva azt a lehetőséget, amit a helyzet neki kinált és látva azt, hogy ő a győzelem biztos reményében támadhatja meg a gyengébb felet, Bulgáriát oldalba támadva annak leveretését elősegitette s ezzel egyszerre a Balkán vezető államává lett.

A második balkán háborúban tehát diplomáciánk ujból kudarcot vallott, mert pártfogoltját vereség érte; Szaloniki az entente érdekköréhez tartozó görögök birtokában maradt és a tulsulyra vergődő Románia előtt is

ellenszenvesekké lettünk. Viszont Bulgáriában a csalódás érzését váltotta ki az a tény, hogy a Monarchia támogatása olyan hatástalanul gyenge volt.

A balkán háborúk után az entente diplomácia figyelme Románia felé fordult és mindent elkövetett a végből, hogy őt a velünk fennálló szövetségi szerződéstől eltántoritva, a maga táborába vigye át.

Tehát Romániában megindult az aknamunka ellenünk. 1914. juniusában Miklós orosz cár meglátogatja a román királyt, hogy ezzel az entente diplomácia utjából minden akadályt elgörditsen.

Ha a magyar államérdek Monarchiánk külpolitikájában érvényesülhetett volna, úgy bizonyára minden intézkedés megtörtént volna a tekintetben, hogy az Erdélyt fenyegető román álmok soha valóra ne válhassanak. Ez azonban nem történt meg, mert külpolitikai akaratunkat a Monarchiánk nagyhatalmi érdeke és a Zweibund életcéljai szabták meg.

Ezért képez tehát történelmi valótlanságot a békeokmány azon kitétele, hogy mi felelősek vagyunk a Monarchia imperialista politikájáért. Mert hogy lehet „imperialista" az az állam, amelyik a maga életérdekét sem tudja megvédeni.

Mig az entente Romániával kacérkodik, *Szerbia ugyanakkor a régi gyűlölséggel eltelve készül tovább francia támogatással ellenünk.* Miután a második balkán háborút befejezett bukaresti béke Szaloniki birtokában végleg megerősitette a görögöket, Szerbia pedig elvesztette ugy a szaloniki, mint a durazzoi utat, ismét fellángolt a szerb-kérdés, hogyan juthassanak ki a tengerhez. Erre azután Bosznia felé keresték a kibontakozás és megerősödés utját. *Hirdetni kezdték, hogy Szerbiának történelmi, faji és gazdasági indokokból joga van Boszniára* s kijelentették és propagálták, mikép a Monarchiának azon ténye, hogy Boszniát annektálta, a szerbek életérdekébe ütköző jogtalan tény volt. *S ezt a propagandát egyaránt szivesen hallgatták Róma, Páris és Pétervár.* Sőt szimpatikusan fogadta azt London is!

Ez a propaganda szitotta fel azt a szerb gyülöletet, amely a szarajevói gyilkos merénylethez vezetett. Igy töltötte meg Princip gyilkos fegyverét az orosz bujtogatás,

amely mögött biztatólag fegyverkezett francia vezetés alatt a szerb hadsereg.

A fentiekből látjuk tehát, hogy az 1815. évtől 1914-ig lefolyt 100 év alatt hogyan alakult ki az európai egyensulyi helyzet; láthatjuk, hogy a francia diplomácia — utóbb angol és orosz segitséggel — hogyan zárta körül a kettős szövetségben álló Németországot és Monarchiánkat egy hatalmas diplomáciai gyürüvel és hogyan állott elő az európai hatalmak csoportosulásából az a helyzet, hogy a mi kettős szövetségünkkel szemben állott egy francia-orosz-angol szövetség, amelyet feltétlenül támogattak a szerbek és görögök, de számitásba vehettük azt is, hogy komoly esetben Itália, meg Románia is ellenünk támadnak.

Vagyis a világháború kitörésekor már látni kellett a beavatottaknak, hogy a háborút már *diplomáciailag* elvesztettük, még mielőtt belekezdtünk volna. Elvesztettük pedig azért, mert Monarchiánk diplomáciailag nem készült a háborúra, mint a francia és orosz diplomácia, mely nemzeteknél a diplomaták munkájával párhuzamosan haladt a katonai fegyverkezés is.

5. §. A világháboru katonai és diplomáciai előkészitése.

Nézzük azonban meg a diplomáciai helyzet katonai képét a háború kitörésekor és azután vizsgáljuk meg a történelmi események során, hogy a háború kitörése pillanatában hogyan dolgozott a diplomácia?

Az első kérdésre a teljes tárgyilagosság erejével biró feleletet kapunk Dr. Gothein német birodalmi miniszternek „Die Schuld am Kriege“ cimű munkájából. Ebből a kiváló tanulmányból megtudjuk, hogy Németország annak megállapitása céljából, vajjon a háború kitörését milyen körülmények és melyik államok idézték elő, egy — az összes német politikai pártokból — összeállitott parlamenti bizottságot küldött ki és ezeknek az érdekelt minisztériumok egész levéltári anyagát rendelkezésére bocsátotta.

E bizottság munkáját több füzetben adta ki. „Zur Vorgeschichte des Weltkrieges Heft 2. Militarische Rüstungen und Mobilmachungen“ cimü füzetében lefektetett adatok alapján Dr. Gothein a következőkben világit rá a háboru előtti európai hatalmak katonai fegyverkezéseire:

1914. év nyarán a 67 millió népességü Németország hadierejének békelétszáma: 761.000 volt, mig Ausztria lakossága 47 milliót tett ki s a fegyveres erő békelétszáma: 478.000-re rugott.

Vagyis a Zweibund együttes fegyveres erejének békelétszáma: 1,239.000 főből állott.

Ezzel szemben General Buat — aki a háború elején a francia vezérkar 2-ik osztályának főnöke volt — „L'armée allemande pendant la guerre 1914—18" cimü munkájában maga elismerte, mikép a francia hadsereg békelétszáma az északafrikai 67.000 bennszülött katonasággal együtt 910.000 emberből állt. Pedig Franciaország lakossága csak 40 millió volt. Oroszország pedig 1914. év elején 1,445.000 főnyi békelétszámu haderővel rendelkezett.

Vagyis, ha a kettős szövetség fegyveres erejét a békelétszám alapulvétele mellett összehasonlitjuk a double entente békefelkészültségével, az összehasonlitás eredményeként azt kapjuk, hogy az entente e két államának 2,350.000 katonájával szemben a Zweibund csak 1,240.000 emberrel rendelkezett.

A háború kitörésekor a védköteles korban lévő és katonailag kiképzettek száma Németországban 4,87 millió, Ausztria-Magyarországban 3,03 millió, — összesen 7,9 millió volt; ezzel szemben Franciaország 4,98 millió és Oroszország 5.7 — összesen 10,6 milliós haderővel kezdte meg a háborút, amihez hozzájött a szerb haderő közel 500.000 fővel és nemsokára az angol és belga hadsereg.

Ebből is láthatjuk, hogy a francia-orosz-angol szövetség sokkal jobban elő volt készülve a háborúra, mint a Zweibund és mégis azt a tudatot dolgozták bele propagativ eszközökkel a világ közvéleményébe, hogy a kettős szövetség katonai fegyverkezésével provokálta ki a háborút s hogy a Zweibund aggressziv jellegű volt és imperialista célok megvalósitásáért létesült.

A diplomácia a háború kitörését közvetlenül megelőző működése tulajdonképen szorosan összefügg annak a sokat emlegetett, de eddigelé tárgyaligos alapon nemzetközileg el nem döntött kérdéssel: ki kezdte a háborut?

A győztes entente abból a célból, hogy a maga jogtalan és erkölcstelen békeparancsát némileg alátámaszthassa, azt igyekszik elhitetni a nemzetközi közvéleménnyel

mikép Ausztria-Magyarország és Németország kezdték előbb a mozgósitást és ezen tettükkel Franciaországot, meg Oroszországot is kényszeritették a mozgósitás elrendelésére, ami a háború kitöréséhez vezetett.

A francia állam a háborús okiratok gyüjteményéről közre adott sárga könyvében a következő tényekből vezeti le a német haderő mozgósitásának időpontjait:

A 15. sz. sárga könyv azt állitja, hogy Németország már 1914. julius 21-én megkezdte a tartalék évfolyamok behivását.

A 60. sz. sárga könyv szerint a német tiszteket julius 23-án Schweizból visszahivták.

A 106. sz. sárga könyv megállapitja, hogy Metzből 1914. julius 25-én az összes német tisztek visszahivattak.

Ezzel szemben a fent megjelölt német parlamenti bizottság a rendelkezésére álló hiteles német hadügyminiszteri okmányokból megállapitotta a következő tényeket:

A porosz hadügyminiszter — a császár kifejezett kivánsága ellenére — még 1914. julius 30-án sem hivta be még a határszéli hadtestek területén lévő tartalékosokat sem; sőt még Metz katonai állomás területén is csak arra szoritkoztak, hogy julius 27-én a tényleges szolgálatot teljesitő, de aratási szabadságon levő bajor katonákat hivták vissza szabadságukról, a többi szabadságoltat pedig csak két nap multán: julius 29-én hivták vissza s igy hát ezen behivások által is csak a normális békelétszámot érték el.

Ezzel szemben az orosz császári hadügyminisztérium okmánytára alapján megállapitást nyert, hogy Oroszországban már julius 25-én elrendelték, miszerint a csapatok a nyári sátortáborokból a rendes állomáshelyeikre vonuljanak; julius 26-án a váraknak és erősségeknek hadi állapotba helyezését rendelték el és az egész Oroszországra nézve elrendelték, hogy ezen nappal a hadi előkészületek megkezdessenek.

Julius 28-án és 29-én futottak be Németországba az első jelentések Oroszország mozgósitásáról.

Erre adta ki a német hadügyminisztérium a rendelkezést, hogy az összes német csapatok békeállomáshelyükre bevonulni tartoznak.

A szentpétervári német nagykövet jelentése 1914. julius 31-én d. e. 11h 40'-kor érkezett be Berlinbe a külügy-

ministerhez, melyben az orosz hadsereg és hadi tengerészet általános mozgósitását jelentette.

Még erre sem rendelte el Németország az általános mozgósitást, csak a hadikészenlétre vonatkozó rendelkezését hirdette ki, mert bevárandónak tartotta, hogy az Oroszországhoz és Franciaországhoz intézett ultimátumra milyen jelentés érkezik s nem akarta e felelet tartalmát a mozgósitás ténye által befolyásoltatni.

Nézzük, nálunk hogyan folyt le a háború előkészitése? Monarchiánk 1914. julius 26-án részleges mozgósitást rendelt el, vagyis a 16 hadtest közül 8 hadtestnek hadilétszámra kiegészitését, de ezen intézkedésre azért volt szükség, mert tudomást szereztünk arról, hogy Szerbia a julius 23-án hozzá intézett ultimátumunk után julius 25-én elrendelte az általános mozgósitást.

Annak igazolásául, hogy ezen részleges mozgósitás csak Szerbia ellen irányult, elég rámutatnunk azon tényre, hogy a galiciai hadtest a mozgósitott hadtestek közt nem szerepelt. Ebből nyilvánvaló, hogy nem provokáltuk az Oroszországgal való háborút.

Az osztrák-magyar haderő részleges mozgósitása julius 28-án, az általános mozgósitás csak julius 31-én lett elrendelve.

A történelmi tények sorába kell beiktatnunk még azt a fontos tényt is, hogy az orosz hadsereg teljes békelétszámra felemelve 107.000 fővel volt nagyobb, mint a Monarchiánk hadilétszámra emelt teljes hadereje és hogy az orosz haderőnek jelentékeny része julius elejétől — hadgyakorlatozás cimén — Orosz-Lengyelországban volt összegyüjtve.

A Szerbia elleni felvonulásunk julius 31-én kezdődött, Oroszországnak augusztus 6-án üzente meg Monarchiánk a háborut * és a felvonulás is csak augusztus 7-én kezdődött.

---

* Gróf Szapáry szentpétervári osztrák-magyar nagykövet 1914. augusztus 6-án a következő tartalmu jegyzékben üzente meg Monarchiánk nevében Oroszországnak a háborut; „Ausztria-Magyarország alólirott nagykövetének van szerencséje kormánya nevében a Külügyminiszter Ur Ő Excellenciájával tudatni a következőket:

Tekintettel Oroszországnak az Osztrák-Magyar Monarchia és Szerbia viszályában elfoglalt fenyegető magatartására és arra a tényre, hogy a berilni kabinet közlése szerint Oroszország e viszály során szükségesnek hitte ellenségeskedések megindítását Németország ellen és hogy ez ennek következtében hadiállapotban áll nevezett hatalommal Ausztria-Magyarország e pillanattól kezdve szintén hadiállapotban levőnek tekinti magát Oroszországgal.

Franciaországban már julius 26-án beszüntettek mindenféle katonai szabadságot; Németországban ugyanilyen rendelkezést csak 3 nappal később és csakis a metzi hadtest területére való érvénnyel adtak ki.

Franciaországban julius 27-én az összes csapattesteket békeállomáshelyeikre rendelték és a keleti vasutvonal részeken ez nap már 100 katonavonat járt; mig Németországban csak julius 31-én indultak az első katonavonatok.

Ha mindezekhez hozzávesszük azt a történelmi tényt, hogy a Monarchiánk ultimátumának Belgrádba érkezése után a szerb régens azonnal az orosz cárhoz fordult a szláv testvériség nevében és hogy Szentpétervár és Páris az ultimátummal szemben azonnal Szerbia mellé állottak: nyilvánvaló, hogy Franciaország elérkezettnek látta az időt arra, hogy a 40 éve izzó francia revanche gondolatot tettre váltsa; Oroszországban pedig fellángolt a nagy orosz álom: Konstantinápoly megszerzése s a Balkán feletti hegemónia révén a régi keleti császárság feltámasztása.

A világháború kitörését közvetlenül megelőzött napok diplomáciai jegyzékváltásait és a hatalmaknak diplomáciai képviselőikhez intézett távirati utasitásait az egyes hatalmak különféle szinű könyvecskékbe foglalva adták közre.

Igy Monarchiánk vörös könyvében, Anglia kék könyvében, Németország fehér könyvében, Oroszország sárga, illetve narancssárga könyvükben adták közre a diplomáciai okirataik jegyzékét.

Ezek a jegyzékek nem feltétlen történelmi becsüek azért, mert az egyes hatalmak a közreadandó jegyzékeiket az ő hatalmi érdekeiknek megfelelően állitották össze és mert csak azt hozták nyilvánosságra, ami az ellenfelüket hátrányos szinben tüntetheti fel és az ő céljaik elleplezését szolgálja.

E jegyzékben foglaltak azonban az azt kibocsátó állam *ellen* feltétlen érvényü bizonyitékul szolgálhatnak.

Ezeket a nézőpontokat figyelmünkbe vésve nézzük meg az *orosz* narancssárga könyvnek nehány diplomáciai iratát:

Strandtmann, Oroszország belgrádi diplomáciai ügyvivője, 1914. julius 23-án a következő tartalmu táviratot küldte Szentpétervárra, az orosz külügyminiszternek:

„Az osztrák követ éppen most, este 6 órakor, nyujtotta át kormányának ultimátumát Pasics helyettesének, Pacsu pénzügyminiszternek . . . . . Pacsu Oroszország támogatását kéri és kijelenti, hogy nincs szerb kormány, amely Ausztria javaslatait elfogadhatná".

A diplomáciai iratokból megtudjuk, hogy Monarchiánk ultimátumában leszögezte tényként, hogy a vizsgálat adatai szerint trónörökösünk, Ferenc Ferdinánd főherceg és neje meggyilkolásának, a gyilkosság előkészitésének szálai Szerbiába nyulnak. Ez okból követelte:

1. hogy Szerbia kormány-nyilatkozatában itélje el a gyilkosságot és oszlassa fel azokat a szervezeteket, amelyek a Monarchiánk elleni propaganda fészkei és

2. engedje meg, hogy Monarchiánknak a gyilkosság kivizsgálásával megbizott hivatalos közegei Szerbiában is folytathassanak vizsgálatot és ebben a szerb kormány támogassa őket.

Erre másnap, julius 24-én, a szerb régens a következő tartalmu táviratot küldte az orosz cárhoz:

„Könyörgünk felségedhez, hogy sürgősen részesitsen minket segélyben. Felséged irántunk való értékes hajlandóságának annyi bizonyságával ajándékozott meg, hogy ez a segélykérés az Ön szláv és nemes szivében visszhangra fog találni. Én a szerb nép érzelmeit fejezem ki, amely ezekben a nehéz időkben kérve-kéri Felségedet, hogy tegye magáévá Szerbia sorsát!"

Az orosz külügyministernek 1914. augusztus 2-án keltezett és a julius 23-tól eltelt időszak eseményeit összefoglaló jegyzéke 6-ik bekezdéséből olvashatjuk, hogy Monarchiánk Szerbiához intézett ultimátumára *Oroszország* „szükségesnek látta, hogy a kievi, odesszai, moszkvai és kazáni katonai kerületek mozgósitását elrendelje".

Ugyancsak julius 24-én Párisból Szevasztopulo, az orosz ügyvivő, a következő jelentést küldte az orosz külügyministerhez:

„Németországnak az a véleménye, hogy ez a kérdés Ausztria és Szerbia közvetlen döntése alá tartozik és a hatalmaknak az áll érdekükben, hogy az ügyet lokalizálják azzal, hogy átengedik az érdekelt feleknek".

Tehát ebből nyilvánvaló, hogy Németország a Monarchiánknak Szerbiával való konfliktusát lokalizálni akarta.

Julius 25-én az orosz külügyminister a következő táviratot küldte a londoni orosz nagykövetnek:

„A helyzet további kiélesedése esetére . . . . . számitsunk arra, hogy Anglia nem késlekedik és határozottsággal Oroszország és Franciaország mellé áll, hogy fenntartsa Európában azt az egyensulyt, melynek javára mindig fellépett a multban és amely Ausztria diadala esetén kétségtelenül megzavartatnék".

Ebből is láthatjuk, hogy Oroszország a szerb-osztrák konfliktust nemzetközi kérdéssé igyekezett felfujni és mindent elkövetett, hogy Monarchiánk ellen a hatalmi egyensuly jelszava alatt a triple entente akcióba lépjen és hogy Franciaországra feltétlenül számitott.

Hiába akarta Németország, hogy a vitás kérdés eldöntését bizzák a vitatkozó felekre; ne igyekezzenek e parázsból az európai világháború lángját felszitani. Anglia is, Franciaország is elfogadta az orosz álláspontot és a szerb kérdést európai kérdéssé tették.

Az angolországi orosz nagykövetnek, Beckendorffnak, 1914. julius 25-én az orosz külügyministerhez intézett alábbi táviratából kitünik az angol diplomácia kétszinü álláspontja:

Grey (az angol külügyminister) azt mondotta nékem, hogy a német nagykövet kijelentette előtte, hogy a német kormány nem ismerte az osztrák jegyzék szövegét (szerb ultimátum), azonban teljesen és tökéletesen támogatja az osztrák lépést. *A nagykövet megkérdezte* ennél az alkalomnál, *hogy Anglia hajlandó volna-e békitő befolyást gyakorolni Pétervárott. Grey azt válaszolta, hogy ez teljesen lehetetlen!* A minister hozzáfüzte, hogy amig csak Ausztria és Szerbia közt vannak bonyodalmak, addig ez az angol érdekeket csak közvetve érinti. Előre kell azonban látnia, hogy az osztrák mozgósitás maga után vonja Oroszország mozgósitását és hogy abban a pillanatban a helyzet olyanná válik, amely valamennyi nagyhatalmat érdekli. Angolország erre az esetre teljes szabadságot tart fenn magának!

Tehát Anglia sem akarta a szerb konfliktust lokalizálni, hanem európai bonyodalmat és ebben a zavaros helyzetben a maga részére „teljes szabadságot" akart.

A franciaországi orosz ügyvivőnek julius 13-án az orosz külügyministerhez intézett alábbi táviratából kitünik,

hogy Monarchiánk tudomására hozta Oroszországnak, mikép Szerbia területi integritását és állami függetlenségét nem akarja sérteni. Igy hát nem volt semmi ok arra, hogy Oroszország Szerbia védelme cimén és a hatalmi egyensuly megóvása érdekében mozgósitson. Ez a távirat igy hangzik: „Ausztria — a franciaországi német nagykövet utján — kijelentette Oroszországnak, hogy nem törekszik területhóditásra és nem fenyegeti Szerbia épségét. Egyetlen célja saját nyugalmának biztositása. Ennek következtében Oroszországon áll a háború elháritása" — „Németország — idézi a német követ szavaiból — reméli, hogy Franciaország a maga befolyását Pétervárott mérséklő irányban fogja gyakorolni".

Julius 14-én megérkezett Szerbiába az orosz cár következő tartalmu távirata:

„Amikor Fenséged egy rendkivül sulyos pillanatban Hozzám fordult, nem csalatkozott azon érzelmekben, melyek Bennem Ön iránt élnek, sem a szerb néphez való szivélyes hajlandóságomban!"

„Ha nem lenne a háboru elkerülhető, — irja tovább — az esetre Fenséged biztos lehet abban, hogy Oroszország semmiesetre sem marad közönbös Szerbia sorsával szemben".

A bécsi orosz nagykövet, Sebeko gróf, julius 28-án jelenti Szentpétervárra, hogy: „az általános mozgósitási parancsot aláirták".

Erre az orosz külügyminister még aznap táviratban utasitja londoni követét, hogy hivja fel Anglia figyelmét arra, mikép „Ausztria abba a helyzetbe kerülhet, hogy Szerbiát teljesen széttaposhatja és uralkodó helyzetre tesz szert a Balkánon".

A németországi orosz ügyvivő, Bronevszky, julius 29-én a német külügyi államtitkárral lefolytatott beszélgetéséről a következő távirati jelentésben számolt be kormányának:

„Azt válaszoltam, hogy — a hozzám érkezett jelentések szerint — Ausztria a mi határainkon is mozgósit és ezért nekünk is megfelelő intézkedéseket kellett tennünk".

Tehát ebben orosz részről is elismerik azt a tényt, hogy Oroszország julius 29-én már mozgósitott Ausztria ellen.

Az orosz mozgósitással egyidejüleg a szerb régens igy üdvözli az orosz cárt julius 29-iki táviratában:

„Kérem Felségedet, tekintse kétségtelennek, hogy az a szivélyes magatartás, melyet Felséged országommal szemben tanusit, a mi részünkre nagyon értékes és lelkünket azzal a reménységgel tölti el, hogy Szerbia jövendője — miután Felséged jóakaratu gondoskodásának a tárgyává lett — biztositva van.

E nehéz időknek meg kell erősiteni a ragaszkodásnak azon kötelékeit, melyek Szerbiát a szent-szláv Oroszországgal egybefüzik és minden szerb lelke szentség gyanánt fogja megőrizni a mélységes hála érzetét Felséged segitségeért és védelmeért".

Ez a hálanyilatkozat — nyilvánvalóan — az orosz mozgósitásért való köszönetet fejezte ki.

Szaszanov orosz külügyminister 1914. julius 29-én a következő tartalmu táviratban adja meg a franciaországi orosz nagykövetnek utasitásait:

A német nagykövet ma közölte velem, hogy kormánya elhatározta hadseregének mozgósitását az esetre, ha Oroszország nem szünteti meg háborús készülődéseit. Pedig mi ezeket a lépéseket csak Ausztriának már végrehajtott mozgósitása miatt és attól való nyilvánvaló vonakodása miatt tettük, hogy viszályát valami módon békésen intézze el Szerbiával.

Miután nem teljesithetjük Németország kivánságát, csak az marad hátra, hogy fegyverkezésünket siettessük és a háború valószinű elkerülhetetlenségével számitsunk.

Legyen szives értesitse erről a francia kormányt és egyben fejezze ki legőszintébb köszönetünket azért a nyilatkozatért, amelyet a francia nagykövet az ő nevében tett és amely szerint teljes mértékben számithatunk Franciaországnak — mint szövetségesünknek — a támogatására".

Ebből nyilvánvaló, hogy julius 29-én már Franciaország is elhatározta, hogy Szerbia és Oroszország mellett Monarchiánk ellen beavatkozik a háborúba.

A szerbiai orosz ügyvivő, Strandtmann, julius 30-án táviratban jelenti Nisből Pétervárra, mikép a szerb skupstina julius 29-iki (julius 16) ülése tüntetően éljenzett Oroszország és Franciaország mellett.

Az angolországi orosz nagykövet, Beckendorff, 1914. julius 30-iki táviratában a következőket jelenti Londonból

az orosz külügyministernek: „A német nagykövet megkérdezte Greyt (angol külügyminister), hogy Anglia miért tesz háborús intézkedéseket szárazon és vizen. Grey azt válaszolta, hogy ezeknek az intézkedéseknek nincs aggressziv jellegük, a helyzet azonban olyan, hogy minden államnak előkészületeket kell tennie".

Ebből kitünik, hogy julius 30-án már Anglia is, tehát az egész triple entente elhatározta a háborut.

Augusztus 1-én Szaszanov orosz külügyminiszter a következő tartalmu körtáviratot küldte el az orosz császárság külföldi képviselőihez: „A német nagykövet éjfélkor kormánya nevében nyilatkozatot adott át nékem, mely szerint, ha 12 óra alatt, vagyis szombaton délben 12 órakor nem kezdjük meg Németország, valamint Ausztria felé a leszerelést, a német kormány kénytelen volna elrendelni a mozgósitást. Arra a kérdésemre, hogy ez a háborút jelenti-e, azt válaszolta a nagykövet, hogy nem, de rendkivül közel állunk a háborúhoz".

Ebben tehát az orosz külügyminister azon elismerése foglaltatik, hogy Németország sokkal később rendelte el a mozgósitást, mint Oroszország és hogy csak védekezésképen mozgósitott.

*A fent közölt orosz diplomáciai okmányok kommentár nélkül is megfelelnek arra a kérdésre, hogy melyik hatalom kezdte a háborút és ki felelős azért?**

6. §. A magyarság felelőssége a világháboruért.

Ebben a nagy világforrongó hangulatban, ami tektonikus erővel jelezte a világrengés bekövetkeztét, mi magyarok, itt állottunk nemzetközi önállótlanságban, minden célkitűzés nélkül, testvértelenül magunkra hagyottan.

Mi a világháború révén alig nyerhettünk valamit. Tőlünk távol állott a Monarchia nagyhatalmi állása; nekünk nem lehetett hasznunk abból, hogy a balkán-kérdés hogyan intéződik el.

Nekünk az egész csak becsületkérdés volt. Mi — legalább is a nemzet nagy egyeteme — nem várt, nem remélt semmi hasznot a háborúból! De az adott szavunk és Ausztriához fűződő közjogi kapcsolatunk csak egy utat, egy lehetőséget nyujtott számunkra!

* Nitti: „Nincs béke Európában" c. művében (21 l.) leszögezi a tényt, hogy „az európai bonyadalom legfőbb oka Oroszországnak a magatartása volt."

1914-ben is az a tragikus helyzet állott elő, ami évezredes multunk alatt annyiszor kényszeritett már bennünket, hogy mások érdekeiért saját vérünkkel és életünkkel fizessünk.

Ezeknek az ellentétesen ható lelki tényezőknek a hatása alatt állhatott a magyar nemzet akkori nagy vezére, Gróf Tisza István is, amikor a béke vagy háború kérdése körül tartott koronatanácsban szavának sulyát bele kellett helyezni a világtörténelem serpenyőjébe.

Gróf Tisza István szerepe ma már tisztán áll a világtörténelem itélőszéke előtt. A bécsi udvari titkos levéltár aktái nyomán tudjuk, hogy Tisza a végletekig ellenezte a háborút s mikor a koronatanácsban leszavazták, lángeszének minden erejével kiharcolta, hogy egy deklarációt bocsásson ki az uralkodó, melyben leszögezte a Monarchia, hogy nem akar területeket hóditani; defensiv jellegű háborút folytat és nem követ imperialista célokat.

A történelmi igazság fénye már belevilágitott a győztes államok lelkületébe is és ott is hallunk hangokat, amelyek a mi igazunkért szólalnak fel és a mi ellenünk elhangzott propaganda hazugságait cáfolgatják.

*Igy Attilio Tamaro olasz iró: „Fajok harca a dunamenti Európában" cimü munkájában (La lotta delle razze nell' Europa danubiana) hazánk nemzetközi helyzetét a háboru kitörésekor az alábbiakban vázolja:**

Leszögezi tényként az olasz iró, hogy a magyar politika felelős irányitói a háború kitörésekor tisztán látták, mikép nemzeti államukra egy kivivott győzelem esetén ujabb szláv területek behódolása épp olyan káros kihatással lett volna, mint amilyen végzetes lehetett egy kompromisszumos béke összekovácsolása.

Épp ezért foglalt állást gróf Tisza István — irja Tamaro hiteles okmányok alapján — az 1914. julius 7-én tartott wieni koronatanácson — ahol a Szerbia elleni háborúról döntöttek — a háború megüzenése ellen. Mikor pedig julius 14-én kicsikarták tőle a hozzájárulást, abba csak azzal a feltétellel nyugodott bele, hogy a Monarchia közös ministereinek kötelezniök kellett magukat, hogy Szerbia területéből egy darab földet sem szabad annektálni".

* Lásd Kelet Népe, 1923. évf. 3-ik füzetében részletesen.

Tisza tehát — a magyar államiság exponense és magyar kormányelnök — ellenezte a háborút. Ugyanekkor vele szemben foglaltak állást: az osztrák ministerelnök: Stürgkh, Berchtold külügyminister; a lengyel Bilinszky pénzügyminister és a délszláv Krobatin hadügyminister — irja Tamaro.

„A szláv propaganda, a francia revanche eszmétől vezetett nemzetközi érdek és néhány olasz iró ostobasága adott tápot annak a kitalált mesének, hogy Magyarország behódolt rabszolgája volt Németországnak".

Majd igy rajzolja a magyarság viselkedését a háború alatt: „A magyarok nem vak engedelmességből és az uralkodó iránti szolgaságból harcoltak, mint a Monarchia szlávjainak legnagyobbrésze, hanem ők nemzeti ideáljukat védték, melyet Szt. István koronája szimbolizált".

Ime, egy előkelő idegen elfogulatlan véleménye a magyarság nemzetközi szerepléséről. Egyben egy történelmi tényekre támaszkodó, meg nem cáfolt adat annak igazolására, hogy a magyarság a háborút nem provokálta, nem akarta s abba csak nemzeti becsületből ment bele, a nélkül, hogy hóditani, másokat leigázni vagy igazságtalanságokat elkövetni akart volna.

*Ugyenezt a kérdést a Londonban megjelenő: „Foreign Affairs" című világhires jelentőségű külpolitikai folyóirat 1922. augusztusi számában egy — magát meg nem nevező angol történész: „The Poison that Destroys" című tanulmányában a következőkép világitja meg:**

Megállapitja, hogy a háborút szláv érdekek előtérbe tolása révén megindított orosz mozgósitás támogatásával Franciaország kezdeményezte azért, mert az időpontot alkalmasnak találta arra, hogy a gyülölt Németországon revanche-ot vehessen.

Ezen tételek igazolására felhozza az angol történész, hogy az orosz császári hadi levéltárban egy táviratot találtak, melyben a párisi orosz követségről Izvolski jelenti a cárnak, hogy a francia külügyminister előtte 1914. julius 30-án odanyilatkozott, mikép: „Franciaország az orosz katonai intézkedésekbe nem fog beleavatkozni, sőt biztatta őt, hogy Oroszország csak folytassa a mozgósitást, bárki is tiltakozzék az ellen!"

* Lásd Kelet Népe. XIV. évfolyamában ismertetve.

1914. julius 31-ről augusztus 1-re virradó éjjel pedig a párisi orosz követség katonai attache-ja a következő táviratot küldte Pétervárra: „A francia hadügyminister biztositott arról, hogy a francia kormány végérvényesen elhatározta a háborút és felkért engem, hogy juttassam el a francia vezérkar azon reményét, hogy teljes erőnkkel Németországra vetjük magunkat és hogy Ausztriát „quantité négligeable"-ként kezeljük".

Tehát ebből látszik, — mondja az angol iró — hogy Franciaország elhatározta a háborút, még mielőtt a német hadüzenetet Oroszország megkapta volna.

Az angol kormányférfiak — folytatja értekezését — az angol népet ideális jelszavaknak hamis hangoztatásával tudatosan félrevezették és segitőtársai lettek az orosz cárizmusnak és számtalan fiatal angol életét, továbbá megszámlálhatatlan millió font sterlinget feláldoztak nem az emberiség szabadságáért, hanem azért, hogy történelmi alapokon nyugvó államokat szétdaraboljanak, magas kulturáju népeket kiraboljanak, nyomorba és szenvedésbe döntsenek.

Ebben a háborúban minden hazugság volt — folytatja a cikk.

Hazugság volt a Németország fegyverkezéséről elterjesztett azon hir, hogy Németországnak nagyobb hadereje van, mint Francia- és Oroszországnak együttvéve. Ellenkezőleg, az igazság az, hogy Franciaországnak egyedül annyi katonasága volt, mint Németországnak, tüzérsége pedig sokkal több.

Hazugság volt, hogy Anglia azért üzent hadat, mert Németország megsértette Belgiumnak nemzetközileg elismert és garantált semlegességét. Hiszen az 1900—1910 évek közt kötött katonai egyezményekben Belgium tudtával és hozzájárulásával éppen azt állapitották meg, hogy Németországot Belgiumon át fogják hátbatámadni; sőt ennek a tervnek még a katonai részleteit is kidolgozták.

Hazugságnak bélyegzi az angol iró az entente diplomáciájának azon eljárását, hogy Németország terhére rójják a háborúért való felelősség és a semlegesség megsértése folytán a teljes felelősség sulyát. Hiszen a semlegesség nemzetközi elvét az entente lépten-nyomon megsértette ott, ahol azt érdekei úgy kivánták meg.

Igy Oroszország megsértette Perzsia függetlenségét azért, hogy Törökországot keletről megtámadhassa; Japán megsértette Chinát csak azért, hogy Kian Tsaunt elfoglalhassa. Anglia és Franciaország a nemzetközi jogelvek megsértésével arra kényszeritették Európa semleges államait, hogy Németország és Ausztria elleni harcban gazdasági vonatkozásban vegyenek részt. Végül — irja — Anglia és Franciaország Görögország belügyeibe is beleavatkozva kényszeritették a görögöket arra, hogy a központi hatalmak ellen az entente oldalán beleavatkozzanak a háborúba.

Ime egy angol vélemény a világháború diplomáciai és nemzetközi történelméhez, ami közvetve nagy erővel szolgálja a magyarság elnyomott igazát és fáklyát gyujt a magyar éjszakában.

A háboru kitörése után a diplomaták működésük sulypontját azon államokba tették át, amelyek egyelőre semlegeseknek maradtak. Mikor Németország Belgium semlegességét megsértve Belgiumon át támadta meg Franciaországot, Anglia és Belgium is hadat üzentek Németországnak és Monarchiánknak s egyben a francia, orosz és angol diplomácia Németországnak ezen tettét — mint a nemzetközi jognak durva megsértését tüntette fel.

Ugyanilyen propaganda eszközéül használták fel azt a tényt, hogy a Cunard Line hajózási vállalat „Lusitana" nevü gőzösét 1915. május 7-én egy német tengeralattjáró Queenstown (Irország) közelében megtorpedózta.*

Pedig Belgium semlegességének megsértését — saját biztonsága végett, nemzetközi végszükségből követte el Németország; utóbbi esetben pedig csak repressaliát gyakorolt. Igy a cselekmények jogtalansága a nemzetközi jog szerint — ki volt zárva.* Mégis az entente diplomácia ezen tényeket is felhasználva, a semlegesen maradt államokban hatalmas propagandát fejtett ki és beledolgozta a nemzetközi közvéleménybe, hogy a mi ügyünk igaztalan s hogy hóditási vágyból folytatjuk a háborút és annak során nemzetközi jogsértéseket követünk el.

Az entente diplomaták műve volt, — amely propagandánál bőven csengett az arany is — hogy mig Párisnak a német repülők által megtámadását, avagy a német tengeralattjárók harcát az egész világ közvéleménye úgy

* Dr. Buza L.: A háboru és a nemzetközi jog c. műve nyomán.

fogta fel, mint a nemzetközi jog megsértését, a hadakozás nemzetközi szabályainak áthágását és a nemzetközi erkölcs negligálását, addig nem vették észre azt, hogy az entente a háborús nemzetközi jog évszázados elveinek megsértésével nemcsak a fegyveres katonaságunk ellen folytat háborút, hanem a tengeri és szárazföldi blokádnak az egész semleges világra is kiterjesztett kényszereszközével a központi hatalmak egész népessége: a betegek, aggok, gyermekek és nők ellen is folytatja a kiéheztetés harcát, sőt abba még a semleges államokat is belekényszeritette.

Az entente diplomáciája sikerének köszönhette, hogy ellenünk a „Központi Hatalmak" ellen utóbb a mi szövetségünk révén naggyá nőtt Itáliát, a német kulturán nevelkedett Japánt, továbbá Chinát, Cubát, Görögországot, Nikaraguát, Panamát, Portugáliát, Sziámot és a „Zweibund"-dal katonai szövetségi szerződéses viszonyban állt Romániát is a maga táborába gyüjtötte és fegyveres szövetséges társaiává tette. Sőt végül a népek önrendelkezési jogán nemzetiségeinkben is felébresztette a separatistikus törekvést, hogy e cimen ezeréves államiságunkat is szétthörhesse.

A fenti diplomáciai történelmi adatok tehát feltétlenül megcáfolják a kisérő levélben lefektetett azon ténymegállapitásokat, hogy Magyarország imperialista politikát folytatott és Magyarország felelős a világháború kitöréséért. E tételek tarthatatlanságát Európa százéves diplomáciai történelmén kivül az orosz kormány által közzétett orosz külügyminisiteri okmányokkal, olasz és angol iró ténymegállapitásaival és a német parlamenti bizottságnak francia okmányokra is támaszkodó adataival is megcáfoltuk.

7. §. Történelmi és diplomáciai érvek a mi javunkra. ~~Nitti érvei mellettünk.~~

*Fenti fejtegetéseink folytatásaként felhozhatjuk Nittinek, a békeszerződések megalkotásánál aktive is résztvett olasz ministerelnöknek azóta megjelent diplomáciai munkáit s az abban felsorakoztatott érveket.** Munkáiban a

* „L' Europa senza pace" (A béke nélküli Európa) „La decadenza dell' Europa" (Európa hanyatlása). „La tragedia dell' Europa" (Európa tragédiája) és végül „La pace" (A béke). Ezekről lásd bővebben munkám erkölcsi kritikai részét.

leghatározottabban tévesnek minősiti az entente azon eljárását, hogy a békeszerződések könyörtelen rendelkezéseit azzal indokolták meg, hogy a háborúért Németország és Monarchiánk egyedül felelősek. Neki már van erkölcsi bátorsága olasz politikus létére kijelenteni, mikép *a világháborúért az abban résztvett államok mind felelősek. Sőt a legnagyobb felelősség sulyát Oroszország diplomáciájának a rovására irja.* Ő a legelső a békeszerződésekért felelős államférfiak közül, aki beismeri rettenetes tévedését és mea culpa-t kiáltva összetöri a Páris környéki kegyetlen békék jogalapját: az entente által kitalált egyoldalu felelősség tanát.

De ezen is tulmenőleg ahhoz is van bátorsága, hogy az igaztalan békeszerződések azonnali revisióját követelje és figyelmeztesse a nagybeteg Európát, hogy a láztünetek oka a Páris-környéki békeszerződésekben keresendő.

Megállapitja, hogy a felelősség kérdésének kikapcsolásával meg kell szünnie a jóvátételeknek is. A legyőzött államok gazdasági helyzete lehetetlenné tesz minden jóvátételt, másrészt az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a jóvátételek nem érik el a győztesek talpraállitásának célját sem.

De nemcsak a külföldi politikusok és irók megnyilatkozásaiban szólal meg a lekiismeret ébresztgető szava, hanem magában a békeszerződések szövegében is találunk olyan gondolatokat elvetve, amelyek — bár francia érdekből készültek, mégis — a mi igazunk mellett használhatók fel.

A franciák minden igyekezete arra irányul, hogy az általuk alkotott Páris környéki békék a csalhatatlanság és örökérvényesség jegyével legyenek ellátva. Azt szeretnék, ha a történelem itt megállna és mumiaként bebalzsamozná a világ mai rendjét.

Pedig, hogy a világ örök körforgásban él, mutatja éppen a francia sors is!

A világ 1871-ben megnyugodni látszott abban a tényben, hogy Elszász-Lotharingia a Németbirodalomhoz csatoltassék.

A történelem azonban tovább folytatta a maga kifürkészhetetlen forgását. Egy párat fordult a történelem kereke és ime, a megalázott francia nemzet 48 év mulva már mint büszke győző diktálja a legyőzött Németországra

a kegyetlen versaillesi békét, amelynek történelmi indokául azt a tételt állitja fel, hogy: „Franciaország ellen nagy igazságtalanság lett elkövetve a frankfurti békeszerződés azon rendelkezésével, hogy Elszász-Lotharigia a Németbirodalomhoz csatoltassék". Ezért tehát a versaillesi békemű a frankfurti békeszerződést ünnepélyesen érvénytelennek és jogtalannak nyilvánitotta azért, mert a francia államnak nagy kárt okozott!

És ugyanezen szerződést aláirásukkal erősitették meg olyan államok, amelyek 1871-ben meghajoltak a frankfurti béke előtt!

Ime a történelem állandósága!

De ebből a magyar igazság is megtalálja ám a maga érvét!

Az egyik egy figyelmeztető szó a világ győzelmi mámorában uszó népeihez s az élükön haladó franciákhoz:

Ha fájt a francia népnek Elszász-Lotharingia elvesztése! és ha ők sohasem tudtak abba belenyugodni! miért akarják, hogy mi örökérvényünek tartsuk a trianoni bosszúművet? ! Miért szeretnék, hogy rettenetes megcsonkittatásunkban mi megnyugodjunk?

Hiszen Elszász-Lotharingia földjén felváltva cserélt időnként gazdát a német és francia imperium!

Mig ezzel szemben a mi Kárpátok övezte magyar hazánk földjén: Szent István szent koronájának területén ezer esztendő alatt csak egy nép gyakorolt imperiumot s ez a magyar volt! Az a magyar, amelynek fegyvere szerzett évszázadok viharában nyugalmat és biztonságot a francia kulturának is, amikor azt a tatár és török ellen védte.

A másik érv az, hogy a nemzetközi békeszerződések csak addig állanak fenn, amig azokat össze nem töri az idő!

Ma neked! Holnap nekem! Ez a történelem tanitása. Egyszer fel a kerék..... másszor le! tanitja az Élet!

Az angol tiltakozás és az olasz kritika után ez a francia példa is egy hatalmas történelmi érv Trianon ellen!

De a mi igazunk mellett bizonyit, a mi reménységeinket élesztgeti, az amerikai nép viselkedése is!

Lansing, Amerika külügyi államtitkárja 1919. május 8-án a következő történelmi feljegyzést tette:*

* Magyary: Zur Frage der Gültigkeit der Friedensverträge c. műve nyomán.

A SZÉCH

„Tegnap átadták a német meghatalmazottaknak a békefeltételeket! Ha azokat szemügyre vesszük, látjuk, hogy azok kimondhatatlanul kemények, megalázók és közülök sok teljesithetetlen!“

Ha pedig a német békeszerződésre áll az a tétel, hogy kemény, megalázó és teljesithetetlen, ugy még sokkalta inkább áll az a trianoni békeműre, mert azáltal bennünket állami életünk létfeltételeitől is megfosztottak.

Az amerikai békedelegátusok a békeszerződések igazságtalan intézkedései láttán, egymás után adták vissza megbizatásukat!

Wilson elnök a békeszerződések erkölcsi halottja lett!

Az amerikai senatus pedig megtagadta a békeszerződések ratifikálását és ma sem vesz részt a népszövetségben. Éppen ugy, mint a 100 év előtti Szent Szövetség esetében!

Ime Amerika szava a történelem itélőszéke előtt a mi igazunkért!

Tehát orosz, angol, olasz, francia és amerikai történelmi érvek és események vonulnak fel egymás után Trianon ellen!

De ezenkivül a trianoni békeszerződés diktálói az angolok és franciák maguk cáfolták meg saját tényeikkel azon állitásukat, mikép ők a jog és igazság diadaláért harcoltak és a békeszerződést is ezen az alapon alkották meg.

Erre a legutóbbi: 1922. és 1923. évben lefolyt görög-török háboru eseményei adták meg a leplezetlen történelmi feleletet.

A szövetséges és társult hatalmak nagyhangzásu elnevezése alatt szereplő győztes államok a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmányában és pedig annak bevezető soraiban kijelentették, hogy céljaik: „a nemzetek együttműködésének biztositása;“ „a nemzetközi béke és biztonság megvalósitása;“ „a háboru elkerülése; „a nyilt, igazságos és becsületes nemzetközi összeköttetések fenntartása“ s „a nemzetközi jog elveinek uralomra juttatása“.

Ezen egyezségokmány már 1919. márciusában elkészült s a versaillesi békeszerződés aláirásakor: 1919. juniusában már belefoglaltatott az első békeokmányba is és alkatrészévé vált ez az 1920. junius havában aláirt trianoni békeműnek is!

És ime mit látunk rá két év multán!

1922-ben a londoni konferencián a görög kormány kiküldöttje: Calogeropulos gőgösen kiáltotta bele a nemzetközi világ köztudomásába, hogy Görögország letér a nemzetközi jog utjáról, ereje tudatában a fegyverhez nyul és hogy „Mustafa Kemal Törökországából egy morzsányit sem fog hagyni!“ *

A bejelentett szót követte a tett! Görögország 1922-ben 300.000 emberrel meginditotta a háborut, amelynek kimondott célja volt az egész Törökország megsemmisitése. És Görögország 1922. augusztus 4-én elhatározta Konstantinápoly megszállását is.

A világ közvéleménye azt várta, hogy a Nemzetek Szövetségében tömörült győztes hatalmak sokszor hangoztatott nemzetközi programmjukhoz hiven, a nemzetközi jogrend, a nemzetközi béke és biztonság és a nemzetközi becsület nevében ezen görög támadás ellen tiltakozni fognak és a Népszövetségi Statutum 11-ik cikkében lefektetett kijelentéseikhez hiven: „a Népszövetség a béke fenntartására alkalmasnak és hathatósnak mutatkozó minden intézkedést“ meg fog tenni. És amennyiben Görögország ezeket az intézkedéseket nem respektálná, ugy vele szemben a népszövetségi Alapszabályzat 16. §-ában előirt megtorló intézkedéseket folyamatba veszik.

A világ várt és jogosan remélte ezt!

E reményből azonban csalódás lett; a jelszavakról kisült, hogy azok mindenféle erkölcsi tartalom nélküli üres szólamok és a Népszövetségi Statutum pedig csak üres papiros és rendelkezései mögött a nemzetközi hatalmi vágy és önzés lapul meg!

A nagyhatalmak megelégedtek egy komolytalan tiltakozással, közben pedig a jelszavakat hangoztató és a nemzetközi erkölcs szineiben páváskodó nemzetek közül az angolok azonnal meginditották diplomatáikat, hogy figyeljék az eseményeket, a görögöket pedig — azokat gondolva erősebbnek és ugy számitva, hogy a görög fegyverek fognak győzni — titokban szimpatiájukról biztositva, erkölcsileg támogatták.

Ezen erkölcsi támogatással azt akarták elérni, hogyha a görögök megverik a törököket és bevonulnak Konstantinápolyba, ugy e fontos várost bevonják az angol uralmi

* Lásd: Szepessy L.: „A világbéke és a nemzetek Szövetsége.“ és „Gordiusi csomó“ c. értekezéseit. Kelet Népe. XIV. évf. 39—45 lap.

érdekkörbe! Ezzel viszont egyrészt megakadályozzák Oroszországnak a Földközi tengerre kijutását, másrészt a Gibraltár és a Suezi csatorna birtoklása után a Földközi tengernek ezen — a hadműveleti és kereskedelmi szempontból egyaránt fontos — bázisát is kezükbe kaparinthatják, ami egyben a Balkán-kérdés kulcsát is jelentené.

A franciákat érzelmi politikájuk és a világháboru bajtársi viszonya szintén a görögök mellé állitotta; mig az olaszok egyelőre várakozó álláspontot foglaltak el.

Mikor az első hir elterjedt a görögök katasztrófális vereségéről, Anglia először egy nemzetközi fegyveres akció megszervezésén fáradozott; de erre Franciaország nem volt hajlandó, Olaszország pedig 1922. szeptember 17-én közölte Angliával, hogy semmiféle fegyveres akcióban — legyen az támadó vagy védő jellegü — a Kemalisták ellen nem vesz részt.

Sőt — bár a török nemzeti bizottság 1922. szeptember 16-án közölt fegyverszüneti feltételeiben elutasitotta az entente tiltakozását és kijelentette, mikép Törökország követeli souverenitásának korlátlan elismerését Kisázsia és Tracia felett, ami a sèvresi szerződés nullifikálásával volt egyértelmü — a franciák és olaszok a változott helyzethez alkalmazkodva, mégis siettek szerencsekivánataikkal Mustafa Kemalhoz, amire azután a Times is szélkakasként jelezte, az uj angol irányt: „Nem teszünk szolgálatot a görögöknek azáltal, hogy őket kalandos vállalkozásra bátoritjuk és Nagy Britannia érdekeit veszélynek tesszük ki... !"

Az angol ujságcikk nyomán nemsokára olvashattuk a Havas tudósitását, hogy négy angol tiszt elutazott Angórába, hogy a nationalista török kormánnyal összeköttetést keressen.

Egyébként is jellemző az entente-ra nézve, hogy mig 1922. szeptember 12-én az entente főmegbizottak kijelentették, mikép Konstantinápolynak és a Dardanellák ázsiai partrészeinek megszállását az ellenük irányuló ellenséges cselekedetnek fogják tekinteni és az entente érdekkört Konstantinápoly és a Dardanellák körül zászlókkal jelölték meg és mikor Kemal pasa erre azzal válaszolt, hogy szeptember 19-én ultimátumszerü jegyzékben követelte Konstantinápolynak hat napon belül való kiüritését, ezt erélyesen visszautasitani nem tudták. És mig előzőleg arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a sèvresi szerződésnek

Tráciára vonatkozó rendelkezéseit érinteni sem engedik, szeptember 25-én már a Kemalistákhoz intézett nagy entente jegyzék kijelenti, hogy hajlandók Törökországnak visszaadni Konstantinápolyt és Tráciát a Marica völgyéig, valamint Drinápolyt és a tengerszorosok felett is elismerik Törökország souverenitását. Csak azt kötötték ki, hogy e területeket Törökország csak a békekötés után vehesse birtokba.

Ez a példa annyiban is fontos történelmi érv a mi számunkra, mert azt is megmutatja, hogy a Páris-környéki békeszerződések nem örökérvényüek, hanem a mindenkori tényleges viszonyokhoz alkalmazkodnak és — ha jog utján nem megy — fegyverrel revizió alá vehetők.

Ugyanis a törökök győzelme egyszerre megváltoztatta az uralkodó hatalmak nemzetközi közvéleményét és a török nép nevében a konstantinápolyi török kormány által kötött sèvresi békeszerződést Mustafa Kemal pasa kardja és az általa vezetett török hadsereg győzelme darabokra tépte szét és a fegyver hatalma előtt meghajolt a nemzetközi közvélemény, amit a Lausanne-i konferenciák jogilag is igazolnak.

Tehát Mustafa Kemal megmutatta, hogy igenis van és lehet békerevizió s hogy az legbiztosabban fegyverrel érhető el.

Ezzel kapcsolatosan felhozhatjuk még történelmi érveink sorában Örményország esetét is:

A sèvresi békeszerződés értelmében a békeszerződéseket diktáló „szövetséges és társult hatalmak" megteremtették Örményországot is. Megállapitották területét, kimondották, hogy önálló állami életre rendezkedhetik be, csak a körül folyt még a nemzetközi vita, hogy ezen országot „nemzetközi protektorátus" jogcimén, melyik nagyhatalom vonja bele az érdekkörébe.

Ez alapon tehát Örményország kormánya 1920. május 13-án a Népszövetségi Egyezségokmány 1. cikke értelmében kérte, hogy vegyék fel az örmény államot is a Nemzetek Szövetsége tagjai közé.

Közben azonban — még mielőtt a Népszövetség érdemlegesen elbirálhatta volna e kérdést — a győzelmes török csapatok fegyverrel visszahóditották Arméniát és Mustafa Kemal kijelentette, hogy a több évszázadra nyuló

birtoklás és az eredeti fegyveres hóditás jogán Arménia területét a török államhoz visszacsatolja és abba bekebelezi.

A Nemzetek Szövetségének tehát másodszor is feladta Kemal pasa a kérdést: Quid iuris ? Mit ér az a jog, amit a szövetséges és társult hatalmak nemzetközi szerződés formájában alkottak és Arménia államéletének alapjává tettek ?

E kényes helyzetben a Népszövetség ismét meghajolt a fegyveres győzelemmel kivivott tények hatalma előtt. Ismét a frázishoz folyamodott és a Népszövetség V. számu bizottsága azt a javaslatot hozta, hogy „bár a kérelmet a Népszövetség teljes szimpátiával fogadja, mégis azt ajánlja, hogy a Nemzetek Szövetsége a döntést — tekintettel a megváltozott tényleges helyzetre — halassza későbbre." *

Igy zsugorodott össze Arméniának a szövetséges és társult hatalmak által megalkotott és a Népszövetség erkölcsi garanciája alá helyezett állami élete egy nemzetközi „szimpatiává", a Népszövetség erkölcsi erejét pedig e ponton a nemzetközi közvélemény iróniája veszi körül.

Ime a trianoni békemű megméretése a történelmi események mérlegén!

* Kelet Népe, XIV. évf. Szepesi L. és Balanyi György cikkei nyomán.

II. RÉSZ.

A MAGYAR BÉKESZERZŐDÉS JOGI BIRÁLATA.

8. §. Általános kritikai elvek.

A békeszerződés jogi kritikájánál az egymással nemzetközi kulturközösségben élő népek által elfogadott nemzetközi jogelveket, nemzetközi jogszokásokat és nemzetközi erkölcsi elveket kell szemünk előtt tartanunk.

A nemzetközi jog uralma hosszu időn keresztül csak az Európában élt népekre szoritkozott, hosszu évszázadokon át csak az Európában élő államok éltek egymással kulturközösségben, amelynek keretén belül azonos szokásokat vettek fel, bizonyos erkölcsi szempontokat elismertek és egymásközti érintkezéseikben, békés és háborus viszonyaik elintézése alkalmával igyekeztek ezen jogszokásokhoz és erkölcsi nézetekhez alkalmazkodni. Igy jött létre szokásjogi alapon az európai népek érkölcsi érzékéből és jogelveiből a nemzetközi jog.

Amikor a többi világrész népei is szükségesnek találták a nemzetközi kapcsolatok léteitését, magukat önként alávetették ezen kialakult jogi és erkölcsi szabályoknak, helyesebben szokásoknak.

A nemzetközi jogszabályok tehát — akár szokásjogi, akár irott jogszabályok legyenek azok — az európai népek jogrendszeréből keletkeztek. Utóbbiak viszont három nagy jogrendszerbe sorozhatók: a római jog, kánon jog és a germán jog rendszerébe. — E három jogrendszer közül a legáltalánosabb érvényü mégis a római jog rendszere, mert ez képezi az európai népek jogéletének az alapvető fundamentumát.

A kánon jog ugyanis rendeltetésénél fogva inkább erkölcsi viszonylatok szabályozását tartalmazza és egyházias jellegénél fogva világi kérdések, államközi viták eldöntésére alkalmatlan.

A germán jog pedig maga is a római jog emlőin nőtt fel és modern jogelvei ez utóbbi rendszeréből épültek ki.

A nemzetközi jogrendszer azonban még ma is csak gyermekkorát éli. Aminek az a magyarázata, hogy még mindig nem alakult ki egy — a világ összes államai felett álló — szuverén hatalom, egy Überstaat, egy civitas maxima, amelyik az államélet hármas nagy funkcióját: a törvényhozást, végrehajtást és biráskodást megvalósitani tudná és olyan jogi fizikai és morális erővel rendelkeznék, hogy souverén akaratát az általános emberi jólét érdekében az egész világon érvényre tudná juttatni.

Évszázados törekvésre mutathatunk rá, amely e cél felé törekszik: az 1815-iki Szent-Szövetség; az 1919-ben kreált Nemzetek Szövetsége mind e cél megvalósitásának szükségérzetében keletkeztek, de mindkettő csak tökéletlen, korcs alkotásai lettek e nagy eszmének.

Ha tehát a trianoni békeszerződést kritizálni akarjuk, azt a ma érvényben lévő jogelvek szemszögéből kell tennünk.

Vizsgáljuk meg tehát: mik azok a nemzetközi jogelvek; amelyeknek a nemzetközi békeszerződéseknél is érvényesülniök kell, ha jogi elismerésre és maradandóságra tartanak számot.

A békeszerződések a háborunak, mint fizikai ténynek jogi folyományai.

Miután pedig minden nemzetközi szerződés történelmi előzményekkel bir, a békeszerződéseknél különösen fontos a történelmi előzményeknek vagyis a háboru okának és keletkezési körülményeinek vizsgálata.

Ha már most a háborut ugy fogjuk fel, mint egy jogilag meg nem engedett támadást a nemzetközi jogrend és kulturközösség ellen, akkor vizsgálnunk kell, hogy ezt a háborut az abban részt vett államok közül melyik kezdeményezte, mi okból inditotta és hogyan folytatta azt le!

Ez esetben a háboru keletkezésétől befejezéséig ugy tekintendő, mint egy folytatólagosan elkövetett s a nemzetközi jog- és kulturrend ellen irányuló cselekmény.

De viszont akkor lennie kell egy olyan pártatlan hatalomnak, amelyik elbirálja, hogy a hadviselt államok közül melyiknek a hibájából keletkezett a háboru; ki a bűnös annak felidézésében, annak folyama megfelelt-e a hadviselés általánosan elismert szabályainak vagy sem?

Vagyis meg kell állapitani, hogy ki követett el büntetendő cselekményt? Ezután vizsgálat tárgyává teendő, vajjon van-e tettes s ha igen, ugy az jogilag felelősségre vonható-e? Végül

az előző két kérdésnek igenleges megállapitása után lehet szó a büntetés kiszabásáról, amelynek a bűnösséggel kell arányban állania.

Elméleti szempontból semmi akadálya nem lenne annak, hogy azt az államot, amelyik egy másik gyöngébb államot jogtalanul, önző hatalmi vágyból megtámad, ugy tekintsük, mint egy bűnöst, aki a nemzetközi jogrend ellen büntetendő cselekményt követett el s ez alapon bűnössége kimondása mellett büntetéssel sujtassék s esetleg állami önállóságának felfüggesztése mellett ideiglenes vagy végleges hatállyal a kulturközösségből is kizárassék. E gondolat csiráit megtalálhatjuk a Népszövetségi Statutum 16-ik cikkében, amely a „háborus cselekmény" meghatározását és ennek jogi consequentiájaként a nemzetközi szankciók alkalmazását irja elő. Ebben már büntetőjogi elvek csirái élnek.

Gyakorlatilag ez azonban ma még nem valósitható meg azért, mert nem létezik egy olyan Überstaat, egy olyan hatalom, amely a pártatlan birőság kritériumaival rendelkezve, utóbbi szerepét ellátni tudná és kimondott itéletének érvényt is szerezhetne. Ez okból ma még ott állunk, hogy a háborúk — mint a nemzetek és államok létérti küzdelmének fegyveres kifejezői — elkerülhetetlenek.

De megvalósithatatlan ez ma még azért is, mert általános büntetőjogi elvet képez, hogy nullum crimen sine lege, vagyis hogy csak az a bűncselekmény, amit a törvény előre ilyennek jelöl meg, már pedig a civitas maxima, az államok feletti állam hiányában nincs olyan nemzetközi törvényalkotó szervünk, amelyik az egész világra érvényes büntetőjogi normák alkotására jogosultsággal birna. Ezért nem valósitható meg a másik büntetőjogi elv: a nulla poena sine lege elve sem! Vagyis hogy törvényes rendelkezés hiányában büntetést sem lehet kiszabni.*

Ma tehát a háborut és az azt követő nemzetközi békeszerződéseket nem lehet a büntetőjogi elvek alapján elbirálni.

---

*Földes Béla idevonatkozó munkájában (Kriegsschuld. Kelet N. XVII. évf. 1—2 sz. 10 l.) igy világitja meg e kérdést: „Felelősségről csak ott lehet szó, ahol egy isteni, vagy emberi törvény, az erkölcsnek vagy a jognak egy elve lett megsértve.

A háború azonban a mai nemzetközi jogi felfogás szerint az államok becsületének és létérdekeinek megvédését célzó végső önvédelmi eszköz!" Ez okból egy államot, amelyik becsületét és létét ezen végső eszközzel védi, nem lehet úgy tekinteni, mint egy büntettest, mint egy olyan bűnöst, aki a jog és erkölcs szabályai ellen vétett. Tehát ez okból helytelen, történelmileg és erkölcsileg lehetetlen, jogilag pedig elhibázott a felelősség kérdésének nemzetközi konstruálása.

A trianoni béke jogos kritikájánál tehát figyelmen kivül kell hagynunk a büntetőjogi szempontokat és csak a magánjogi elvek alapján lehet kritikánkat felépiteni.

A mindenkori békeszerződéseket — igy a trianoni magyar békeszerződést is — magánjogi elvi szempontból átvizsgálva azt találjuk, hogy abban a két legfontosabb jogi alkotórész:

1. a vétkesség megállapitása, és

2. annak folyományaként a kártérités kiszabása.

Minthogy az általános magánjogi elvek szerint pedig a vétkesség mint kártéritési jogalap származhatik: szerződésből, vagy magánjogi jogellenes cselekményből illetve magatartásból, azt kell vizsgálnunk, vajjon a békeszerződések kártéritési jogalapja ezek közül melyikre vezethető vissza?

A szerződésszegés mint kártéritési jogalap csak ott és annyiban foglalhat helyet, ahol — az egyes felek között egy szerződésileg biztositott jogügylet állott fenn, melynek teljesitése alól a felek egyike, vagy másika magát tudatosan és rosszhiszeműen avagy esetleg csak culposusan kivonta, amivel a másik félnek kárt okozott.

A háboru azonban nem ilyen szerződéses jogviszonyt megsértő tény, hanem — még ott is, ahol a háborus ellenfelek közt létezett is szövetségi szerződés, — több ennél: egy quasi delictuosus magatartás; egy magánjogi vétek! És még inkább ennek az ismérvét tünteti fel két olyan állam háboruja, amelyeket egymáshoz előbb semmiféle szerződéses jogviszony kötelmi viszonyba össze nem füzött.

A háborut, illetve ennek folyományát képező békeszerződéseket tehát a leghelyesebb a quasi delictuosus magatartások, a magánjogi vétkes cselekmények csoportjába sorozva ezen jogelvek szerint elbirálni!

A római jognak — mint az európai jogrendszerek ősanyjának — elvei szerint: jogsértés, mint kárt okozó tény, az ezzel okozati összefüggésben lévő kár mint a jogsértés eredménye, — a kárttevő felelősségének megállapitása és a kártérités mérvének kimondása a főbb részletei a kártérités magánjogi tanának.

Mielőtt megvizsgálnánk, hogy a trianoni békeszerződés kiállja-e a jogi kritikát és benne felismerhetők-e az európai kulturállamok által elismert kártéritési jogrendszernek elvei, le kell itt azt a tényt szögeznünk, hogy a nemzetközi jogászok legnagyobb része még ma is azt a nézetet vallja, miképp a nemzetközi jog természete kizárja, hogy a nemzetközi szer-

ződéseket az általános magánjogi elvek alapján bíráljuk el. Ezen nézet szerint a nemzetközi szerződések akkor is érvényesek, hogyha azok — mint a békeszerződések általában — erőszak vagy kényszer hatása alatt jöttek létre. Nézetük szerint az ellenkező esetben a háborut követő békeszerződésekről — mint nemzetközi szerződésről — szó sem lehetne, mert azokban a győztes előnye a győzelem tényére mint kényszerítő erőre bazirozódik. És akkor — szerintük — a nemzetközi szerződések e cimen mind megtámadhatók volnának, ami a harcok felujulásához vezetne.*

Mások azt vitatják, hogy a nemzetközi szerződéseknél az erőszak és kényszer csak akkor birhat érvénytelenitő hatással, ha az közvetlenül a szerződést aláiró állam képviselőjének személye ellen irányul s azt szabadakarat elhatározásában és cselekedeteiben akadályozza, vagy befolyásolja. Ezen felfogás felé hajlanak az angol nemzetközi jogászok.**

Ezen két állásponttal szemben az amerikai jogász közvélemény már azt hangoztatja, hogy minden nemzetközi szerződésnek — tehát a békeszerződéseknek is — elengedhetetlen kelléke a szerződést kötő felek szabad, kényszermentes akaratnyilvánitása.

A nemzetközi jognak kiváló magyar tudósa: Magyary Géza egyetemi tanár szerint* a nemzetközi szerződéseket három csoportba sorozhatjuk:

1. mindkét fél szabad akarat nyilvánitásán alapuló — tehát kétoldalu jogi tényeken nyugvó — szerződéseket, melyek az általános magánjogi elvek kritikáját is kiállják;

2. egyoldalu jogitény erejével biró és

3. egyoldalu hatalmi tényből folyó szerződéseket.

Szerinte annak megállapitásánál, vajjon ezen három csoport közül melyikbe sorolható a kérdéses szerződés, azt kell figyelembe venni, hogy a szerződést előidéző tény — igy a békeszerződéseknél a háboru — jogos vagy jogtalan, támadó vagy önvédelmi tény volt-e? Ha a győztes állam hóditási célból, jogtalanul fegyveres erejére támaszkodva inditott háborut és azt megnyerve a jogtalanul megtámadott és levert ellenfelének békeszerződést diktál, ez csak egyoldalu hatalmi tényen felépülő szerződés lesz, mely nemzetközi elismerésre nem számithat.

---

*Lásd Magyary Géza: Zur Frage der Gültigkeit der Friedensverträge c. művét.

**Lásd Csaradánál idézett munka 498—499 lap.

Ha pedig az önvédelemből háborut inditott állam legyőzetik és szerencsétlenségét még egy rossz békeszerződés kényszerült elfogadásával tetézi, az ilyen szerződés szintén nem tekinthető másnak, mint egyoldalu hatalmi ténynek.

Ha azonban az önvédelmi okokból hadat inditott állam győz, a békeszerződés egyoldalu jogitény lesz!

Mi ezen vélemények közül az amerikai nemzetközi jogászok álláspontjára helyezkedünk.

Tesszük pedig ezt nemcsak azért, mert ez a felfogás vezethet el bennünket a magyar békeszerződés revisiójához és a magyar feltámadáshoz, hanem azért is, mert csak ezen az uton érhető el a nemzetközi jog eszménye: a nemzetek egymásközti életében a jog absolut uralma és a nemzetközi erkölcs diadala! Csak igy valósitható meg az a nemzetközi kulturközösség, amelyben az államok egymás souverenitásának és élethez való jogainak tiszteletbentartása mellett hatásosan működhetnek az emberiség boldogulásáért s a kultura nemzetközi diadaláért.

9. §. Részletes birálat.

Ezen általános irányu fejtegetések után térjünk át a trianoni magyar „békeszerződés“ részletes jogi kritikájára!

Az első kérdés, amit fel kellett vetnünk a: Tényleg szerződés-e a trianoni békemű? Helyes-e az elnevezése és e mögött miféle jogi tartalom áll?

A szerződés — a római jogon alapuló európai általános jogelvek szerint — két egymással szemben álló fél szabad akaratnyilvánitásából folyó megegyezése. Tartalma pedig a két fél érdekeit a *kölcsönösség* és *méltányosság alapján* összeegyeztető szolgáltatás és ellenszolgáltatás.

A szerződő feleknek tehát a megegyezést megelőző tárgyalás során mint szabad és egyenjogu feleknek kell megjelenniök és ott akaratukat szabadon kifejezésre juttatniok. Vagy — amint Csarada irja — a szerződések érvényességének és kötelező erejének egyik lényeges kellékét képezi a szerződő felek akaratának szabadsága.*

Ugyanezt a nézetet vallja Nippold a világhirü nemzetközi jogász, aki a nemzetközi jog jellegéről irván, ezeket mondja: „Minden jognak eredete az állami akaratban rejlik,

*Csarada: A tételes nemzeközi jog 497. lap.

miért is a nemzetközi jognak is az állam akaratára kell visszavezetődnie, ha arra tart igényt, hogy a szónak jogászra egyedül irányadó értelmében jog legyen." *

Ezzel szemben a trianoni békemű keletkezési története mit tüntet fel? Hogyan alakult ki ott a szerződést kötő felek akaratelhatározása mennyiben volt az szabad és hogyan lett abból „békeszerződés"?

Ha a győzőknek és legyőzötteknek a békeszerződés megkötésére irányuló ellentétes akaratát s annak történelmi keletkezését vizsgáljuk a következő kép tárul elénk:

A győztesek közül a nagyhatalmak: Francia-, Olaszország, Anglia, Japán és az Észak-Amerikai Egyesült Államok a háboru kitörésekor még nem ismerték Magyarország külső és belső viszonyait.

A magyar állam ezer éves történelmi egysége ellen irányuló és végeredményben a megcsonkittatásunkat eredményezett nemzetiségi kérdést a francia Denis Ernest, az angol Seton Watson, meg a cseh Masaryk és Benes propagálták a háboru alatt.** Ezen propagandájuk során a leghatahmasabb érvként az osztrák politikusoknak és a volt wieni udvari haditanácsnak az 1526—1860-as évek alatt — a rólunk, de ellenünk — elkészitett nemzetiségi adatait használták fel. Ezen a szemüvegen keresztül nézték a háboru folyamán az entente főhatalmak a magyarországi viszonyokat.

Ezek az adatok azonban — annak dacára, hogy e propaganda minden ellenakció nélkül szabadon működhetett — az ellenünk harcoló entente nagyhatalmak köztudatába a háboru folyamán nem mentek át tökéletesen, amit azon tény bizonyithat, hogy az 1918. évi november 3-án létrejött padovai fegyverszüneti szerződés országunk történelmi határait még érintetlenül hagyta.

A padovai szerződés azonban nem elégitette ki az ententehoz csatlakozó nemzetiségek vezéreit és — főleg mikor látták, hogy ugy Wienben, mint Budapesten is forradalom tört ki — egyre erősebben követelték a Monarchiánk feldarabolását és az eddigi autonómikus törekvésük helyett ezután már a mi romjainkon uj nemzeti államaik kiépitésére törtek, hivatkozva a Wilson-féle önrendelkezési jogra.

*Nippold: Der völkerrechtliche Vertrag 18. lap.

** E propaganda leirását megtalálhatjuk: Masaryk cseh-szlovák köztársasági elnök: Die Weltrevolution cimü munkájában is.

Az entente főhatalmakat azonban jogilag kötötte a padovai szerződés és annak megváltoztatása nélkül nem elégithették ki a Benes és társai napról-napra falánkabbá váló követeléseit.

Kapóra jött hát az ententenak is, hogy a magyar szocialista kormány szétzülesztette a magyar hadsereget és hogy 1918. november 13-án Károlyi Mihály az entente balkáni haderők főparancsnokával: Franchet d'Esperay tábornokkal Belgrádban uj fegyverszüneti szerződést kötött, melyben a szocialista kormány a magyar nép nevében, de annak előzetes megkérdézése nélkül hazánk történelmi határait megnyitotta és területi épségéhez való jogát feladta azon naiv hiszemben, hogy a Wilson-féle önrendelkezési jog alapján egy uj Schweiz mintájára berendezkedve fogjuk állami életünket tovább folytathatni.

A Károlyi-féle szocialista regime után jött a Tanácsköztársaság, amely kimondottan internacionális alapon igyekezett a maga uralmát biztositani mindenféle morális és történelmi alap teljes félredobásával.

Ezen idő alatt készült a győztes entente főhatalmak körében a békeszerződés tervezete.* Mi ezen idő alatt az állami lét vagy nemlét kérdésének tragikus harcát vivtuk. A szocialista és kommunista uralom a belső osztályharcok által teljesen felkavarta a magyar társadalom belső életét és minden történelmi értéket és szerzett jogot konfiskálni igyekezett.

Ilyen viszonyok közt épen a legkritikusabb időpontban — amikor minden erőnkkel azon kellett volna dolgoznunk, hogy a nyugati kultura érdekében kifejtett ezeréves történelmi érdemeinket a békeszerződés tervezetét készitő főhatalmaknak emlékezetébe vésve ezeréves birtoklással is megerősitett szerzett jogainkat védjük és Benes, Masaryk, Scotus Viator és Denis Ernestnek a háboru folyamán az entente hatalmak körében elterjesztett propagandájára a történelmi tények erejével válaszolva igazunkat, meg akaratunkat kifejezésre juttassuk — a magyarság egész szellemi ereje el volt némitva. Annálinkább kihasználták azonban ezt a 12-ik órát ellenfeleink: Scotus Viator, Denis Ernest, Masaryk, Benes, akikhez most már unisono csatlakoztak az oláh, tót, szerb és német nemzetiségeink agitátorai, mert hisz látták, hogy a magyar állam rovására

* Nitti i. m. 65. l. kijelenti, hogy a béketervezetek legfontosabb része 1919. márc. 24. és május 7-ike közt készült. Nálunk ekkor a proletárdiktatura volt a tényleges államforma.

veszélytelenül űzhettek olyan propagativ tevékenységet, amely — ha fajtájuk jövőjét nem biztosítja is feltétlenül — az ő egyéni érvényesülésüket annál biztosabban szolgálhatta!

A győztes főhatalmak a magyar kérdést részleteiben nem ismerték, előttük csak elvi kérdések lebegtek, amiknek gyakorlati megvalósitására törekedtek. A győztes nagyhatalmak körén belül a mi sorsunkat illetően különféle irányzatok harcoltak egymással, amelyeknek eredménye egy — miránk nézve szomoru — kompromisszum lett. *

A békét diktáló győztes nagyhatalmak ezen különböző álláspontjukat a következőleg érvényesitették: az amerikaiak vezére volt Wilson az Észak-Amerikai Egyesült Államok elnöke, tagjai voltak Lansing Róbert a kiváló amerikai jogász, a külügyi hivatal első államtitkárja, az amerikai delegáció munkáját pedig House M. Edward ezredes kezdte meg, akit Wilson elnök 1918. október 17-én azzal a meghagyással inditott utnak, hogy a Párisban székelő legfőbb haditanácsban az amerikai érdekeket képviselje.

Az amerikai álláspontot Wilson elnök már 1918. január 8-án a new-yorki Guidel Hallban megtartott senatusi kongresszuson kinyilvánitotta hiressé vált és a békeszerződést illetően a mi megtévesztésünket előidézett 14 pontjával.**

Ezen 14 pont lényege a következő volt: Olyan békét kell teremteni, amely a népek szabad rendelkezésén alapul s amely a jövő háborúját kizárván, az igazságos és örökbéke révén az egész emberiség érdekét fogja szolgálni.

Alkotni kell egy nemzetközi szervezetet, amelyben nem szabad győző és legyőzött; kis avagy nagyhatalom; első vagy másodrangu állam közt különbséget tenni, hanem ennek a szervezetnek az összes szabadállamok önkéntes egyesületének kell lennie, amelynek az legyen a legfőbb célja, hogy az örökbéke, mint az emberiség legfőbb java fölött őrködjék.

Ez a szervezet: a Népek Szövetsége fogja eldönteni a világháboru befejezésével, hogy az egyes népek — amelyek eddigi államéletükkel megelégedve nincsenek — az általuk lakott területekkel együtt hová tartozzanak, avagy mi legyen államéletüket illetőleg a jogi sorsuk.

---

* Ezt érdekesen vázolja Nitti: i. m. III. fejezet 53—106 lapjain.

** Rubint Dezső: „Az összeomlás" című műve 22 sz. mellékletében a 14 pont felsorolása megtalálható.

Wisonnak a senátusi kongresszuson elhangzott beszéde — amely mögött akkor az egész amerikai Egyesült Államok erkölcsi súlyát érezni véltük — visszhangot keltett nálunk is és felébresztette bennünk a készséget, hogy ezen a wilsoni alapon békét kössünk.

Wilson elnök tehát 1918. december 14-én Lansing államtitkárral együtt a fenti eszmék megvalósitása érdekében utazott el Párisba a békekongresszusra, hogy szavának közvetlen súlyával az „örökbékét" előkészitse és megvalósitsa.

Az angol álláspontot a békék előkészítésénél a háboru eredményéből levonható reális eredmények érdekelték. Anglia gyarmati hatalmának végleges biztositása, a tengeri hegemónia megőrzése és az ir-kérdésnek a nemzetközi felügyelet alól elvonása volt az angol Lloyd George legfontosabb gondja. Anglia a háboruból az angol világhatalmi nyereséget igyekezett biztositani. Minden, ami ezen a körön kivül állott, az az angol desinteresment állásponttal találkozott.

Lloyd George a békekötés célját illetően kijelentette, hogy ő a „tartós béke" megalkotásának hive.

Olaszországot — melyet a legfőbb haditanácsban ez időtájt Orlando ministerelnök képviselt — csak az érdekelte, ami az olasz „sacro egoismo" érdekkörébe esett s ami Olaszország területi és hatalmi igényeinek kielégitését szolgálta.

Japánt kizárólag csak a tengeri-kérdések érdekelték s minden igyekvése abban merült ki, hogy az ázsiai kérdésekre nézve egy modern Monroe-elvet fektessen le s Japán képviselhesse az ázsiai érdekkört.

Ilyen körülmények közt Franciaországra maradt a Közép Európai érdekkör, amibe a magyar kérdés is beletartozott.

Franciaország olyan „biztos békét" akart megalkotni, hogy a Központi hatalmak soha többé meg ne tudjanak mozdulni.

Egyébként az egész békekongresszuson a francia érdek érvényesült és a francia akarat nyert megvalósitást. Ez kitünik már a békekongresszus szervezeti megalkotásából is: *

A legfőbb haditanácsban — amelyből a béke előkészitő bizottság is kialakult — Clemenceau francia ministerelnök vitte a vezető szerepet.

A békekonferencia előkészitője és a tervezetek megalkotója a francia Tardieu András volt.

* Nitti: „Nincs béke Európában" többször idézett művében (59—103 l.) hatalmas érvekkel mutatja be a béketervezet kulisszatitkait is.

Tardieu mellett — bár nem hivatalos minőségben, de annál nagyobb mozgékonysággal és felelősség nélkül — dolgozott ellenünk az angol Seton Watson (Scotus Viator) a magyarság ádáz ellensége.

Seton Watson még 1916-ban meginditotta „The New Europe" cimmel külpolitikai irányu hetilapját, amelyben a cseh Masaryknak, Benesnek és a magyarság összes ellenségeinek szabad tért nyitott az ellenünk szóló propaganda cikkek elhelyezésére.

Ezzel a lapjával belenevelte az angol közvéleménybe azt a tudatot, hogy Németország egy Berlintől-Bagdadig terjedő „Mitteleuropa" megteremtésén fáradozik és a pángermán eszme le akarja igázni az egész világot. Kifejtette cikkeiben, hogy ezen német tervet csak akkor lehet megakadályozni, ha mindazokat az államokat, amelyek ezen német imperialisztikus cél szolgálatában állottak, ugy legyöngitik, hogy a jövőben mindenféle támadásra képtelenekké váljanak. Ezen cikkek keretében ugy mutatta be az angol közvéleménynek Magyarországot is, mint a német célok régi harcosát és az angol nemzet fanatikus ellenségét.

Ezen propaganda nyomán a fenti műhelyből 1918. októberében angol és francia nyelven egy tanulmány jelent meg az entente békefeltételeiről, amely a békekonferencia elé is eljutott. Ennek hazánkat illető része igy hangzik: „Meg kell alkotni a független Csehországot. Ez Csehországból, Morvaországból, Szilézia egy részéből és Észak-Magyarország tót megyéiből alakitandó meg.

Erdély, Magyarország román területei és Dél-Bukovina a Román Királysággal egyesitendők.

Egységes Dél-Szláv állam alkotandó, mely álljon: Szerbia és Montenegróból, Horvát-, Slavon-, Dalmátországok hármas királyságából, Bosznia-Hercegovinából, Krajna, Istria, Karinthia és Styriából és Dél-Magyarország részeiből.

Magyarország szorittassék a szinmagyar területre, legyen Ausztriától teljesen független, üzze el „korrupt és politikailag csődbejutott oligarchiáját és vegyen fel demokratikus államformát."*

A Francia álláspont szerint Magyarországnak bűnhődnie kellett a német politikájáért, mert német világhatalmi érdekért harcolt.

* Külügyi Szemle 1921. évfolyam 56—65 lap.

Ezért mondta ki a Millerand-féle kisérő levél, — melyet a szövetséges és társult hatalmak 1920. május 6-iki kelettel a magyar békedelegáció elnökéhez irtak — 5. bekezdése utolsó sorában, hogy „a dolgok meglévő rendje, — mégha ezeréves is — nem jogosult a jövőre nézve!“

Igy találkozott a boszuért lihegő francia álláspont képviselője: Tardieu a mi ádáz ellenségeinkkel: Seton Watson, Masaryk, Benes és társaival.

A magyar területi kérdéseket és nemzetiségi viszonyokat sem Wilson, sem Lansing nem ismerték. Az angol közvélemény az izgató és egyoldalu propaganda hatása alatt állott. A hivatalos angol, amerikai és japán delegátusokat nem érdekelték a magyar területi viszonyok. Az olaszok megkapták mindazt — amit kivántak. A franciák tehát azt tehették velünk, amit akartak.

Bár Lavisse Ernő professzor elnöklése alatt létezett ugyan egy, a béketervezeteket előkészitő „tudományos albizottság“ és Morel János senator vezetése mellett működött egy „közgazdasági albizottság“. Ezen albizottságok felé azonban Clemenceau egy „reviziós bizottság“-ot rendelt ki azzal a feladattal, hogy ezen albizottságok munkáját az egységes békemű szellemében felülbirálja és ennek is Tardieu volt a vezetője. Ebből is láthatjuk, hogy az egész békekonferencia anyaga a Tardieu kezében futott össze.

A legyőzöttek közül Németország sorsát intézték el legelsőbb. S mikor Németország a béketervezet ellen kifejezte tiltakozását és Anglia annak némely érvelését méltányosnak találta, Tardieu azzal érvelt, hogyha a Japán kérdésben Amerikát hallgatták meg, az ir-kérdést Angliára bizták, a német-kérdésben engedjék át Franciaországnak a döntő szót.

Az ilyen érvek — természetszerüleg — nem tévesztették el a kivánt hatásukat.

A magyarság sorsát talán az amerikai álláspont birálta volna el jogilag is helytálló módon.

Nézzük meg azonban, hogy a békekonferencián — mely ekkor még csak a győzők megbeszéléseiből és béketervezet készitéséből állott — miért nem jutott érvényre az amerikai álláspont.

Erre nézve Lansing Robert államtitkár emlékirataiból uyerünk felvilágositást.*

*„A Lansing Memoir“ ismertetését lásd: Külügyi Szemle 1921/1922 évfolyam 65—74 oldalán Dr. Czakó István tollából.

Ezen emlékirat történelmi nevezetességü okmány egyrészt a békeszerződés keletkezésének körülményeire nézve, másrészt egy igen fontos érv a magyar igazság feltámasztása, a békerevizió kiharcolása érdekében.

Ezen munkából — melyet Lansing lemondása és a nemzetközi politikától visszavonulása után irt — az alábbiakat tudhatjuk meg:

Wilson elnöknek 1918. január 8-án a kongresszus ülésén elhangzott beszédére az egész kulturvilág felfigyelt, mert abból a világháboru befejezésének lehetetősége és egy becsületes béke megalkotásának reménye tünt elő.

Miután pedig Wilson az Észak-Amerikai Egyesült Államokat képviselte a világ közvéleménye előtt s miután Amerika a „jog és igazság diadalra juttatása" jelszó alatt kezdett háboruba, ez a várakozás okadatolt is volt.

Mikor Wilson 1919. decemberében elhatározta, hogy a békekongresszusra Párisba utazik, Lansing mint külügyi államtitkárja ezt a leghatározottabban ellenezte kiemelvén, hogy Wilson mint a világ legnagyobb köztársaságának elnöke nem ereszkedhetik le Európa kis ministerei közé tárgyaló félnek és nem teheti ki magát annak, hogy terveit és feltételeit esetleg leszavazzák, vagy esetleg intrikákkal meghiusitsák. Hangsulyozta, hogy mint a világ legnagyobb államának elnöke szavát otthonról, a Fehér Házból sokkal nagyobb nyomatékkal hallathatja.

Wilson azonban nem fogadta meg az okos tanácsot. Leszállt az államfői székből, hogy multjához hiven mint szerény, elméleti theoriákon dolgozó szobatudós leüljön a győztes államok intrikusai közé béketerveket csinálni.

Igy történhetett meg — irja Lansing — hogy „Wilson — aki otthonról az igazságos demokrata elszánt akaratával indult utnak — a párisi légkörbe jutva, a gyülölet és bosszu diktálta intrika cselszövényeinek hatása alá került!"

Clemenceau és vele egyérzésü diplomata társai Wilsonnal való érintkezésük elején azonnal észrevették, hogy őt csak a népszövetségi theoria érdekli és hogy nincs semmi érzéke a gyakorlati politikai kérdések iránt; Középeurópa geografiai, gazdasági, történelmi és nemzetiségi viszonyairól pedig teljesen tájékozatlan.

Hogy ebből a helyzetből az igazság megismeréséig el ne juthasson, részint engedték őt a népszövetségi tervezetén — mint büszke önalkotásán — elvonulva dolgozni, másrészt

igyekeztek udvari estélyekkel és részére rendezett diadalünnepekkel elkábitani.

Wilson eredeti tervezete egy olyan Népszövetség megalkotása volt, amely a világ összes népeinek szabad egyesüléséből keletkezett volna és amely az igazságos béke megteremtésén, annak fenntartásán és emberiség érdekeit szolgáló világbéke megteremtésén dolgozott volna.

Mikor Wilson 1919. januárban a szövetséges hatalmak képviselőinek átadta a Népszövetségi Tervezetet, a szövetséges Főhatalmak — akik már ekkor ugy is elérték Amerika révén céljukat: a háboru megnyerését — nem fogadták azt el, mert az nem egyezett meg az ő békefeltételeikkel, — amiket ők Wilson nélkül megalkottak volt — hanem ellenjavaslatot nyujtottak át neki, melynek leglényegesebb része az volt, hogy a Nemzetek Szövetsége az öt győztes nagyhatalomból alakuljon meg s abban a háborus koalició győzelmi akaratának kell érvényesülnie.

A meginduló küzdelemben Lansing figyelmeztette Wilsont, hogy ne engedje magát discreditáltatni, ne adja fel eredeti álláspontját, ne menjen bele egy olyan népszövetségi szervezetbe, amely egyedül csak a győztesek érdekét szolgáló biztonsági szerződés lesz és a világ örök békéje helyett csak a győztesek hatalmi érdekének lesz a biztositéka.

Lansing szavai, majd javaslata Wilsonnál süket fülekre találtak. Wilson megtagadta önmagát, megcsufolta érveit és eredeti álláspontját!

Lansing e pálfordulás okát keresve igy ir memoirjában: „Meg lehet, hogy ez időtájt az elnököt igen erősen igénybe vevő karácsonyi utazások és udvari estélyek, továbbá a római diadalnapok és az amerikai főhadiszálláson rendezett Pershing vacsorák nem engedtek időt Wilsonnak arra, hogy soraimat átolvassa!“ *

Majd mikor 1919. március havában Wilsonnak hirtelen vissza kellett utaznia a senatus üléseire, kérte a kongresszustól a Nemzetek Szövetsége tervezetének sürgős letárgyalását, ami rövid 11 nap alatt meg is történt. Erről a Wilson által „Convenant“-nak nevezett szervezetről azt irja Lansing, hogy az „a világháboruk megakadályozásának szervezete akart lenni és mégis a békefeltételek keresztül hajszolásának szervezetévé lett!“

* Külügyi Szemle: 1921/22 évf. 69. l.

Az amerikai delegáció elnöke Wilson tehát 1919. márciusban visszatért Amerikába, magával vive összetört életcélját: az elveiből kiforgatott „Convenant"-ot.

House ezredes — angol rokonsága révén — teljesen az angol befolyás alá került; őt egyébként is csak a szakismeretei körébe eső és Amerikát is eminenter érdeklő tengerészeti kérdések foglalkoztatták.

Lansing — az egyedüli jogász — becsületes intencióktól volt bár eltelve, de elnökének elvtagadása után politikailag és diplomáciailag lehetetlen helyzetbe kerülve 1920. februárjában elkeseredve állásáról is lemondott; majd e lemondást a delegáció többi tagjai is követték látván az egymásután megalkotott békeszerződések kiáltó igazságtalanságait. Ezért nem érvényesülhetett a magyar békefeltételek megalkotásánál az amerikai álláspont.

A fentleirtakból bizonyságot nyerünk egyben arra nézve, hogy maguk a győztes főhatalmak között sem alakult ki a magyar békefeltételek szövegezésekor a nemzetközi jogelvek kritikáját kiálló módon a „szerződés létrejöveteléhez megkívántatott szabad belátáson alapuló akaratelhatározás és a megalkotott békefeltételekben lényegileg a francia álláspont és francia akarat jutott teljes érvényesüléséhez. Igy a magyar békeszerződés alapját képező ügyleti akarat nem a békét diktáló hatalmak kollektiv akarata, hanem a gyülölettől áthatott és a hamis propagandák által megtévesztett francia akarat.

Tehát a békefeltételeket diktáló, a békeszerződés kötésénél az erősebb szerepét betöltő győztes hatalmak akarata ilyen intrikák és diplomáciai ravaszságok révén nem érvényesülhetett volna akkor sem, ha egyik vagy másikuk komolyan akart volna igazságos lenni.

Ha tovább menve azt nézzük, hogy a békefeltételekből mi módon lett béke-„szerződés", a következő történelmi adatok vonulnak fel szemeink előtt:*

A szövetséges és társult hatalmak Legfőbb Tanácsa nevében Clemenceau György francia miniszterelnök 1919. december 1-én hivta meg a Neuillyben levő Chateau de Madridba a magyar kormányt a béke megkötése végett.

A magyar békedelegáció Apponyi vezetése mellett 1920. január 7-én érkezett Neuillybe. A békeelőkészitő iroda vezetői: Bethlen István és Teleki Pál gróf voltak. A titkárság élén Praznovszky Iván meghatalmazott minister állott.

*Külügyi Szemle 1920. évf. 102—128 lap.

A hatalmak közül ekkor már hiányzott Amerika és Apponyinak erre vonatkozó kérdésére — amely a Legfőbb Tanácsot készületlenül találta — Wallace, Északamerika párisi nagykövete vette át az Unió képviseletét.

A Legfőbb Tanács tagjai voltak: Clemenceau; Lloyd George britt; Nitti olasz miniszterelnökök; Wallace amerikai és Matsui japán nagykövetek. Január 15-én d. u. nyujtották át a magyar delegátiónak a békefeltételeket.

Apponyi kérésére megengedték *kivételesen*, hogy Magyarország helyzetét másnap délután élőszóval is előadhassák. Kimondották azonban, hogy ezen előadást vita nem követheti.

Apponyi gróf január 16-iki ötnegyedórás beszéde mégis olyan hatást váltott ki, hogy Lloyd George kényszeritve érezte magát egyes részletek iránt érdeklődni; Magyarország nemzetiségei felett egy eszmecsere indult meg.

A magyar delegáció 8 jegyzéket nyujtott át több melléklettel a Legfőbb Tanácsnak és január 18-án a békefeltételeket elhozta Budapestre, mig Bethlen, Praznovszky és a delegáció egyrésze Neuillyben maradt.

Február 12-én ismét megjelent Neuillyben és átadta a békefeltételekre a magyar válaszjegyzéket, mivel azonban az entente viszonválasza soká késett, Apponyi március 31-én hazatért és május 6-án Versaillesben Praznovszky vette át Millerand francia külügyministertől egy kisérőlevél kapcsán a szövetséges és társult hatalmak végleges békepontjait.

A végleges pontok áttanulmányozása után az entente jegyzékére a magyar békedelegáció nevében Apponyi gróf az alábbi hatalmas erejü levélben válaszolt:

Elnök Úr! A szövetséges hatalmak legfőbb tanácsa folyó évi május hó 6-án közölte a magyar békeküldöttséggel válaszát a delegációnak Magyarország békefeltételei tárgyában tett észrevételeire, valamint a békeszerződés véglegesen megállapitott szövegét, felszólitván egyszersmind a küldöttséget, hogy tiz napon belül nyilatkozzék, fel van-e hatalmazva ezt a békeszerződést, ugy, amint most bemutattatott, aláirni.

A magyar békeküldöttség az alábbi okoknál fogva erre nem véli magát felhatalmazottnak:

Legyen szabad mindenekelőtt a köldöttség elnökének a főtanács 1920. január 16-án tartott ülésén a delegáció nevében tett szóbeli nyilatkozatából a következőket idéznünk: „Mélyen átérzem óriási felelősségem sulyát, midőn a bemu-

tatott feltételekkel szemben Magyarország első szavát kell kimondanom. Mégsem habozom teljes őszinteséggel kijelenteni önöknek, hogy azok a békefeltételek, amelyeket nekünk felajánlani szivesek voltak, hacsak lényeges módositások nem eszközöltetnek rajtuk, hazámra nézve elfogadhatatlanok."

Már pedig a januári szöveggel szemben lényeges módositások a végleges szövegben nincsenek.

De mi nem szoritkozunk erre a negativ kijelentésre. Az emlitett beszéd folyamán a delegáció elnöke megjelölte a békeszerződés által felvetett területi kérdéseknek azt a megoldását, amely egy általunk közösnek hitt a apon és a szövetséges hatalmak által hirdetett elveken, mindenekelőtt *a népek önrendelkezési joga* elvének alapján nyugodott. Tehát nem Magyarország régi területeivel szemben fennálló történelmi jogából indultunk ki — nem mintha ezt a jogot kétesnek tartanók, nem mintha nem tiltakoznánk lelkünk egész erejével minden olyan beállitás ellen, amely évezredes birtoklásunkat igazságtalanságnak minősiti — *mi az érdekelt népek jogaihoz ragaszkodtunk, mikor számukra népszavazást követeltünk.*

Ezt az utat azért választottuk, mert ellentétek minden lehetőségét kerülni akartuk egy önmagában vitán felülálló és hatásában pártatlanul működő elvnek alapulvételével: mert azt is kijelentettük, hogy előre alávetjük magunkat az érdekelt népek szabad akaratnyilvánitásának, mely a kellő biztositékkal ellátott népszavazás utján nyerne kifejezést. Ezzel egyszersmind végérvényesen feleltünk a nemzetiségek elnyomása cimén a magyar nemzet ellen szórt örökös vádakra, azáltal, hogy birákká tettük ugyanazokat, akiket állitólag elnyomtunk. Mi inditványoztuk, mi követeltük, mi most is követeljük ezt a bíróságot, mely a legjobban tájékozott, a legilletékesebb és bizonyára a legszigorubb. Ellenfeleink utasitották azt vissza és ezáltal az egy tény által a kérdés eldöntöttnek látszik.

Fájdalmas meglepetésünkre *a szövetséges hatalmak a mi esetünkben elzárkóztak annak az elvnek alkalmazásától, amelyet maguk hirdettek volt.* De ez minket nem ment fel azon kötelezettség alól, hogy a magunk részéről ahhoz hűek maradjunk. Ez az elv megdönthetetlen erkölcsi erőt képvisel: mi azt meg nem tagadhatjuk, mert sok millió polgártársunk emberi jogairól, az emberi méltóság egy kérdéséről van szó. Mondják ugyan nekünk, hogy a kérdéses népek már megnyilatkoztak volna uj állami összeköttetéseik mellett, melyekre a béke kö-

telezi őket, de ez könnyen megállapitható ténybeli tévedés. Soha ilyesmi nem történt! Nem hisszük, hogy bárki is gondolna arra, hogy ilyen nyilatkozatot az érdekelt magyar és németajkuakról, tehát az összes érdekelteknek majdnem feléről feltételezzen. *A más nemzetiségek körében folytak le gyülések* és tüntetések, még pedig ellentétes irányzatuak: *de sohasem voltak olyan tüntetések, melyek képviseleti jelleggel birtak,* sem pedig oly gyülések, melyek fel lettek volna hatalmazva arra, hogy azokon bármely nép nevében beszéljenek. *Az igy Magyarországtól elszakitott területek lakosságának tehát kényszert kellene elviselnie,* melyet szentesiteni sem jogunkban, sem hatalmunkban nem áll.

Különben is bármilyen lojalitással fogunk is alkalmazkodni szerződésileg vállalt minden kötelezettségünkhöz, az az erkölcsi kötelék, mely ama népekhez köt minket, soha meg nem szakadhat: soha nem lehetünk közönbösek sorsuk iránt és ha, mint félő, a kisebbségek védelmére létesitett, szerintünk elégtelen, minden megállapodás dacára is az üldözések, melyeket szenvedniök kell, tovább tartanak, mi szüntelenül fogunk a nemzetek szövetségéhez fordulni, panaszaikat és szenvedéseiket ott érvényesiteni azon napig, amelyen a dolog természetes fejlődése békés hatásaival győzedelmeskedni fog az erőszakon, mely rajtuk elkövettetett.

Elismerjük, hogy gazdasági és pénzügyi természetü némely megjegyzésünk figyelembe vétetett.

Annak a területnek, amely a szerződés értelmében Magyarország marad, gazdasági helyzete ezután is nemkevésbbé kétségbeejtő.

Az ország természetes kijáratai sem az Adriai-, sem az Égei-, sem a Fekete-tenger irányában biztositva nincsenek, *megterhelve maradunk teljesithetetlen pénzügyi követelésekkel,* melyeknek némi könnyitését a jóvátételi bizottságok utján csak homályosan kilátásba helyezik, de nem biztositják. Ebből a szempontból sem találhatunk alapot álláspontunk megváltoztatására. A döntő tény azonban a Magyarországot feldaraboló területi intézkedések változatlan fenntartása és a népek önrendelkezési joga érdekében kért népszavazás visszautasitása, melyet az érdekelt népek számára kértünk.

Ezzel számunkra meg van jelölve a követendő ut. Nem is szólva a Magyarországgal szemben bennerejlő igazságtalanságokról, ez a békeszerződés sérti azon népek kétségbevon-

hatatlan jogait, melyeket a nélkül, hogy akaratukat nyilvánithatták volna, uj államoknak ítéltek oda, tehát nyilvánvaló ellentétben áll azzal a szabadsági elvvel, melyet a magyar békeküldöttség abban a hitben, hogy a szövetséges hatalmak egyetértésével találkozik, alapul vett. *Saját érdeme szerint elbirálva, ez a békeszerződés elfogadhatatlannak látszik:* a békeküldöttség tehát, amelynek megbizása erre az elbirálásra szoritkozik, nem tarthatja magát felhatalmazottnak az aláirásra.

Tudjuk, hogy a szükséges elhatározásokra különböző természetü szempontok döntő befolyást gyakorolhatnak, tudjuk, hogy hidegvérrel és világos látással kell mérlegelnünk az általános helyzetet és annak a nyomásnak a mértékét, mely ebből következik és mely ezen elhatározások szabadságára hathat. Nem zárkózunk el annak elismerésétől sem, hogy a szövetséges hatalmaknak hozzánk intézett kisérő levele utat látszik nyitni a szerződésben foglalt némely igazságtalanság (ez az ő kitételük) kiküszöbölésére. De ezek politikai szempontok, amelyek elbirálása nem tartozik a békeküldöttség illetékességi körébe: nem a megbizott, hanem a megbizó van hivatva azok horderejének mérlegelésére és annak mérlegelésére, hogy mennyi sullyal esnek latba a végső elhatározások megállapitásánál. Visszaadjuk tehát megbizatásunkat annak a kormánynak a kezébe, melytől azt vettük és átadjuk nekik azokat az okmányokat, amelyeket Ön szives volt hozzánk eljuttatni. Ő van hivatva arra, hogy az ország érdeke szerint határozzon. Az ő kötelessége, hogy feleljen az Ön kérdésére, mely a béke aláirására vonatkozik.

Fogadja Elnök Úr kiváló tiszteletem nyilvánitását.

Budapest, 1920. május hó 17-én

gróf Apponyi Albert
a magyar békeküldöttség elnöke.

E levélből kitünnek azok az okok, amelyek a magyar békedelegációt lemondásra kényszeritették.

Egy hatalmas és örökéletü tiltakozás ez a nemzetközi justizmord: a magyar békefeltételek ellen.

Ezt 1920. május hó 21-én nyujtotta át Versaillesben Praznowsky Iván, a magyarság nevében, a magyar kormány alábbi, levélformáját viselő válaszjegyzékével együtt.

Elnök Úr! A magyar békeküldöttség, mint az május 17-én kelt leveléből kitünik, visszaadta meghatalmazását megbizójának.

A békeküldöttség erkölcsi lehetetlenségnek véli, hogy aláirjon egy olyan szerződést, amelyet elfogadhatatlannak és teljesithetetlennek jelentett ki s amelynek rendelkezéseit hiába igyekezett megváltoztatni. *Véleménye szerint csak egy kivételes helyzet teremtette* ***kényszer*** *tehetné megokolttá a szerződés aláirását,* azonban a békeküldöttség nem érzi magát illetékesnek annak elbirálására, vajjon ez a kényszer tényleg fennáll-e?

A magyar kormány teljesen osztja azokat a megokolt ellenvetéseket és birálatokat, amelyeket a békeküldöttség állandóan hangoztatott, ugyszintén osztja azt az általános tiltakozást, amelyet a békeküldöttség mind a tárgyalások folyamán, mind pedig jelen lemondó levelében kifejezésre juttatott.

Tiltakozik különösen a magyar kormány a népek szabad önrendelkezési jogának nyilt megsértése ellen, mert csak ez a jogelv alkalmas arra, hogy a bonyodalmaknak és zavaroknak elejét vegye. S éppen erre a jogalapra helyezkedve mondott le a magyar kormány elvitathatatlan történeti jogaihoz való ragaszkodásának hangoztatásáról.

Nem kerülték el azonban a magyar békeküldöttség figyelmét a szövetséges és társult nagyhatalmak kisérő levelének azok a részei, amelyek, véleménye szerint, ha nem is tényleges biztositékok, mégis határozott igéreteknek látszanak arra, hogy a békeszerződés kikötései a közeljövőben enyhittetni fognak.

A szövetséges és társult hatalmak kijelentik a kisérő levélben, hogy a határvonalakat megváltoztatni nem lehetett. Ugyanakkor azonban felhatalmazzák a határmegállapitó bizottságokat, hogy előterjesztéseket tegyenek a szükségesnek mutatkozó változtatások iránt, hogy kiküszöböltessenek a békeszerződésnek amaz igazságtalanságai, amelyeknek megszüntetése általános érdek. A kisérő levél szerint a határmegállapitó bizottságok által teendő intézkedések teljes mértékben biztositani fogják a határ mentén élő népességek érdekeit. Nem kételkedhetünk tehát abban, hogy a szövetséges és társult hatalmak őrködni fognak a fölött, hogy a jóvátételi bizottságok mindannyiszor, valahányszor valamely igazságtalanságnak jönnek tudomására, hiven meg fognak felelni feladatuknak és rajta lesznek, hogy a népszövetség tanácsa teljes befolyásának latbavetésével igyekezzék megszüntetni minden igazságtalanságot és méltánytalanságot.

A rutén földet illetően a kisérő levél széleskörü autonomiát helyez kilátásba, amely lehetővé teszi, hogy a rutén nép akaratát szabadon nyilvánithassa és minden befolyástól mentesen dönthessen sorsa és hovatartozandósága dolgában. A szövetséges és társult hatalmak bizonyára nem vették volna föl a kisérőlevélbe ezeket a határozott és világos kijelentéseket, ha nem lett volna komolyan szándékukban, hogy biztositsák a rutének számára a választásoknak és nemzetgyülésük működésének teljes szabadságát.

Végül a kisérőlevél kilátásba helyezi Magyarországnak, a népszövetségbe teljesen egyenlőjogu tagként való fölvételét, azzal a föltétellel, hogy hiven teljesiti a békeszerződésben reá háruló kötelmeket. A szövetséges és társult hatalmak bizonyára teljesen tudatában vannak, mily sulyosak e Magyarországra rótt kötelezettségek. De ha Magyarország jóhiszeműségét nem is lehet kétségbevonni akkor, amikor *a szerződés anyagi és erkölcsi követelései tulhaladják a lehetőség határait, a legjobb akarat is legyőzhetetlen nehézségekbe ütközik.*

A jelen óra sulyos volta, valamint a szövetséges és társult hatalmak kétségbevonhatatlan tekintélye egészen rendkivüli fontosságot ad azoknak az igéreteknek, amelyek bennfoglaltatnak a Magyarországot a béke aláirására felhivó okmányban.

A határozott igéretek összessége kifejezésre juttatta a közeledésnek azt a gondolatát, amelyet részünkről mi is érvényesiteni törekedtünk. A magyar kormány meg van győződve arról, hogy a megértésnek e kibontakozófélben levő szellemében fogják megoldani a békeszerződésből kifolyóan fölmerülő vitás kérdéseket és ugyanez a szellem fogja megszüntetni azokat az igazságtalanságokat is, amelyek nincsenek kifejezetten megemlitve a kisérő levélben, vagy amelyeket a kisérőlevél nem ismer el ilyenekül.

Ezen feltevésben és az *ország sulyos helyzetének teljes tudatában ugy véli a magyar kormány, hogy nem térhet ki a békeszerződés aláirása elől.*

Ezzel az elhatározásával a magyar kormány azt is bizonyitja, hogy Magyarország Középeurópa politikai rendszerének értékes eleme, melynek belső megszilárdulása Európának egyetemes érdeke.

Van szerencsém értesiteni Elnök Urat, hogy mihelyt a magyar kormánynak tudomására jut a béke aláirásának időpontja, Magyarország haladéktalanul ki fogja küldeni a kellő

felhatalmazással ellátott megbizottait, hogy aláirják a békeszerződést.

Fogadja Elnök Úr legmélyebb tiszteletem nyilvánitását.

Budapest, 1920. május 18-án.

Simonyi Semadam s. k.
miniszterelnök

Teleki s. k.
külügyminiszter

E két levélhez nem kell kommentár! Itt felesleges minden. magyarázat!

E két levél mint jogtörténelmi előzmény örök tiltakozásként hozzátapadt a magyar békeszerződéshez és ugyanolyan erővel szimbolizálja a magyar igazság kivégzését, mint a nagypénteki kereszt a világ Megváltójának emberi megcsufolását!

Történt pedig ez a XX. században, a nemzetközi jogrend és erkölcs égisze alatt, a világ vezető népeinek csendes assistálása és erkölcsi felelőssége mellett!

A történelmi események ezután igy követték egymást: Az entente-nagykövetek értekezlete junius 4-ére, a versaillesi Nagy Trianon palotába tüzte ki a magyar békeszerződés aláirásának idejét és helyét. Egyben Magyarországot felhivták, hogy az aláiráson — a lemondott gr. Apponyi helyett — más személyiséggel képviseltesse magát.

Az aláirás 1920. junius 4-én meg is történt.

Igy jött létre a trianoni békeszerződés, mely hazánk kétharmad részét és lakosságunknak több mint felét elszakitotta és három olyan nemzetiségi államot alkotott meg, melyben az uralkodó nemzet és a lakosság összarányában csak 6.299 : 13.724; 5.336 : 13.621 és 10.518 : 16.016 millióhoz arányban áll és a 9,944.000 magyarból 4,929.000 idegen uralom alá került.

A magyar békedelegáció tehát a békefeltételeket elfogadhatatlannak jelentette ki, a nemzetgyülés csak kényszerüségből fogadta el és a magyar kormány csak „politikai kényszerüségből“ irta azt alá.

A trianoni béke törvénybeiktatását és annak ratifikálását kimondó magyar nemzetgyülés 1920. november 13-án a békefeltételekre vonatkozóan nemzetgyülési határozat formájában a következő ünnepélyes nyilatkozatot tette: „A Nemzet-

gyülés, midőn a trianoni béke törvénybeiktatását elhatározza és annak ratifikációjához beleegyezését adja, az isteni igazság szine előtt s az emberiség lelkiismeretéhez fordulva kimondja, hogy ezt a béke-okmányt valótlan adatokon nyugvónak, igazságtalannak s az emberiség közös érdekeibe ütközőnek tartja, hogy az nem a tények és érdekek kétoldalu megvitatásának s ebből folyó egyezménynek az eredménye, hanem egyoldalu idegen akaratnak reánk való erőszakolása s hogy a Nemzetgyülés tehát csupán ennek az ellenállhatatlan kényszernek engedve járul annak ratifikálásához; hogy e tényével nem róhat kötelezettséget azokra a területekre, amelyek benne képviselve nincsenek s nem szünik meg abban bizni, hogy a ma uralkodó szenvedélyek lecsillapultával beálló jobb belátás utat fog nyitni a békekötés neve alatt elkövetett égbekiálltó igazságtalanságok jóvátételéhez!"*

Tehát — amint a békét diktáló győztes félnél nem volt meg a trianoni békefeltételeket illetően az egységes akaratelhatározás — a legyőzött magyar nemzet sem szabad akaratelhatározás után, hanem csak a kényszer hatása alatt fogadta azt el.**

Már pedig ugy a római jog, mint a francia Code Civil Art. 1111. és 1112. szakaszai, az osztrák *polgári törvénykönyv* 873. §-a; a német polgári törvénykönyv 123. és 142. §-ai; az 1911. évi március 30-iki svájzi kötelmi jog 29. §-a egybehangzóan kimondják, hogy az a szerződés, mely legyőzhetetlen kényszer vagy veszélyes fenyegetés hatása alatt jött létre, semmis vagy legalább is megtámadható.

Tehát az összes európai jogrendszerek szerint a magyar békeszerződés a szabad akarat elhatározásnak — mint a szerződéskötés egyik lényeges kellékének — hiánya miatt semmis, ugyanigy semmis az a magyar magánjog szabályai szerint is és e semmiség joghatálya egész a szerződéskötés időpontjáig hat vissza.

Felmerül itt az a kérdés, vajjon ezen kényszer nem enyészett-e el és a békeszerződés ezen eredeti hiányait pótolta-e azon tény, hogy a trianoni békeszerződést a nemzetgyűlés elfogadta és a magyar törvények közé besorozta?*,*

* Lásd a Nemzetgyülés 128. üléséről felvett napló VII-ik kötet 4-ik lapját.

** Ezt ma már nem kisebb ember, mint Baldwin angol miniszterelnök is beismerte 1925. nov. 5-én Aberdeenben tartott alábbi beszédében: „A Párisban aláirt szerződéseket inkább lehet a győzők által legyőzöttekre kényszeritett diktátumoknak, mint a népek közti megállapodásoknak tekinteni." (Lásd Pesti Hirlap és Magyarság 1925. nov. 7-iki számát.)

, Az 1921. évi 33. t.-c. tartalmazza a trianoni békeszerződés becikkelyezését.

A nemzetközi jogászok legnagyobb része azt a nézetet vallja, hogy a ratifikálás által a békeszerződések — még, ha azok a legdurvább hatalmi tényen alapuló békeparancsok is, jogi ténnyé válnak, mert ezáltal a ratifikáló legyőzött hatalom maga ismeri el a hatalmi tény törvényerejét.

Ugyanilyen nézetet vall Magyary is fennt említett művében* lefektetve azon véleményét, hogy a ratifikálásnak igen nagy jogi jelentősége van, mert ezáltal a békeszerződés akár egyoldalu jogi, akár egyoldalu hatalmi tény jellegével birt legyen bár eredetileg, a ratifikálás által ex tunc hatással biró valóságos szerződéssé válik.

Bár ezen felfogás a nemzetközi jog történelme által megmagyarázható és a nemzetközi szerződések, főkép pedig a békeszerződések sajátos természete által meg is indokolható, mégis tisztán jogi szempontból sem hat ránk ez álláspont meggyőző erővel azért, mert a kényszer a ratifikálásnál is fennállott s igy annál sem beszélhetünk a magyar nemzet szabad akaratáról.

Igy nézetünk szerint *a magyar békeszerződés eredetileg semmis volt és ezen hiánya a ratifikálás után sem szünt meg.*

Hiszen a háborut a magyar nép nem kezdeményezte, ezt nem akarta. A háboru megüzenésében semmi tényleges része nem volt, azáltal nyereségre szert tenni nem akart. A magyar nép a világháboruba csak Ausztriával fennálló közjogi helyzete miatt ment bele és csak az adott szó becsületéből folytatta. A magyar nép nem rendelkezett azzal a joggal, hogy a háboru vagy béke kérdését eldöntse; a hadüzenet joga királyi felségjog volt, amelyet a magyar király és osztrák császár egy személyben gyakorolt.

Igy a hadüzenetért a magyar népet se jogi, se ténybeli alapon felelőssé tenni nem lehet.

Amint tehát a magyarságnak nem volt meg a hadüzenet joga, ép ugy nem fogadhatta el jószántából azon ténymegállapitást, hogy a háboru felidézéséért ő a felelős és nem ismerheti el jogosnak a trianoni békét.

Igy hát, ha a magyarság akaratát szabadon érvényesithette volna — jószántából sohasem ratifikálta volna a magyar kormány megbizottjai által aláirt békefeltételeket.

Hogy ha ezt mégis megtette, az erős kényszeritő körülmények hatása alatt történt.

---

* Magyary: Zur Frage der Gültigkeit der Friedensverträge. Kelet népe, 1923 évf. Ugyanigy Csarada idézett m. 494. lap.

A magyar hadseregnek 1918. novemberben történt szétzüllesztése, a szocialista és kommunista uralom rabló gazdálkodása, az országunkat megszálló utódállamok fegyveres ereje és a csonkaországunkat megszállt oláh hadsereg fosztogatásai; végül az entente-nek még mindig fennálló gazdasági háboruja, a gazdasági elzárásunk, s de facto még mindig fennállott szárazföldi blokád voltak azok a kényszerítő körülmények, amelyek a magyar nemzetgyülés akaratelhatározását a kényszer erejével a békefeltételek elfogadására birták.

Tehát ez okból nem lehet a ratifikálásnak azt a joghatályt tulajdonitani és azért nem lehet axiomaként kimondanunk, mikép a ratifikálás a békefeltételek hiányait pótolva azokat szerződés érvényére emelte.

De ha tisztán csak a ratifikálástól függne a békeszerződés jogi hatálya, ugy idővel ezt bármikor megszüntethetnők egy uj, a békeszerződés becikkelyezését tartalmazó törvény hatálytalanitását kimondó törvény által; hiszen az is egy általános jogi axioma, hogy „lex posterior derogat priori", a későbbi törvény által érvénytelenithető a régi.

Ezen axioma azért is megállhat, mert a magyarságra nézve létkérdés a régi területi integritás visszaszerzése s ott ahol a léthez való jog a formai törvénnyel áll szemben, utóbbinak feltétlenül meg kell hajolnia ez első előtt még akkor is, ha az a törvény *alaptörvény* jogi jellegével birna.

Tehát amint a békefeltételek megszövegezésekor nem is kérdezték meg a magyarság akaratát, igy a békefeltételek elfogadásánál és ratifikálásánál sem érvényesülhetett a magyar nép szabad akarata.

De ha mindezek dacára is szerződésnek tekintjük a trianoni békeokmányt, akkor vele szemben érvényesül a szerződésekre nézve érvényes azon jogi elv, hogy minden szerződés megtámadható akkor, ha annak tartalma jogilag meg nem engedett, a jóerkölcsökbe ütközik, vagy gazdaságilag lehetetlen. Amint Csarada irja idézett munkája 500-ik oldalán: *„A szerződés tárgyának fizikailag, jogilag és erkölcsileg teljesithetőnek kell lennie, mert ésszerüleg csak olyat követelhetünk, ami fizikailag lehetséges, jogilag és erkölcsileg megengedett."* Már pedig nemzetközi jóerkölcsökbe ütközik a győztes hatalmak azon — a békeszerződésben megrögzitett — tette, hogy a magyarságot, mely az európai keresztyén kulturát évszázadokon át védte a tatár és török támadásokkal szemben és e védekezése közben

kipusztult lakossága helyébe vendégként befogadta az oláhot, szerbet, tótot s nekik az ezeréves földjén otthont adott, most a nemzetközi jogrend és kultura nevében darabokra vagdalják.

A római jogon alapuló európai népek jogelvei kimondják, hogy a 100 éven át tartó békés birtoklás még akkor is elbirtoklásához és tulajdonhoz vezet, ha a szerzési jogcim s ezzel együtt a jóhiszemüség igazolható nem lenne; ezen tételt a nemzetközi gyakorlat is elismeri és mégis ránk nézve azt irja a szövetséges és társult hatalmak válaszának kisérő levele, hogy: „a dolgok meglévő rendje, mégha *ezeréves* is, nem jogosult a jövőre nézve, ha igazságtalannak találtatott." Tehát csak a legnagyobb hatalmi rabulistika mondhatta azt ki, hogy Magyarországot feldarabolják és elvegyenek tőlünk olyan ősi magyar területeket, amelyeket 1000 évvel ezelőtt a legerősebb jogszerző cimmel: fegyverrel történt foglalással szereztünk, rajta államéletünket felépitve a francia, német és olasz kulturát testünkkel védtük, ezen területhez füződő jogainkat mindég megöriztük s odaadja ezt az ősi magyar just azon nemzetiségeinknek, akiket évszázadokon át vendégként a kebelünkön melengettünk vagy munkájukért nekik kenyeret és hajlékot adtunk.

De végül gazdaságilag lehetetlen ez a béke azért, mert elvette tőlünk erdeink 90 %-át; bányáinkat; elvette ételünkből a sót, kohóinkból a vasércet, kályhánktól a tüzelőt, elvette sik területeink természetes ősi határait a Kárpátokat, évezredes kulturánk szálait szétszaggatta és több mint 4 millió magyart olyan alacsonyabb kulturáju népek rabszolgaságába döntött, amelyek államalkotásra képtelenek és az uralkodáshoz szükséges felelősségérzettel nem rendelkeznek.

Tehát már ez okból is megtámadható!

A fentebb kifejtettekből nyilvánvaló tehát, hogy a békepaktum — ha szerződésnek tekintjük — nem állja ki a jogi kritikát.

*De vizsgálódásaink fonalát követve vessük fel a kérdést: Nem helyesebb-e a trianoni békeokmányt a győztes hatalmak által ránk kiszabott **magánjogi ítéletnek** tekinteni*, amelynek tartalmát a háboru előidézéséért való bűnösségünk megállapitása és ennek folyományaként a kártérités kimondása képezi.

Nézzük tehát meg, hogy ezen kérdés kiállja-e a jogi kritikát.

Eltekintve attól, hogy a békemű külső kiállitására nézve nem mutatja fel az itélet alakját, lényegileg — mivel a győztes egyoldalu hatalmi akaratát tartalmazza — az itélet hatását váltja ki.

Ez esetben tehát elsősorban azt kell vizsgálnunk, vajjon tényleg hibás-e a magyarság a háboru előidézéséért?

A trianoni békét előkészitő francia Tardieu — amint fentebb kifejtettük volt — arra a frázisra épitette fel a magyarság bünösségét, hogy a németek világuralmi törekvéseért szálltunk harcba.

A békefeltételek átnyujtását közvetitő kisérőlevél ide vonatkozólag szintén nem tartalmaz semmiféle konkrétumot, hanem megelégszik annak nagyhangu leszögezésével, hogy: „a szövetséges és társult hatalmak nem felejthetik el a maguk részéről, mekkora felelősség háramlik Magyarországra a *világháboru kitöréséért* és általában a *kettős monarchia imperialista politikájáért.*“

Ime tehát a győztesek itélete semmiféle konkrét ténnyel nem támasztja alá azon tételét, hogy a háboruért nekünk kell a felelősséget viselnünk. Tehát már ez okból sem bir az a birói itélet jogi értékével azért, mert a birói itélet jogi bizonyosságu tényeken és az azokhoz füződő *jogi konzekvenciákon* épül fel, mig a trianoni békében az entente felelősségünket egy frázisra épitette fel és e frázisból *politikai konzekvenciákat* vont le.

De nem bir a magyar békeszerződés a birói itélet jogerejével azért sem, mert a biróságnak az itéletét a nyilvánosság ellenőrzése mellett, a közvetlen tárgyalás során beszerzett bizonyitékok alapos mérlegelése után kell meghoznia. Ezzel szemben Trianonban a diplomaták zárt ajtók mögött meghallgatásunk nélkül döntöttek sorsunkról.

Hogy pedig ezen döntés hamis, azt nemcsak mi magyarok mondjuk, hanem elismeri ezt a békeszerződések megalkotásában aktive résztvett volt olasz ministerelnök, Nitti „Nincs béke Európában“ cimü művében is azon kijelentésével, hogy „a háboruért az összes hadviselő államok felelősek.“ Ezzel megdöntötte az entente itéletének ténybeli alapját.*

Ugyan ő — miután megrázó módon mutat rá a legyőzött államok megcsonkitásának és a reparációs követeléseknek következményeire — igy folytatja: „a franciák és olaszok vagy nem ismerik a békeszerződések következményeit, avagy akik

* Lásd i. m. 21, 69—72 lapjait.

azt ismerik, csak tudatlanságból, cinizmusból vagy őrültségből beszélnek továbbra is a győztesek jogairól és arról, hogy az entente a szabadság és jog diadaláért harcolt."

Ime egy bátor olasz szó a mi igazunk és ártatlanságunk mellett!

Angol oldalról is rá kell itt, a háboru felidézéséért való felelősség kérdésének jogi kritikájánál mutatnunk a fentebb már ismertetett „Foreign Affairs" cimü előkelő angol külpolitikai folyóirat „The Poison That Destroys" cimü cikkére, melynek ismeretlen nevü irója tényként leszögezi és történelmi okmánnyal igazolja, mikép a *háborut* szláv érdekek előtérbe tolása révén meginditott orosz mozgósitás támogatásával *Franciaország kezdeményezte* azért, mert alkalmasnak találta az időpontot arra, hogy a gyülölt Németországon revanche-ot vehessen.

Ugyanezen cikk elitéli az angol kormányférfiakat azért, mert az angol nép tudatos félrevezetésével segitő társai lettek ennek a háborunak, melyben számtalan fiatal angol életet és sok millió font sterlinget áldoztak fel azért, hogy történelmi államokat szétdaraboljanak és magas kulturáju népeket kirabolva a nyomorba és szenvedésbe döntsenek!

Ugyanott a béketárgyalásokról a következő kritikát olvashatjuk: a győző, vádló, biró és hóhér szerepét töltötték be a győztesek; elitélték és kivégezték a legyőzötteket a nélkül, hogy azokat meghallgatták és velük tárgyaltak volna.

Ime egy bátor angol kritika a mi elitéltetésünk igazságtalanságáról.

Jogilag elfogadhatatlan és ténybelileg meg nem indokolt tehát a győztesek itéletének azon megállapitása, hogy a háboruért mi, a magyarság felelősek volnánk.

Ha tehát nem lehet a bűnösségünket mint kártéritési jogalapot bizonyitani s ha ez — mint jogi bizonyosság — nem áll meg, ugy nem lehet szó kártéritési kötelezettségről mint konzekvenciáról sem!

De ha — nemzetközi helyzettel állván szemben — feltételezhetnők, hogyha a győztes államok egyoldalu hatalmi szóval a győztes jogán is kimondhatták a kártéritési kötelezettségünket, az általános európai jogelvek szerint ennek mérve ez esetben sem mehet tul az okozott károk megtéritési körén és semmiféleképen nem adhat jogot ezeréves államiságunk és ősi évszázados kulturánk tönkretételére.

Ilyen békét, ilyen rendelkezéseket a jog nem bir el, az ilyen béke nem szerződés, nem itélet, hanem a legdurvább erőszakkal keresztülhajtott bosszu! Egy erkölcstelen hatalmi tény!

Ha pedig a fenti fejtegetéseink még mindig nem birnának a meggyőzés erejével és ha még mindezek ellenére is feltehető lenne azon kérdés, vajjon a nemzetközi jog sajátos természeténél fogva nem tekinthető-e a trianoni békemű egy jogi aktusnak, akkor a vizsgálódásainkat a következőkre is ki kell terjesztenünk.

Minden jognak leglényegesebb kelléke az, hogy tartalma méltányosságot foglaljon magában. Áll ez különösképen a szerződésekről, amikre nézve a római jog előirja: hogy „quod uni justum alteri aequum esto" (ami az egyiknek jogos, az kell, hogy a másikra nézve méltányos legyen).

Ugyanezen alapelvet juttatja érvényre a germán jogélet (osztrák jog) amikor kimondja, hogy az olyan szerződések, amelyekben az egyik fél tulságosan nagy sérelmet szenved, a laesio enormis (felén tuli sérelem) jogelvénél fogva megtámadhatók.

Ezen utóbbi jogelv továbbvitele és ezen magánjogi elvnek büntető sankcióval felruházása azon tételes intézkedése az európai jogrendszereknek, hogyha két fél egymással olyan jogviszonyt köt, amelyben az egyik a másik fél fiatalságát, könnyelműségét vagy szorult helyzetét kihasználva a másikra olyan kötelezettségeket ró, vagy azt olyan szolgáltatásokra kötelezi, melyek a kötelezettet anyagi romlásba dönthetik, ugy nemcsak az alapügylet lesz a szerződés kötés időpontjáig visszamenő joghatállyal érvénytelenné, hanem a kizsákmányoló fél — mint uzsorás — ezenkivül meg is lesz büntetve.

Ha tehát a trianoni békeművet ezen utóbbi jogelvek mérlegébe tesszük, akkor se mondhat mást nekünk a megmérés eredménye, minthogy a trianoni békemű ránk csak kötelezettségeket ró a méltányosság teljes figyelmen kivül hagyásával. A trianoni békeszerződésben a mi szorult helyzetünk ugy ki lett használva, hogy az ezeréves kulturállamunkat romlásba, népünket pedig nyomorba döntötte, igy tehát az általános jogelvek alapján megtámadható, sőt — ennél is több — eredetétől fogva érvénytelen.

10. §. A békeszerződés és a nemzetközi szervezetek.

De a fentebb elmondottakon kivül még más okból sem birja el a trianoni békeszerződés a jogi kritikát. Ez az ok pedig a következőkből áll:

Minden jogállamban vagy jogilag szabályozott közületben lennie kell egy szervnek, amelyik a szerződések végrehajtását lehetővé teszi, arra felügyel és a szerződéseknek vita tárgyát képezett pontjait a szerződő feleknek hivatalos jelleggel megmagyarázza. A szerződések megtámadása esetén pedig megállapitsa, vajjon a támadás jogilag helytálló-e és a megindult jogvitát itélettel eldöntse. Ugyanezen szervnek kell olyan erkölcsi erővel is rendelkeznie, hogy az a felektől a szerződések betartását is kikényszerithesse.

Ezt a feladatot az államokon belül a bíróságok végzik. Az államokon belül a felek szerződéssé lett akaratukat birói kényszer utján is érvényesithetik egymás ellen, ha valamelyik fél jogügyleti kötelezettségének teljesitését megtagadná.

Sőt az alkotmányos állam fogalma megkövetel egy olyan birói szervezetet is, amely az állampolgárokat az állami önkénnyel szemben is megvédelmezi, illetve az állam és polgárai közt az állami törvények végrehajtása során felmerülő jogvitákat eldöntse.

Ez utóbbi feladatot nálunk a közigazgatási bíróság teljesiti.

Mindezen bíróságok azonban csak ugy és akkor tudnak hivatásuknak megfelelni, ha a vitában álló felekkel semmi érdekeltségi viszonyban nincsenek; ha teljesen függetlenek, szabadok és tárgyilagosak.

Nézzük meg tehát, hogy a nemzetközi jog mai rendszere rendelkezik-e olyan szervekkel, amelyek a fenti feladatok elvégzésére alkalmasak?

A trianoni békeszerződésben — ha elfogadjuk azt kétoldalu jogügyletnek — az ügyletkötő felek: egyik oldalon a győztesek, mint a „szövetséges és társult hatalmak“: az Északamerikai Egyesült Államok, a Britbirodalom, Franciaország, Olaszország és Japán; Belgium, China, Kuba, Görögország, Nikaraguay, Panama, Lengyelország, Portugália, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, Sziám és Cseh-Szlovákország — a másik oldalon pedig a háborut elvesztett Magyarország áll ügyfélként.

A békeszerződés létrejöttét már ismertettük. Láttuk, hogy a szövetséges és társult hatalmak mint az erősebb ügyfél az általuk egyoldaluan megállapitott békefeltételeket átnyujtotta Magyarországnak s ámbár ez irásbeli előterjesztésében kifejtette, hogy a békefeltételek ellentétben állnak a történelmi morállal, a geopolitikai, földrajzi, természetrajzi, nemzetiségi viszonyainkkal és hogy gazdaságilag teljesithetetlenek, jogilag pedig nem helytállók, mégis ez előterjesztések teljes negligálásával a szövetséges és társult hatalmak követelték azok elfogadását, amit Magyarország „politikai kényszerűségből" meg is tett. Igy lett a békefeltételekből „trianoni békeszerződés".

Az ügyleti felek közül a győztes fél személyi természetében kettős összetételű. Ugyanis az Északamerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán a szövetséges és társult hatalmak körén belül megkülönböztetett jogállással, külön jogi személyiséggel bir és önmagát a „Szövetséges és Társult Főhatalmak" elnevezéssel ruházta fel. A többi kis hatalmak pedig a szövetséges és társult hatalmak gyüjtő elnevezés alá vannak vonva.

A győztes Főhatalmak Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal és Cseh-Szlovákországgal illetve ezenfelül még Német-Ausztriával is külön szerződéseket létesitettek, melyek annyiban állanak kapcsolatban a magyar békeszerződéssel, amennyiben a régi nagy Magyarországtól elszakitott területeken élő magyarság és nemzetiségek kérdését is szabályozzák és a nemzeti kisebbség védelmére vonatkozó jogszabályokat tartalmazzák. Erre utal a francia miniszterelnök által aláirt s a Szövetséges és Társult Halalmaknak 1920. május 6-án a végleges békefeltételek átnyujtásakor irt kisérőlevele 10-ik bekezdésének ezen kitétele: „Ami az ilyen souverenitás alá kerülő magyar népszigeteket illeti, a Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Állam részéről már aláirt és a Cseh-Szlovák Állam részéről már ratifikált, a kisebbségek védelmére vonatkozó szerződések ezeknek (t. i. az elszakitott magyarságnak) érdekeit *teljesen* biztositják!

Igy hát a velünk szemben álló szövetséges és társult hatalmak befelé, egymásközt kettős összetételü szervezet, amely szervezet két részét olyan nemzetközi szerződés is összeköti, amely a magyar békeszerződéssel szoros összefüggésben áll.

Eldöntendő kérdés tehát, vajjon e békeszerződések alkottak-e olyan szervezeteket, amelyek a békeszerződések körül

keletkező vitákat elbirálják és hogy e szervezetek hivatásuknak in abstracto és in concreto képesek-e megfelelni?

Ha a nemzetközi jog történelmét vizsgáljuk, látni fogjuk, mikép egy évszázad óta foglalkoztatja a nemzetközi joggal elméletileg foglalkozó jogászokat, továbbá a hivatásos diplomatákat az a kérdés: hogyan lehetne a jog absolut uralmát a nemzetek egymásközti életében is megvalósitani; hogyan lehetne az uralmi helyzeteket jogilag szabályozni és hogyan lehetne egy olyan nemzetközi szervezetet létesiteni, amely mint az egyes államok felett álló civitas maxima a nemzetközi törvényhozás, végrehajtás és biráskodás elveit megvalósitaná és a nemzetközi szerződések végrehajtását eszközölné, illetve ellenőrizné.

Érzik hogy ennek az intézménynek megalkotása egy csapásra megszüntetné a nemzetközi ököljog korát és az emberiség boldogulásának legerősebb forrásává lehetne.

Ebből a törekvésből indult ki és megvalósitása során ennek a gondolatnak lett paródiájává 1815-ben a Szent-Szövetség. Ebből a gondolatból született meg a hágai nemzetközi választott bíróság intézménye. Ez a gondolat hozta át Wilson elnököt 1919-ben Európába, hogy 1919. márciusában a diplomaták cselszövéseitől elkábultan a torzszülötté vált „Convenant" megalkotása után betegen térjen vissza hazájába.

Ennek a gondolatnak a jegyében alkották meg 1919. márciusában a Szövetséges és Társult Főhatalmak a Nemzetek Szövetségét.

Nézzük azonban meg, hogy a Nemzetek Szövetsége alkalmas-e a fenti célok megvalósitására?

Wilson 1918. januárjában a Guidel Hallban mondott beszédében az ideális népszövetségről azt hirdette, hogy az „ne egy népcsoport legyen, mely egy másikkal áll szemben, hanem a nemzetek egyetlen, mindent felülmúló hatalmas csoportja legyen!" Wilson tehát a legfontosabbnak a Népszövetségnek, az igazi civitas maximanak megalkotását tartotta és úgy hitte, hogy a békeszerződések is ezen Népszövetség szellemében fognak megalkotódni és a Népszövetség lesz hivatva a békeszerződések tévedéseit korrigálni.

Lansingnak Amerika külügyi államtitkárjának „The Peace Negotiations" (A béke tárgyalások.) cim alatt 1921-ben Londonban kiadott munkájából olvashatjuk, hogy Wilson hogyan

adta fel eredeti Népszövetségi ideáját és hogyan lett e jelenlegi Nemzetek Szövetsége egy diplomáciai konpromisszum eredménye.*

A népszövetség eszméje körül három erőcsoport harcolt 1919. januárjától 1919. márciusig.

Az elsőt Lansing képviselte. Elve volt, hogy egy olyan nemzetközi szervezet létesittessék, amelybe minden kulturállam szabadon beléphessen és ott a népek a nemzetközi jog absolut uralma alatt találhassák meg a boldogulásukat.

Ennek ellentétét Clemenceau képviselte, aki az 1815-iki Szent-Szövetséghez hasonló szervezet létrehozásán fáradozott a végből, hogy a győztesek a világ nyakára ülhessenek. Ezen imperialistikus eszmekörbe tévedt bele az angol Lord Robert Cecil is.

A harmadik álláspont volt a realista opportunistáké. Ezt Lloyd George képviselte. Törekvése arra irányult, hogy a győzelemmel megszerzett nemzetközi uralmi helyzetből a maga nemzete számára a lehető legtöbb előnyt biztositsa — ha lehet — a nemzetközi jog cégére alatt.

Wilson e háromféle megoldási mód közt lavirozott. Eredetileg a Lansing álláspontján volt, később azonban a garancia elmélet felé hajlott, ami azt jelentette, hogy az alakitandó Népszövetség tagjainak a világbéke szerződések rendelkezéseit biztositaniok kell.

Igy jött létre — compromissumként — a Wilson-féle Convenant, mely a világbéke szövetségének okmánya akart lenni és végül is a Páris környéki békék végrehajtó szervévé alacsonyodott le.

A Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya ilyen előzmények után jött létre s ezen történeti előzmények rányomják a történelmi kritikájukat is!

A Nemzetek Szövetségének Statutuma először a versaillesi békeszerződésbe lett belefoglalva és ezen szerződés lezárása által jött létre.

Igy első nemzetközi megjelenési formájában úgy tünik az fel, mintha az a győztes szövetséges és társult hatalmaknak a legyőzött Németországgal való szerződése lenne.**

Pedig keletkezésére nézve a Népszövetségi Statutum egy kollektiv szerződés, mely a győztes államok: Főhatalmak és

* Külügyi Szemle, 1922. évf. 56—65 lap.

** Magyary: Zur Frage der Gültigkeit der Friedensverträge c. művéből.

Társult kis hatalmak közt jött — eredetileg már 1919. márciusában — létre.

A Népszövetségi Statutumot azután a versaillesi német, majd később az összes legyőzött államokkal kötött békeszerződésbe belevonták.

Igy a magyar békeszerződés első része foglalja magában „a nemzetek Szövetségének Egyezség okmányát."

Ha ezen Statutumot megvizsgáljuk 1. cikkének rendelkezéséből azt látjuk, hogy a Népszövetségnek tagjai két csoportba sorozhatók:

a) teljes jogu és

b) nem teljes jogu, tehát másodrangu tagok.

A Nemzetek Szövetségének teljes jogu tagjai ismét két alcsoportba oszthatók:

1. eredeti tagok. Ez alatt a velünk háborut viselt győztes hatalmak: Amerika, Belgium, Bolivia, Brasilia, a Brit Birodalom (Kanada, Ausztrália, Dél-Afrika, Ujzéland, India vagyis az angol dominiumok); China, Kuba, Equador, Franciaország, Görögország, Guatemala, Haiti, Hedzsász, Hondurasz, Olaszország, Japán, Liberia, Nikaraguay, Panama, Peru, Lengyelország, Portugália, Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Állam, Sziám, Cseh-Szlovákország és Uruguay.

Ezek a Statutumot aláiró „eredeti" tagok.

Ezenkivül az Egyezségokmány (Statutum)-hoz való csatlakozásra fel lettek hiva: Argentina, Csile, Kolumbia, Dánország, Németalföld, Norvégia, Paraguay, Perzsia, Szalvádor, Spanyolország, Svédország, Svájc és Venezuela.

Ezen felhivott államok akkor lehettek a Szövetség teljes jogu tagjai, ha az Egyezségokmány életbe lépésétől számitott két hónapon belül egy, a Szövetség titkárságához benyujtott nyilatkozatban bejelentették, hogy a Statutumhoz *fenntartás nélkül* csatlakoznak.

Végül az itt nem emlitett többi államok csak a következő feltételek fennforgása esetén lehetnek a Szövetség tajaivá:

1. ha igazolják önrendelkezési jogukat, vagyis hogy önálló állami életet élnek;

2. ha hathatós biztositékot nyujtanak abbeli őszinte szándékukról, hogy nemzetközi kötelezettségeiket teljesiteni fogják és

3. ha elfogadják azokat a szabályokat, amelyeket szárazföldi, tengeri, ugyszintén légi haderejére és hadi felszerelésükre nézve a Szövetség jónak lát megállapitani.

Ime ebből a rendelkezésből nyilvánvaló, hogy a Nemzetek Szövetsége a világ népeit két csoportra igyekszik osztani: a győzőkre és legyőzöttekre s az utóbbiak a nemzetközi viszonylatokban csak mint a nemzetközi jog másodrangu alanyai jelennek meg e szervezeten belül, mert csak souverenitásuk csökkentése révén lehetnek a Nemzetek Szövetségének alanyaivá.

Igy Magyarország felvételi kérvényének elbirálása során a Népszövetség V. sz. bizottsága a vezértitkár által hozzájuttatott magyar kérvény elbirálásánál a következő pontokat vette vizsgálat alá:

1. a felvételi kérvény szabályszerü-e, vagyis azok, akik a kérvényt aláirták, jogosult képviselői-e a magyar államnak;

2. a magyar állam nemzetközi kötelezettségeit hajlandó-e teljesiteni és azt eddig teljesitette-e?

3. hajlandó-e a magyar állam magát a Nemzetek Szövetségének alávetni a tekintetben, hogy milyen nagy legyen a szárazföldi, vizi és légi hadereje?*

Leszögezték e pontnál, hogy ez kétes esetben bizottsági kivizsgálás tárgyát is képezheti.

A Nemzetek Szövetségének Titkársága 1922. augusztus 7-én a Genfbe összehivott népszövetségi közgyülés tárgysorozatába felvette Magyarország felvételi kérelmét is és a kérvényt kiadta előkészités végett az V. sz. bizottságnak. Utóbbi 1922. szeptember 15-én egyhangulag javasolta a felvételt, ami a szeptember 18-iki közgyülés által egyhangulag el is fogadtatott.

A világháboruban semlegesnek maradt államok beléphettek ugyan a Nemzetek Szövetségébe és ott teljes jogu tagokká válhattak, de csak akkor, ha a győztesek által kreált Népszövetségi Statutumot minden kritika nélkül elfogadták. Ami viszont azt jelenti, hogy a legyőzöttekre rákényszeritett békeszerződéseket is el kellett ismerniök. Tehát ily módon közvetve a semleges hatalmak is a Páris környéki igaztalan békék végrehajtóivá lettek!

A Nemzetek Szövetségének célját a Statutum bevezető része a következőkép adja meg:

*Külügyi Szemle közlése nyomán. 1922. évf. 24—27 oldal.

a) a nemzetek együttműködésének előmozditása és a nemzetközi béke és biztonság megvalósitása;

b) egyes esetekre szóló kötelezettség vállalása háboru elkerülésére;

c) a nyilt, igazságos és becsületes nemzetközi összeköttetések fenntartása;

d) a nemzetközi jog szabályainak elismerése az államok érintkezésénél;

e) a szervezetben élő népek nemzetközi egymásközti érintkezésében az igazság uralmának és mindennemü szerződéses kötelezettségnek lelkiismeretes tiszteletbentartása.

E hangzatos jelszavakkal körülirt célok a valóságban azonban a „nemzetközi" értsd Páris környéki békék végrehajtására és e békék által a győzteseknek teremtett uralmi helyzet biztositására zsugorodnak össze.

A győztesek érdekeinek biztositását még szembetünőbben szolgálja az a mód, ahogyan a Nemzetek Szövetségének egyes szerveit megalkották.

A Statutum 2-ik cikke kimondja, hogy a Nemzetek Szövetsége tevékenységét a Közgyülés és Tanács utján gyakorolja, amelyek mellett az állandó Titkárság működik.

Tehát a Közgyülés, a Tanács és a Titkárság a Nemzetek Szövetségének szervei.

A Közgyülés a szövetség tagjainak képviselőiből áll és hatáskörét a Statutum 3-ik cikk, 3-ik bekezdése igy irja elő: „A Közgyülés a maga ülésein minden üggyel foglalkozhatik, mely a Szövetség működésének körébe esik vagy a világbékét érinti."

A Közgyülésen minden egyes Szövetségi Tagnak csak egy szavazata lehet.

A Statutum 6-ik cikke szervezi a Titkárságot. Ennek feladata a Nemzetek Szövetsége Közgyülésének technikai előkészitése és a szükséges irodai és technikai ügykezelés elvégzése. *

A Közgyülés és a Titkárság között a középen áll a Tanács. Ez a Statutum 4-ik cikkének 1. bekezdése szerint a Szövetséges és Társult Főhatalmak 1—1, összesen tehát 5 képviselőjéből, továbbá a Nemzetek Szövetsége más 4 tagjának képviselőiből áll: vagyis a Tanács részben 5 olyan állandó tag-

* A Népszövetség első főtitkárát a versaillesi szerződés nevezte ki. A Főtitkár maga választotta meg a segéderőit és e választást a Tanács hagyta jóvá.

Jogilag kifogásolható, hogy a Főtitkárság nemzetközi jellege és pártatlansága intézményesen biztositva nincs. Enélkül pedig nemzetközi tevékenység el sem képzelhető

ból áll, akiket a győztes Főhatalmak küldenek ki abba és 4 olyan rendkivüli tagból, akiket a Nemzetek Szövetségében tagsággal biró államok képviselői közül a Közgyülés időről-időre megejtett szavazás utján választ.*

Ebből is láthatjuk, hogy a Tanácsban — amely gyakorlati jelentőség szempontjából nézve, a Nemzetek Szövetségének legfontosabb szerve — a győztes Főhatalmak részére lett az eredeti Statutum szerint a maioritas biztositva; ami azt jelenti, hogy a Tanács azt határozza el, ami a győztes Főhatalmak akaratának és hatalmi céljainak megfelel.

Igy a Nemzetek Szövetsége — amelynek a nemzetközi jog legfontosabb jogi szervezetének kellene lennie és a jogállam összes kivánalmait meg kellene valósitania, — lényegében a győztes Főhatalmak politikai szervévé alakult ki.

Ámbár ezen ténymegállapitásunkat meggyengiteni látszik a Statutum 4-ik cikkének 2-ik bekezdése, amely lehetővé teszi, hogy a Közgyülés szavazattöbbséggel hozandó határozatával kimondhassa, miszerint a győztes Főhatalmak állandó tagjain kivül más Hatalmak képviselői is helyet kaphassanak az állandó tagok sorában és a nem állandó tagok létszámát 4-ről felemelheti, ezen jogi lehetőséggel szemben a tényleges állapot az, hogy — bár a Nemzetek Szövetsége már a 6-ik évébe lép, amint a Népszövetség Titkárságának a Közgyülést 1925. szeptember 7-ére Genfbe összehivó napirendjéből kiolvashatjuk, — még ma is az a helyzet, hogy a Tanácsban a győztes államok akarata érvényesül, mert bár a nem állandó tagok száma 4-ről időközben 6-ra lett felemelve, gondoskodás történik arról, hogy a nem állandó tagok többsége is a győztes hatalmak érdekképviselői köréből kerüljön ki.

A Tanács a Nemzetek Szövetségének az a szerve, amelyik a mai nemzetközi életben a legfontosabb szerepet tölti be. A Statutum 4-ik cikke kimondja, hogy évente legalább is egyszer össze kell ülnie. Hatáskörét a Statutum 4. cikk 4-ik bekezdése ugyanugy irja körül, mint a Közgyülését, vagyis: „minden üggyel foglalkozhatik, amely a Szövetség működésének körébe esik vagy a világbékét érinti."

E tágkörü definicio mig egyrészről nem állit fel éles határt a Közgyülés és a Tanács hatáskörét illetőleg, másfelől lehetővé teszi a Tanácsnak, hogy minden nemzetközi kérdést,

* Igy az első Népszövetség első Tanácsának tagjai voltak: Franciaország, Anglia, Itália és Japán képviselői mint állandó tagok (Amerika nem vett részt benne), Belgium Brazilia, Spanyol- és Görögország mint választott tagok.

főleg pedig a Páris környéki békékre vonatkozó minden kérdést a maga hatáskörébe vonjon.

A Tanácsülésben minden egyes tagnak 1 szavazata lehet — mondja ki a Statutum 4-ik cikk utolsó bekezdése.

A Statutum 5-ik cikk 1. bekezdése azt a jogilag alig indokolható elvet mondja ki, hogy a Közgyülés és a Tanács is bármely ülésén határozatait az ülésen képviselt szövetségi tagok *egyhangu* hozzájárulásával hozza meg.

Bár ezen elv kimondása csökkenti azt a veszélyt, amire fentebb a Tanács tagjainak különös összetételénél rámutattunk, azonban jogilag nem helyeselhető ezen rendelkezés azért, mert ez az elv megakadályoz minden olyan törekvést, amely azt szolgálhatná, hogy a Nemzetek Szövetsége ne maradjon meg eredeti alakjában, a győztesek akarata végrehajtó szervének, hanem a szükséges fejlődés utján a nemzetközi igazságot és jogrendet védő és szolgáló jogi intézménnyé nőjje ki magát.

Ezen elv alkalmas arra, hogy a győztes államok egyetlen képviselője a vétó jogánál fogva elgáncsoljon minden olyan javaslatot, amely a békeszerződések revisioját kéri és a győztes, meg legyőzött államok közti különbségek eliminálására alkalmas lenne.

Az ilyen vétójog megakadályozza, hogy a Nemzetek Szövetségének Közgyülése és Tanácsa a nemzetközi jogéletben a törvényhozói, illetve utóbbi a végrehajtói szerepét betölthesse és a Nemzetek Szövetségéből a civitas maxima a maga hármas életnyilvánulásával: vagyis a törvényhozó, végrehajtó és biráskodó hatáskörök teljes és szabatos elkülönülésével kiépülhessen.

A Nemzetek Szövetsége a mai alakjában egy közigazgatási intézmény jellegét viseli magán, amely a nemzetközi jogéletben igyekszik a békeszerződések által teremtett tényleges helyzetek alapulvétele mellett rendet tartani, a mai uralmi helyzetet fixirozni és itt-ott preventive ható közvetitő tevékenységét is kifejteni.

Nagy fogyatkozása a Népszövetségi Szervezetnek, hogy egyes szervei: a Közgyülés és Tanács közt a hatáskörök tisztázva nincsenek. Ezt érezték már a Népszövetség 1920. decemberi első közgyülésén is és a felmerült kételyek eloszlatása végett jelentette ki Lord Robert Cecil, a Népszövetségi Statutum egyik tervezője, miképp a Közgyülésnek a nemzetközi parlament, a Tanácsnak pedig a népszövetségi végrehajtó hatalom szerepét kell betöltenie.

Itt felvetődött az a kérdés is, vajjon a Közgyülés foglalkozhatik-e olyan kérdéssel, amiben a Tanács már állást foglalt és amikor a győztes hatalmak e kérdésre nemlegesen válaszoltak, a tárgyilagos álláspontot képviselő Skandináv államok képviselői kifejezték abbeli aggodalmukat, hogy félős, mikép a Tanács könnyen megteheti, hogy minden fontos és kényes kérdést a maga hatáskörébe von és ezáltal illusoriussá teheti a Közgyülés hatáskörét.

11. §. A lefegyverezés nemzetközi jogi szabályozása.

Annak igazolásául, hogy a Nemzetek Szövetsége mint közigazgatási funkciókat végző szerv sem áll hivatása magaslatán és magában az alapszabályában sem helyezkedik jogi alapokra, mert a tagok közti egyenlő elbánás, a nemzetközi védelem és a nemzeti kisebbségi védelem anyagi jogi kérdésének elvét nem valósitja meg, hivatkozunk a lefegyverezés szabályozására és e kérdésnek gyakorlati megoldása során eddig szerzett tapasztalatokra.

Azt már fentebb mondottuk volt, hogy a Központi Hatalmak elnevezése alatt ismeretes legyőzött államok csak az esetben lehetnek a Nemzetek Szövetségének tagjai, ha a Szövetség által — a Tanács javaslatára — elrendelt lefegyverezési szabályokat elfogadják és azok szigoru végrehajtása megtörtént.

Ezenkivül a legyőzött államokat még külön szerződésben is kötelezték a győztesek a leszerelés teljes végrehajtására.

Igy a magyar békeszerződés V-ik része kötelezte a magyar államot, hogy a trianoni békeszerződés életbelépését követő 3 hónapon belül katonai erőit a Szövetséges és Társult Hatalmak által megszabott mértékig szerelje le.

S jóllehet ezen leszerelés által a magyar állam önmagát mindenféle külső támadás elleni védekezésre képtelenné tette, mégis kényszeritve volt ezt végre is hajtani.

Tehát a magyarságot kétféle irányu és természetü jogi eszközökkel kényszeritették a legteljesebb leszerelésre.*

Ezzel szemben a Nemzetek Szövetségének Státutuma — jóllehet a világbéke megteremtésének célkitüzésével indult nemzetközi utjára — 8-ik cikkében sem a győztes hatalmakra, sem a világháboruban semlegesen maradt államokra nézve ilyen

* Lásd a lefegyverezés mai jogi helyzetét Dr. Berzeviczy A.: A nemzetek szellemi együttműködése és a lefegyverezés c. művéből. Kelet Népe XV. évf. 6—9. szám, 8—16. l.

nemzetközi kötelezettséget nem állapit meg. Vagyis ugyanaz a szabály, ami a legyőzött államokra nézve egy „ius cogens“ — egy kényszeritő jogszabály — erejével bir, a győztesekre és semlegesekre nézve csak egy követendő példaként van odaállitva a nélkül, hogy annak végrehajtására őket bármiféle erkölcsi vagy jogi szankció kényszeritené.

A Statutum 8-ik cikke 1-ső bekezdésében kimondja általános elvként, hogy: „a béke fenntartása megköveteli a nemzetek fegyverkezésének csökkentését addig a legalacsonyabb fokig, amely az Állam biztonságával és nemzetközi kötelezettségeknek közös eljárás utján megvalósitandó kikényszeritésével összeegyeztethető.“

A 8-ik cikk 2-ik bekezdése elmondja, hogy a Tanács köteles ezen leszerelésre nézve — az egyes állam földrajzi fekvésének és különös viszonyainak figyelembe vételével — tervezetet elkésziteni a végből, hogy: „a különféle kormányok ezeket a terveket megvizsgálhassák és megfelelően *intézkedhessenek.*“

Tehát a győztesek és semlegesek lefegyverezésére nézve a Tanács csak tervezeteket készit. Hogy ennek a Tanácsnak a munkája milyen jogi értékkel bir, arra nézve elég utalnunk a Tanács összetételéről és vétó jogáról fentebb elmondott kritikánkra.

Ha azonban mégis — mindezek dacára — megtörténnék, hogy a Tanács valamely győztes államra vonatkozólag leszerelési tervezetet készitene elő és annak elfogadását javasolná, az illető állam discretionarius jogkörébe tartozik annak elbirálása és a Tervezet elfogadása vagy elutasitása feletti döntés. És ha az illető állam a Tervezetet elutasitja, ezért semmiféle nemzetközi szankcióval nem sujtható. Legalább is a Nemzetek Szövetségének Statutuma ma erre nem ad módot.

Ugyanilyen jogi hatálya van a Statutum 8-ik cikk 5-ik bekezdésében leirt hadianyag gyártásra vonatkozó rendelkezéseknek is.

Ilyen paródiája az egyenlő elbánás elvének a Népszövetségi Statutum leszerelésre vonatkozó része!

Ennek a természetes folyományát képezi az a ránk nézve lenyügöző mai nemzetközi helyzet, hogy mi teljesen leszerelve körül vagyunk véve az ellenséges érzületü ezeréves kulturánkat s államiságunkat elpusztitani akaró s állig fölfegyverkezett kisentente szoritó gyürüjével.

Arra nézve, hogy a leszerelés kérdését a Nemzetek Szövetségének Statutuma igazságtalanul, jogilag absurd módon szabályozta és hogy a Szövetség nem képes e kérdést jogilag is elfogadható módon megoldani, elég hivatkoznunk a népszövetségi mozgalmakból két eseményre.

A Nemzetek Szövetsége 1920. november és december hónapokban Genfben tartott első közgyülésén a VI-ik bizottság két albizottságban foglalkozott a leszerelés kérdésével. Egyik a fegyverkezés leszállitásának, másik a katonai, tengeri és légi haderő leszállitásának és ellenőrzésének albizottsága volt.

Gyakorlati eredményre a Közgyülés nem jutott. A lefegyverzés kérdését egy jottányival sem mozditották előre. Megelégedtek azon két elvnek a kimondásával, hogy:

1. a Szövetség tagjai a mai katonai költségvetésüket csakis a Szövetség kifejezett kivánságára emelhetik fel és hogy

2. a leszerelést Amerikának bekapcsolásától teszik függővé, mert neki van a legnagyobb tengeri hadereje.

Vagyis e határozat 1. pontja nem jelent mást, mint a mai tényleges nemzetközi állapot további fenntartását, vagyis hogy mi legyőzöttek továbbra is védtelenül álljunk az állig felfegyverzett győztes hatalmakkal szemben.

A 2-ik pont pedig a leszerelés kérdésének bizonytalan időre való kitolását jelentette, ami ismét csak a győztes érdekeit szolgálja.

Ime a Nemzetek Szövetsége mint a győztesek uralmi szervezete.

A második történeti példát a Népszövetség értékéről a Népszövetség Támogatására alakult Társadalmi Egyesületek Uniójának (Union des Associations pour la Société des Nations) 1921. évi genfi konferenciájának ülésén lejátszódott események szolgáltatták.

Ezen Unio — bár nem hivatalos szerve a Nemzetek Szövetségének — azért bir nemzetközi fontossággal, mert célja a Népszövetség (helyesebben a Nemzetek Szövetsége) eszméjének propagálása, munkájának elősegitése és a Népszövetségnek támogatása tanácsadó tevékenység utján. Ebben az egyes nemzeti államokban a nemzetközi jog fejlesztése céljából alakult társadalmi egyesületek találják meg foederativ szervezetüket.

Ezen Unio gyakorlati és célszerüségi okokból a Népszövetség közgyülése előtt tartja rendes évi közgyülését; ott mindazokat a kérdéseket megvitatja, amelyek a Népszövetség

Közgyülésének napirendjére ki vannak tüzve s a határozatait javaslat, illetve tanács formájában a Népszövetség elé terjeszti.

E fenti cél megvalósithatása végett tehát ezen Unio működésénél a Népszövetség Alkotmánylevelét tekinti alapnak és annak az igazi szellemét igyekszik kidolgozni.

Ez tehát egy társadalmi uton létrejött nem hivatalos Népszövetség, mely a hivatalos Népszövetség állandó titkárságának székhelyén külön titkárságot tart fenn. Egyébként Brüsselben van az Unio székhelye.

Hazánkban a „Külügyi Társaság" elnevezés alatt élő társadalmi szervezet vette fel ezen Unioval a kapcsolatot és az 1920. évi októberben Milánóban megtartott Unio közgyülésén felvétetvén az Unioba, azóta annak rendes tagja.

Ezen Unio 1921. junius 4-én Genfben tartott ülést, amelyen a magyarság már 6 taggal volt képviselve.

Magyarország ezen Unio ülésén 3 bizottság munkájában vett aktive részt:

1. a Népszövetségi Egyezmény revisióját tárgyaló;
2. a nemzeti kisebbségek védelmét célzó és végül
3. a lefegyverezést tárgyaló bizottságban.

Az első bizottságban magyar részről Ludwigh Ernő főkonsul a következő javaslatot terjesztette elő:*

Miután a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya a békeszerződésekkel össze nem egyeztethető, válasszák el ezektől, mert semmivel sem indokolható a Népszövetség magasztos eszméinek a győztes hatalmak egyoldalu békeparancsába bekapcsolása.

Ez a javaslat — látszólag — szimpatiával fogadtatott az Unio ülésének többsége részéről. Egyedül a francia delegátus de Lapradelle ellenezte hevesen a francia mentalitás szellemében. Sőt odáig ment a francia delegátus, hogy e kérdés szavazás alá bocsátása előtt — végső ütőkártyaként — kijelentette, mikép: „Franciaország fennállásának egyetlen biztositékát az képezi, hogy a nemzetek kötelezőleg vannak a párisi békeszerződésekhez kötve!"

Ime a Népszövetség tényleges rendeltetése a maga pőrére vetköztetett valóságában!

Erre a magyar bizottság — egy nagylelkü gesztussal — visszavonta javaslatát. E visszavonását azzal indokolta meg, hogy távol áll a magyarságtól, hogy Franciaországnak ártson vagy pláne vesztét okozza.

* Külügyi Szemle 1921. évfolyam, 133—137. lap.

Ezután a revisionális bizottságban a magyarok a következő javaslatot terjesztették elő:*

A Nemzetek Szövetségének Paktuma oda módositassék, hogy minden nemzetközileg elismert állam annak — minden további előfeltétel nélkül — egyenlő jogu tagja lehessen.

Megint a francia megbizottak voltak azok, akik ezt a javaslatot is a legelkeseredettebben ellenezték és görcsösen ragaszkodtak ahhoz, hogy a Népszövetségi Paktum e része változatlan maradjon.

Erre is kompromisszum jött létre, mely kimondta, hogy a felvételi kérelmek esetenként lesznek elbirálandók.

Végül ezen bizottságban a magyar képviselő helytelenitette a Népszövetségi Statutum (5-ik cikke) azon rendelkezéseit, hogy Népszövetség fontosabb ügyekben egyhangulag hozza határozatát. Kifejtette kritikájában, hogy ez egyenlő a szövetségben a liberum veto rendszeresitésével, ami minden üdvös javaslat meghiusitását és végül is a Népszövetség teljes munkaképtelenségét eredményezheti.

Ugyanezen Unio ülésén a lefegyverzési bizottságban a magyar érdekképviselők 3 javaslatot terjesztettek elő:

1. a lefegyverzést — kivétel nélkül — minden egyes nemzetnél a lefegyverzési általános elvek szem előtt tartásával hajtsák végre;

2. a lefegyverzésnek a lakosság számával kell arányban állania;

3. kivétel csak olyan államokra tétessék, melyek fenyegetés alatt állanak. Ezek a veszedelem tartama alatt nagyobb haderőt tarthassanak.

A magyar javaslatok a győztes államok érdekképviselői részéről a leghevesebb támadásban részesültek és végül is az angol javaslatot fogadták el a következő szövegezésben: „a lefegyverzés a Népszövetségi Paktum szellemében hajtassék végre ugyanazon elvek alkalmazása mellett!"

Ime ez a történeti példa is megmutatja, hogy a Népszövetség a maga elé tüzött célja megett másért — a győzők uralmi céljaiért — küzd és hogy miféle erők és érdekek akadályozzák meg az igazi Népszövetség megvalósitását.

Ma — amikor e sorokat irom — kapjuk a hirt Genfből a Nemzetek Szövetségének üléséről, ahol gróf Apponyi Albert, a magyar delegátus 1925. évi szeptember hó 14-én a *leszerelés kérdésének* mai helyzetére és a Népszövetségnek e

*Külügyi Szemle 1921. évfolyam 133—137 lap.

kérdésben 6 év óta tett intézkedéseire a következő hatalmas és a Népszövetség tagjaira óriási hatást gyakorolt beszédében világitott rá:

„Az általános leszerelésnek más az értelme a *magyarok*, a helyi *lefegyverzettek* számára, mint az egyéb nemzeteknek. A magyarokra nézve a fegyverkezés általános csökkentése egy türhetetlen helyzet megszüntetését jelenti; olyan helyzetét, amely mindennap uj megaláztatásokat hoz. A magyarok számára nem a biztonság az, ami megelőzi a leszerelést; a *magyaroknak* csupán a *leszerelés ad biztonságot*, mert védelmi eszközök nélkül vannak akkor, amikor körös-körül minden oldalról mindenki fel van fegyverezve. Ezért kell hangsulyozni, hogy a leszerelés kérdését nem szabad üres frázisokkal elintézni. És miután a biztonsági kérdés megoldása nélkül nincs leszerelés, azt a módositást nyujtja be, hogy a *Népszövetség azonnal lásson hozzá a fegyverkezés csökkentését célzó értekezlet megszervezéséhez, szerezze be* a szükséges adatokat és *készitse el a fegyverkezés csökkentésének tervét.*"

Nagybritánnia első delegátusa hangsulyozta, hogy a lelkek leszerelésére van szükség. Ő egész életében a lelkierő tiszteletben tartását hirdette és hisz abban. Azonban vigyázni kell, hogy ezek a lelki erők ne ellenkező irányban hassanak. Az *emberiség* eljutott a fejlődésnek arra a fokára, ahol az *igazság uralmát akarja*. Az igazság és a béke egymást kiegészitő fogalmak. Ha azonban az elvben egyet is ért mindenki, nagy nézeteltérés támad Európa országai közt abban a tekintetben, hogy mi az igazság. A lelki leszerelés csak akkor érhető el, ha ezt az eltérést áthidalják.

Időt kell adni arra, hogy ez megtörténhessék. Ugy kell időt adni, hogy a fennálló pozitiv jogot minden erőszakos vállalkozással szemben oltalom alá helyezzék.

Folyton hangsulyoznom kell, hogy az *az egyoldalu leszerelés, melyet mi szenvedünk, valóban nagy akadálya a lelkek megbékülésének. Addig, mig minden nemzetnek más a joga, nem béke van, hanem fegyverszünet.*

Növelni kell a bizalmat a Népszövetség munkája iránt, mert ez a bizalom ebben a pillanatban óriási válságon megy keresztül."

Ez a hatalmas beszéd — melynek érveit a Népszövetség Közgyülésének tagjai mind kénytelenek voltak elfogadni — megmutatja, hogy a leszerelés kérdésében a Népszövetség

6 év alatt sem tudta — vagy nem akarta — nagyhangu igéretét: az általános lefegyverzést végrehajtani, és erre semmi komoly intézkedést eddig nem tett.

Ma is ott tartunk, hogy a legyőzőttek meztelenre vetköztetett védtelen testét a győztes szövetséges és társult hatalmak állig felfegyverzett hadseregei veszik körül.

És a vita ma is a körül forog, hogy a győztesek a mai helyzetet: a béke által nekik nyujtott területeket, jogokat és előnyöket hogyan biztosithatják örök időkre; hogy ezen biztonság általános alapelvek elismertetésén, vagy speciális biztonsági szerződéseken épüljön-e fel?

Lord Escheré azon konkrét javaslatát, melyben az foglaltatott, hogy 30.000 főből álló katonai egységek alapul vétele mellett a kérdéses államok nagysága, népessége és határának földrajzi viszonyai szerint állapittassék meg, hogy az egyes államoknak hány ilyen egységből álló haderőre van igényük, a Népszövetség albizottsága elutasitotta; e helyett elfogadta Lord Robert Cecil azon inditványát, mely arra vonatkozik, hogy az államok egymás biztonságát különös biztonsági szerződésekkel garantálják. Ebből ránk magyarokra annyi előny származott, hogy ezen kölcsönösség elve ránk is kiterjed. Lényegileg azonban ez nem az általános lefegyverzés kérdésének megoldását, hanem csak e kérdés megkerülését jelenti. Mert *ezen elv* keresztülvitele a lefegyverzés kérdésének előfeltételévé tétetett, amely *a lefegyverezés megoldására halasztó hatályt gyakorol. Igy ellentétben áll a Népszövetségi Statutum 8-ik cikkelyével,* mely azt mondja ki, hogy a lefegyverzés azért szükséges, mert a fegyverkezés veszélyezteti a békét. Most a garancia szerződések elve azt mondja ki, hogy addig nem lehet lefegyverkezni, amig a béke kölcsönös államközi szerződésekkel biztositva nincs. De hát ez a tétel újból csak a győztesek érdekeit szolgálja, mert *bennünket legyőzötteket biztonságunkra tekintet nélkül lefegyvereztek.* *

Tehát nem az a nemzetközi tökrekvés, hogy az általános leszereléssel adják meg a világnak a biztonságérzetét, hanem hogy a legyőzöttekkel elismertessék a jogtalnságot jognak, az igazságtalanságot igazságnak és őket a lelki lefegyverzésre is rákényszeritsék.

Vagyis *a győztesek azok, akik biztonságot kivánnak a fegyvertelen legyőzöttektől, mert fegyvereik árnyékában is rémeket látnak s nem tudják nyugodtan élvezni az általuk kierőszakolt békék gyümölcseit.*

* Dr. Berzeviczy A. f. i. cikke nyomán. Kelet Népe XVI. évf. 6—9 szám.

12. §. A nemzetközi védelem jogi szabályozása.

Miután fentebb kimutattuk, hogy a Népszövetség rendelkezései a lefegyverzés és a nemzetközi igazi béke biztositása céljából semmiféle jogi értékkel nem birnak, mert csak arra ügyelnek, hogy a legyőzöttek leszerelése állandó legyen és azok fizikai hatalomhoz ne juthassanak, folytassuk tovább e vizsgálatunkat és *vessük fel a kérdést: van-e a Népszövetségi Statutumban jogi gondoskodás a lefegyverzett népek nemzetközi védelméről és az elegendő-e? Vagyis e gondoskodás olyan megnyugtató-e, amilyet egy jogállam nyujt polgárainak, amikor a gyengébbet védi az erősebb támadása ellen, amikor a tolvaj ellen biztonságot nyujt a vagyonnak s amikor a szerzett jog uralmát biztositja a jogsértővel szemben?*

E kérdésre a Népszövetségi Statutumban próbáljuk megkeresni a feleletet, amivel egyben e Statutum ezen részének jogi kritikáját is fogjuk nyerni.

A Statutum 10-ik cikke a következő jogszabályt mondja ki: „A Szövetség tagjai kötelezik magukat arra, hogy a Szövetség valamennyi tagjának területi épségét és jelenlegi politikai függetlenségét tiszteletben tartják és minden *külső* támadással szemben megóvják."

Ez elv a kivánt nemzetközi béke és biztonság elvét kifejezésre is juttatja. Csak egy vitára okot adó szó van benne, amely azért kelthet bennünk aggodalmat, mert a diplomáciai történet arra tanit bennünket, hogy a nemzetközi szabályzatokban igen gyakran a betü megölte a szellemet. Félős tehát, hogy e „külső" szó adandó alkalommal — rabulistikusan — arra magyaráztatnék, hogy e Népszövetségi védelem csakis a külső, tehát olyan támadások ellen vehető igénybe, amelyek egy külső, tehát a Népszövetségben nem tag állam reszéről érik a Szövetség valamelyik tagját. Ez aggodalom indokolt voltát már precedenssel is megerősithetjük:

Mikor Német-Ausztriának a Népszövetségbe leendő felvételét kérő beadványa tárgyaltatott, Motti svájci képviselő a Népszövetségi ülésen felvetette azon javaslatot, hogy mondja ki a Népszövetség, mikép az esetben, ha a jövőben Ausztria fundamentális változáson menne át (értsd: a Németbirodalommal egyesülne) ugy Voralberg szabadon dönthessen a hovátartozandóság kérdésében. E javaslatot azon érveléssel utasitották el, mikép a Népszövetségi Statutum 10-ik cikke nem

garantálja feltétlenül a területi sérthetetlenséget a Népszövetség tagjai részére egymásközt, hanem csupán csak a „külső“ támadás elháritásáról tartalmaz gondoskodást.*

Ezután nézzük meg, hogy e nemzetközi védelem gyakorlatilag mit jelent és hogyan van megszervezve?

A Statutum 10-ik cikk második mondata elrendeli, hogy: „ha ily támadás, vagy fenyegetés esete, vagy ily támadás veszélye bekövetkezik, a *Tanács* megfontolás alá veszi, miként kellene a fent megállapitott kötelezettséget teljesiteni.“

Tehát a Tanács hatáskörébe tartozik a nemzetközi védelem kérdésének megszervezése.

A Tanács azonban nincs permanens szolgálatban, hanem csak esetenkint gyül össze. E végből a 11-ik cikk kimondja, hogy a Főtitkár a Szövetség bármely tagjának kérelmére haladéktalanul köteles a Tanácsot egybehivni. Tehát egy konkrét esetben a megtámadott állam azonnal Genfbe a Főtitkárhoz fordulhat és ez utóbbi összehivja a Tanácsot.

Ha a támadó fél is tagja a Népszövetségnek, az esetben reá kiterjed a Statutum 12-ik cikkének azon rendelkezése, mely szerint: „a Szövetség összes tagjai megállapodnak abban, hogy a köztük esetleg felmerülő vitás kérdéseket — melyek szakadáshoz vezethetnek — vagy *választott bíróság*, vagy a *Tanács vizsgálata* alá bocsátják“ és „semmi esetben sem kezdhetnek háborut előbb, mint 3 hónappal a biróság itélete vagy a Tanács jelentése után.“

Ha a Szövetség tagjai közül az egyik állam a vitás ügyet nem viszi a 12-ik cikk értelmében választott biróság, vagy a Tanács elé, hanem a vitát fegyverrel akarja eldönteni, vagy a 12-ik cikk 1. bekezdésében előirt 3 hónapot be nem várva meginditja a háborut, ugy vét a Népszövetség jogrende ellen és a Statutum 16. cikke értetmében ezen tagot „ipso facto olyannak kell tekinteni, mintha háborus cselekményt követett volna el a Szövetség valamennyi többi tagja ellen.“ Ennek következményeként vele szemben érvénybe lépnek a Statutum 16-ik cikk 1. bekezdésében előirt gazdasági intézkedések vagyis az ilyen állammal minden kereskedelmi és gazdasági összeköttetést megszakitanak; saját állampolgáraik és a szerződésszegő állam polgárai közt minden érintkezést betiltanak és minden pénzügyi, kereskedelmi vagy személyes össze-

* Külügyi Szemle 1922. évfolyam 24—27. oldal.

köttetést megszüntetnek a szerződésszegő és minden más állam közt *tekintet nélkül arra, hogy a másik állam a Szövetség tagja-e vagy sem?*

Vagyis e legutóbbi mondatból az látszik, hogy a gazdasági blokádba azon államokat is bele *vonhatják*, melyek a Népszövetségnek nem tagjai.

Ezenfelül a 16-ik cikk 2-ik bekezdése értelmében a Tanács köteles arról is gondoskodni, hogy a Népszövetséget nem respektáló állam ellen egy *nemzetközi hadsereg* szerveztessék meg, amelyhez a Népszövetségi Statutum fenti rendelkezéseit tagjai adják meg a szárazföldi, tengeri és légi fegyveres erőt.

A Népszövetség első Közgyülése a VI. sz. (lefegyverzési bizottság javaslatára a Népszövetségi okmány 16. cikkében megjelölt szankciókkoz még a tengeri blokád alkalmazásba vételét is elrendelte és a blokádbizottság javaslatára kimondották, mikép a blokád elrendelésére a felmerülő esetben a Tanács legyen jogosult.

Ha pedig a támadó fél — vagy esetleg a megtámadott — nem tagja a Népszövetségnek, ez esetre a 17. cikk előirja, hogy a Szövetség kötelékébe nem tartozó Államot vagy Államokat fel kell szólitani, hogy a vitás kérdés megoldása céljából a Szövetség tagjaira nézve megállapitott kötelezettségeknek vessék alá magukat és pedig oly feltételek mellett, amilyeneket a *Tanács* igazságosnak tart. Ha a felszólitásnak a vitába került felek eleget téve magukat a Tanács által megállapitott népszövetségi kötelezettségeknek alávetették, ugyanazon szabályok uralma alá kerülnek, amelyek a Népszövetség tagjaira a Statutum 12—16. cikkei szerint érvényesek.

Ha pedig mindkét fél visszautasitja a Tanács felszólitását és a Népszövetséget döntő birónak elismerni nem hajlandók, ugy a Tanács köteles megtenni minden olyan intézkedést, amely az ellenségeskedések megelőzésére és a vita megoldására alkalmas.

Ha pedig az egyik fél elfogadja a Tanács felszólitását, mig a másik visszautasitja, ugy ez utóbbi a Népszövetség ellenségeként lesz kezelve és vele szemben a Szövetség a Statutum 16. cikkében előirt gazdasági és katonai intézkedéseket foganatositja.

A fentiekből látjuk tehát, hogy a nemzetközi védelem elvét a Statutum elég körültekintő módon oldja meg papiroson, kérdés azonban, hogy a gyakorlatban mivé lesznek ezek az elvek!

Jogilag ezen intézkedések azért nem tekinthetők kielégitőknek, mert a vita eldöntésénél a Tanácsnak biztositanak döntő jelentőséget. A Tanácsban pedig — amint fentebb vázoltuk volt — a győztes államok akarata érvényesül, mert a Tanács személyi összetételénél az ő érdekeik vannak biztositva.

Ugyanis a 13. cikkben szabályozott választott bíróság hatáskörébe csakis azok az esetek kerülhetnek, amelyekben a felek a vitás esetre nézve megállapodtak a bíróságban, vagy valamely köztük létrejött egyezmény irja elő a választott bíróságot.

Minden más esetben tehát a Tanács vagy közvetlenül terjeszt elő javaslatot, vezeti le a vizsgálatot és intézkedik, avagy ez utóbbira nézve a Közgyülést kéri fel a nemzetközi vitás és háboru előidézésére alkalmas esetekben.

A Statutum 13. cikk 2. bekezdése *általánosságban* jelöli meg azokat a vitás eseteket, amelyek választott birósági döntésre alkalmasak. Ezek a következők: valamely szerződés értelmezése; a nemzetközi jog bármely kérdése; bármely *ténynek* a megállapitása, amely — ha bebizonyul, valamely kötelezettség megszegését jelentené; végül az ilyen megszegés esetén kimondandó jóvátétel terjedelme és módja.

A választott bíróság itéletének végrehajtása felett a Tanács őrködik s ő „inditványozza az itélet érvényesitésére megfelelő intézkedéseket."

A birói itélet jogereje a Szövetség összes tagjaira annyiban hat ki, hogy a Szövetség tagjai nem indithatnak háborut a vitában álló felek közül az ellen, aki a választott bíróság itéletének aláveti magát.

A Tanácsnak a vitás kérdés megoldását célzó tevékenységi körét a Statutum 15. cikke szabályozza.

Ennek első bekezdése leszögezi azt az elvet, hogy minden olyan vitás ügyet, amely szakadás előidézésére alkalmas és választott birói döntés alá nem kerülhet, a felek tartoznak a Tanács elé terjeszteni.

Ezen rendelkezés a nemzetközi jogban eddig is ismert közvetités (mediation) elvének — amely eddig szokásjogi alapon nyugodott — irott jogszabályba foglalása és egyben kötelező hatályuvá tétele.

A tanács a felektől beterjesztett vagy általa beszerzett bizonyitékok alapján megállapitja a tényeket és az azokhoz fűződő nemzetközi jogi consequentiákat levonva *egyhangu* vagy *szótöbbséggel* hozott határozat alapján megszerkeszti jelentését.

Ha a Tanácsnak sikerült a vitás kérdést kedvezően megoldani és a felek között békét hozni létre, ugy összefoglaló jelentését a nemzetközi közvélemény előtt nyilvánosságra hozza.

De ezen nyilvánosságra hozás az esetben is megtörténik, ha a vitát megoldani nem sikerült.

Ezen utóbbi esetben fontos jogi consequentiák fűződnek ahhoz a tényhez, vajjon a Tanács a kérdéses ügyben jelentését egyhangulag vagy szótöbbséggel hozta-e?

Az egyhangu Tanács-jelentésből a Szövetség tagjaira nézve az a consequentia származik, hogy egyik olyan fél ellen sem viselhetnek háborut, amelyik fél a Tanács jelentésében ajánlott megoldási módot elfogadta.

Viszont ebből — a 15. cikket a 16. cikk első bekezdésének első mondatában foglaltakkal egybevetve — argumentum a contrario elvénél fogva az következik, hogy azon fél, aki az egyhangu Tanács-jelentésben foglalt megoldási módot visszautasitva, a döntést háboru utján keresi, az ellen a fentebb ismertetett és a Statutum 16-ik cikkében körülirt gazdasági és katonai szankciók léptethetők érvénybe. *

Ha azonban a kérdéses vitás ügyben a Tanács csak szótöbbséggel hozta volna meg határozatát, ugy a 15-ik cikk 7-ik bekezdése értelmében a Szövetség tagjai fenntartják maguknak azt a jogot, hogy akkép cselekedjenek, amint azt a jog és igazság érdekében szükségesnek látjuk."

Vagyis ez esetben a Szövetség tagjai szabadon dönthetnek, hogy melyik fél mellé álljanak és ez esetben a Statutum 16-ik cikkében leirt szankciók alkalmazhatósága elesik.

Ez esetben tehát a vitában álló felekre nézve feléled azon joguk, hogy a Tanács jelentése után 3 hónappal a másik fél ellen háborut indithassanak. De ha előbb inditanák azt meg, ugy velük szemben a Statutum 16-ik cikkének szankciói ez okból alkalmazásba vehetők.

Ha azonban a Tanács a kérdéses vitás ügyet a saját hatáskörében elintézhetőnek nem tartja, ugy azt a Közgyülés elé terjesztheti.

Arra nézve, hogy mikor köteles a Tanács a vitát a Közgyülés elé vinni, a 15. cikk 9-ik bekezdésében csak egy esetet találunk előirva, mely igy hangzik: „a *felek* bármelyikének kivánságára a vitás esetet a Közgyülés elé kell terjeszteni."

* Dr. Ambrózy Gy. „A magyar békeszerződés magyarázata" c. műben e részt úgy interpretálja, hogy az egyhangulag elfogadott jelentésnek sincs az a hatálya, hogy az ennek ellenére eljáró féllel szemben a 16. cikkben előirt eggyüttes fellépés kötelező lenne L. i. m. 22. l. 2-ik bek.

Ugyanitt elő van irva az időpont is a következőleg: „Ezt a kívánságot 14 napon belül kell tudatni attól a naptól kezdve, amelyen a vitás kérdés a Tanács elé került.“

A Közgyülés határozatát jelentés formájában szerkeszti meg. Ennek a jelentésnek — még ha szótöbbséggel hozták is azt, — akkor van ugyanolyan hatálya, mint a Tanács egyhangulag hozott jelentésének, ha az a „Tanácsban képviselt tagok jóváhagyásával“ hozatott.

A nemzetközi védelem jogi megszervezése tehát a Népszövetségi Statutum szerint a következőkép van szabályozva:

A védelem szervei: a nemzetközi választott bíróság, a Népszövetség Tanácsa és végül a Népszövetség Közgyülése.

Ezen szervek közül azonban a nemzetközi választott bíróságnak szerepe véget ér a felek által elébevitt vitás kérdésnek eldöntésével. A végrehajtás már kiesik jurisdikciója alól és a Tanács kezébe kerül.

A Statutum 14. cikke rendelkezése alapján a Népszövetség 1920. évi december 13-iki ülésén megalkotta az állandó nemzetközi bíróságot is, igy a jövőben ezen bíróság is résztvehet a nemzetközi jogvédelem munkájában. Ezen állandó nemzetközi bíróságnak a szerepköre azonban szintén csak az elébe vitt vitás esetek eldöntésére és a Tanács vagy Közgyülés által hozzá utalt esetekben véleményadásra szoritkozik. Ezentul e bíróság hatalma sem terjed és itt hatásköre megszünik.

A Közgyülés viszont egy nehezen összehivható és a benne résztvevő tagok számánál, valamint sajátos összetételénél fogva is egy igen nehézkes szervezet, amelynek működése szintén megszünik a vitás kérdésben hozott jelentésével.

A nemzetközi jogviták eldöntésénél, illetve a háboru előidézésére alkalmas viták megoldásánál a legfontosabb szerepkör tehát kétségkivül a *Népszövetségi Tanácsnak* van biztositva. Ezen szerepkör bir hatalmi jelentőséggel is, mert a Tanács kezébe van letéve a közvetitő tevékenységen kivül a kivizsgáló, jelentést tevő, illetve előkészitő tevékenység is és — ami a legfontosabb — a hozott határozatok és jelentések végrehajtásának és a nemzetközi szankciók alkalmazásbavételének joga. Ezenkivül a Tanács egyhaugu vagy szótöbbséges határozatától függ lényegileg az, hogy a vitában álló felek között keletkezhetik-e nemzetközi jogilag is elismert háboru, avagy a háborut kezdő fél ellen a Népszövetség gazdasági és katonai ereje akcióba lép-e?

Viszont a Tanács összeállításánál — amint fentebb kimutattuk volt — a győztesek érdeke van biztositva és a vétójoggal megakadályozhatják az igazság érvényesitését.*

Ez okból azt kell mondanunk, hogy a nemzetközi védelem elvére nézve a Statutum 10—16-ik cikkében kifejtett jogszabályok a gyakorlati életben csak akkor fogják a helyüket megállni, ha a Népszövetség Tanácsának mai összetétele megváltoztatik és ha a Tanács a nemzetközi jogrend igazi őre lesz és megszünik a győztes hatalmak érdekképviselete lenni.

A fentiekből is láthatjuk tehát, hogy a nemzetközi jogrendnek két legfontosabb kérdését: a lefegyverezés és a nemzetközi védelem kérdését a Népszövetségi Statutum milyen hiányosan oldotta meg, illetve, hogy a Népszövetség mai szervezete nem nyujthat a világ népeinek megnyugtató jogi garanciát a tekintetben, hogy ezt a kérdést a „suum cuique tribue" elve szerint, az egyenlő és igazságos elbánás törvénye szerint meg tudja oldani. És a lefegyverzett államoknak a Nemzetek Szövetsége nem adja meg a megnyugtató garanciát a tekintetben, hogy őket a még mindig felfegyverkezve lévő szomszédaik fegyveres önkénnyel meg ne semmisitsék.

Tehát ma Európában az állig felfegyverzett győztesekkel szemben a teljesen fegyvertelen legyőzöttek állami épsége jogilag biztositva nincs.

13. §. A nemzeti kisebbségek jogi helyzete.

Folytassuk azonban vizsgálódásunkat és vessük fel a kérdést: vajjon a mai nemzetközi jog harmadik nagy kérdése: a nemzeti kisebbség védelme megnyugtató jogi megoldást nyert-e a békeszerződések révén?

A nemzeti kisebbségi kérdés 100 éves nemzetközi jogi multra tekinthet vissza.

A nemzeti kisebbségi — akkor mint nemzetiségi — kérdés a XIX. században lépett fel Európában először elemi erővel.

Lengyelország felosztása következtében ez a kérdés nemzetközi kérdéssé vált és jogi szabályozást követelt.

A lengyel-kérdésnek, mint nemzeti kisebbségi kérdésnek, első szabályát az 1815-iki bécsi kongresszus acte finale-jában

*Nagyjelentőségü hiány az is, hogy a Tanács által megejtendő kivizsgálás módja nem nyert szabályozást és a kontradiktórius eljárás joga biztositva nincs. Ez tág lehetőséget nyujt a Tanács önkénykedésének.

találhatjuk meg, mely arról intézkedik, hogy az Ausztriában, Porosz- és Oroszországban élő lengyelek saját nemzeti intézményeikhez juthassanak.

Ezen jogszabályra hivatkozva interveniáltak 1831-ben az angolok és franciák az elnyomott lengyelek érdekében az orosz cárnál.

Ez alapon lett 1863-ban — az utolsó lengyel felkelés után — a lengyel kérdés európai kérdéssé.

Ezután Északról a Balkánra terelődött át a nemzetiségi kérdés.

Az 1878. julius 18-iki berlini egyezmény ez alapon mondja ki nemzetközi jogszabály erejével Törökországban, Bulgáriában, Montenegróban, Szerbiában és Romániában a vallás szabad gyakorlatát.

Bennünket is mindenkor közelről érdekelt a nemzetiségi kérdés.

A másfélszázévés török uralom és az azzal együttjáró örökös harcok hol a török, hol a német, hol pedig mindkettő ellen a magyar népességnek több mint felét kipusztitották. A legtermékenyebb magyar területek váltak lakatlan pusztasággá.

Ezen az uralkodóház részben idegen telepesek (a németek, olaszok, franciák, oláhok és tótok) behozásával, részben a Szerbiából hozzánk menekült szerbek befogadásával segitett. Ennek következtében Magyarország a XVII. század végén par excellence nemzetiségi állam lett.

A wieni udvar ezután két évszázadon keresztül ezt a helyzetet igyekezett kihasználni hol a „Gesammtmonarchie" eszméjének megvalósitására, hol a magyar ellenzéki energia ellensulyozására.

A nemzetiségi kérdés tehát a XVIII—XX. századok során a magyar államisággal szemben mindenkor mint centrifugális erő jelentkezett, amely sulyos tehertétel volt államiságunk tökéletes kiépitésénél.

A világháboru alatt az entente diplomáciája a nemzetiségi kérdés propagálásával mint egyik leghatalmasabbnak bizonyult fegyverrel igyekezett az Osztrák-Magyar Monarchia centripetális hatalmi egységét megbontani.

A világháboru elvesztését követő magyar forradalom idején az évszázadok óta élesztgetett propaganda teljes akcio-képességéhez jutott s mig a magyar államiság belső forradalmi harcát vivta, elgyengült szervezetére teljes felkészültséggel törtek rá az entente által pénzelt nemzetiségi izgatók s nemzeti-

ségeinket szép igéreteikkel elkábitva igyekeztek e bennük rejlő feszitő erőt a magyar állam 1000 éves területi egységének szétrobbantására felhasználni.

A trianoni békeműben az entente beváltotta háborus propagandája során ellenünk a nemzetiségeink javára tett igéreteket és a nemzetiségi elv alapján szétdarabolva 1000 éves szép hazánkat, abból 3 nemzetiségi államot alkotott.

Miután pedig a békeszerződés következtében Cseh-Szlovákiába, Romániába és a Szerb-Horvát-Szlovén államba több millióra menő magyar lakosság került, amelyik ott a nemzeti kisebbség helyzetébe jutott, a nemzeti kisebbség kérdése ránk nézve egyjelentőségü lett fajtestvéreink létfenntartási kérdésével és igy ez a kérdés a magyarság legelső problémájává lett, mert ha az utodállamok tőlünk az elszakitott magyar területeken élő magyar lakosságot onnan teljesen kiüzik, kipusztitják, vagy beolvasztják, ugy e területek visszaszerzésére a legnagyobb jogunkat vesztjük el e tények által.

A békeszerződések által a nemzeti kisebbségi kérdés nemzetközi kérdéssé és pedig a nemzetközi jog egyik legfontosabb problémájává vált.

Ezt a problémát kettős szerződés biztositja. Az egyiket a Szövetséges Főhatalmak kötötték az u. n. utodállamokkal (Cseh-Szlovákia, Románia, Szerb-Horvát-Szlovén állam) és ezenkivül a magyar békeszerződés illetve az utóbbival egybekapcsolt Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya tartalmazza a kisebbségi kérdés jogát.

Ezen szerződések közül az elsőben ügyfélként egyenlő jogállásu és egyaránt a győztes államok csoportjához tartozó államok szerepelvén, egy valóságos szerződés jogi természetével bir, tehát ugyanazon elbirálás alá vonandó mint más nemzetközi szerződés, amely a felek szabad akarat elhatározásának folyományaként jött létre. Ezen szerződés jogi természeténél még azt is meg kell jegyeznünk, hogy az egy nemzetközi alaptörvény erejével bir, ami azt jelenti, hogy az utódállamok nem hozhatnak olyan nemzeti törvényt, amely ezen nemzetközi jogszabály rendelkezéseivel ellentétben áll.

A Nemzetek Szövetségének Egyezségokmányában pedig az egész Szövetség védelme alá helyezte ezen utodállamokkal kötött kisebbségi jogvédelmet, igy ez egy nemzetközi garanciaszerződés jogi hatályával bir.

Erről a Statutum bevezető részén kivül a 20-ik cikke intézkedik, ezenkivül a Magyarország részére megállapitott

béke feltételek átnyujtásakor a Szövetséges és Társult Hatalmak kisérő levele 9-ik bekezdésében az utodállamok fennhatósága alá kerülő magyar kisebbségekről igy rendelkezik: „ami az ilyen souverenitas alá kerülő magyar népszigeteket illeti a Románia és Szerb-Horvát-Szlavon állam reszéről már aláirt és a Cseh-Szlovák állam részéről már ratifikált, a kisebbségek védelmére vonatkozó szerződések ezeknek érdekeit teljesen biztositják."

Végül a magyar békeszerződés III. részének 44-ik cikk 1. bekezdésében Szerb-Horvát-Szlavonország, a 47-ik cikk 1. bekezdésében pedig Románia elismerték, hogy „hozzájárultak a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött szerződésbe oly rendelkezéseknek felvételéhez, amelyeket ezek a Hatalmak szükségeseknek itéltek abból a célból, hogy a Szerb-Horvát-Szlovén Államban illetve Romániában a népesség többségétől eltérő faju, nyelvü és vallásu lakók érdekei védelemben részesüljenek!"

A Csonka-Magyarországon élő kisebbségek védelmét pedig a trianoni békeszerződés VI-ik cime alatt az 54—60-ik cikkek szabályozák.

E ponton önként adódik az a jogi kritika, hogy a Népszövetség Tanácsa összetételénél fogva politikai és nem jogi szervezet és igy nem alkalmas ennek az olyan fontos nemzetközi anyagi jogi kérdésnek a megnyugtató elintézésére.

Hogy ezen aggály jogosult is, mutatja a Népszövetség eddigi működése is!

A Népszövetség első közgyülése a nemzetközi kérdések kidolgozása céljából 6 bizottságot alakitott meg:

1. az általános szervezési bizottságot, amelynek ügykörébe a következőket utalta: a Közgyülés ügyrendjének megállapitását; a Népszövetségi Paktum revizióját; a Tanács és Közgyülés viszonyának szabályozását és végül a Tanács 4 nem állandó tagjának megválasztását;

2. a technikai szervező bizottságot, mely a hygienikus és tranzitó kérdésekkel foglalkozik;

3. a nemzetközi döntő birósággal;

4. a Népszövetség pénzügyi szervezetével;

5. az uj tagok felvételével és

6. a fegyverkezés (leszerelés) kérdésével foglalkozó bizottságokat.

Tehát a kisebbségi kérdést a Népszövetség nem tartotta még csak annyira sem fontosnak, hogy a kisebbségi jogvédelem biztositása és a nemzetközi szerződések erre vonatkozó részének állandó szemmeltartása céljából bizotság alakittassék.

Ez nyilván azért történt, mert a Népszövetség első közgyülésén még csakis a győztesek akarata érvényesült és az ő politikai érdekük azt kivánta, hogy a kisebbségi kérdés ne kerüljön nemzetközi ellenőrzés alá.

Meg is elégedett a Népszövetség fenállásának három első évében annyival, hogy a győztes államoknak figyelmébe ajánlotta, mikép kisebbségeikkel jóindulatulag bánjanak.

Hogy ez a „jóindulat" mit eredményezett, arra elég rámutatnunk az otthonukból kiűzött magyar waggonlakók százezreire és az utódállamokban szenvedő ezrekre menő magyar politikai foglyokra!

És csak egy kivülről jövő erőteljes társadalmi kívánság nyomása alatt alakult meg a Népszövetségi Tanács kebelén belül 1922-ben egy bizottság a nemzeti kisebbség védelmére.

Hogy ezen bizottság megalakittatott, abban a magyarságnak is jelentős szerepe volt.

Ugyanis a „Népszövetség Támogatására alakult Társadalmi Egyesületek Uniójá"-nak 1921. év junius havában Genfben tartott ülésén Apponyi Albert gróf és Eöttevényi Olivér dr. — mint a magyar Külügyi Társaság kiküldöttei — javaslatot terjesztettek elő, hogy a Népszövetségben szerveztessék egy bizottság, mely állandóan tartsa napirenden és foglalkozzék a nemzeti kissebbségek védelmének kérdésével.*

E javaslatot Svájc módositó javaslatával együtt elfogadva kimondották, miszerint felkérik a Népszövetség Tanácsát, hogy alakitson egy állandó bizottságot, melynek az legyen a célja, hogy a nemzeti kissebbségeket ért sérelmek és a kisebbségek panaszai ügyében a helyszinére kiszállhasson és ott a Népszövetség Tanácsától reá ruházott hatáskörben birói vizsgálatot eszközölhessen.

Ugyanezen Unio 1921. október 13—15-ike közti időben Wienben megtartott Tanácsülésén az osztrák delegátus javaslatára elhatározta, hogy a kissebbség anyagi és alaki jogvédelmére vonatkozólag a Népszövetség elé a következő javaslatot terjeszti:**

* Lásd Külügyi Szemle 1921/22. évfolyam 133—137 lap.

** Paikert Alajos közlése nyomán. Külügyi Szemle 1921/22, évf. 138—143 lap.

A kissebbségi védelem — ahogy az a békeszerződésekben vagy különleges nemzetközi szerződésekben le van fektetve — csak a minimumot tartalmazza.

Ezek ma csak a polgári és politikai jogegyenlőséget, a a szabad vallás és nyelv használatot, a szabad iskoláztatást szabad sajtót, a kissebbségi nyelvnek a magán és közéletben szabad használatát és a választási jogot tartalmazzák. Ki kellene azonban azt terjeszteni a következő irányban:

a) a gazdasági egyenjoguság kimondására (földbirtoklási jog, szabad ipar és kereskedelem, szabad tulajdon szerzés;)

b) szükséges lenne hivatalos nemzetiségi kataszterek és anyakönyvek felfektetése.

c) az autonómiának kiterjesztése ugy általános kulturális, mint gazdasági érdekszervezetek irányában.

Javasolták, hogy a kissebbségi védelem a mai minimális elv alapján a világ összes nemzetiségeire kiterjesztessék.

Az általános kissebbségi védelem elvére nézve a Népszövetségi Statutumba egy fejezet volna beleillesztendő.

A Népszövetség Főtitkársága székhelyén egy állandó kissebbségi védelmi bizottság állittassék fel. Ennek hatáskörébe ne csak a szerződésileg védett kissebbségek, hanem a világ összes kissebbségeinek védelme bele tartozzék. Ez tartsa nyilván — a Népszövetség megbizása alapján — a kissebbségek helyzetét. Ezen bizottsággal kötelesek legyenek a Népszövetség tagjai az általuk hozott nemzeti törvényeiket közölni.

Szabályoztassék a Népszövetség (Tanács és Közgyülés) hatásköre a kissebbségi kérdésekben és meg kell adni neki a jogot ahhoz is, hogy kezdeményező módon maga megvizsgálhassa az egyes nemzetiségi kissebbségek helyzetét. E célból konkrét panaszt ne kellessen bevárnia. A Népszövetség tagjainak ez elleni — az állam suverenitására hivatkozó ellenvetési joga — ne vétessék figyelembe.

Ezen javaslatok hatása alatt történt csak meg a gondoskodás a Népszövetség részéről, hogy a kissebbségi védelem alaki jogának kiépitése végett a Népszövetség Tanácsán belül egy nemzeti kissebbségi kérdésekkel foglalkozó bizottság szerveztessék meg.

A nemzeti kissebbségi jog hiányosságait a fenti javaslatok tárják fel; egyben ugyanezek megadják a kissebbségi védelem mai nemzetközi szabályainak jogi kritikáját is.

A becsületes megoldást az amerikai nemzetközi jogászok által ajánlott irányban kell keresni: a nemzeti kissebbségek védelmét ki kell venni a politikai célból kreált Népszövetségi Tanács hatásköréből és egy teljesen független és objektiv nemzetközi állandó bíróság kötelező hatályu jogvédelme alá kell helyezni.

A „Tribunal des Nationalités" a cél — irja báró Wlasics * — e felé kell teljes elhatározottsággal haladnunk, hiszen ma már közel 200 millió ember él nemzeti kissebbségi helyzetben és szorul rá e nemzetközi jogvédelemre.*

Hogy a nemzeti kissebbséget mennyire nem képes a Népszövetség Tanácsa a mai összetételében megvédeni, arra nézve elég az ezeréves állami életünktől elszakitott magyar testvéreink bezárt iskoláira, elvett templomaira, kisajátitott földbirtokaira rámutatnunk. Ezt igazolja az illetőségi kérdéseknek az utódállamok részéről önkényes és a magyar kissebbség kipusztitását célzó magyarázata stb.

Közben pedig a világ minden tájéka felől az elnyomott nemzeti kissebbségek panasza tör a Népszövetség felé és keresi ott a jogsegélyt — amit eddig soha sem talált meg.

Most — amikor e sorokat irom — kapjuk a hirt a Nemzetek Szövetsége Tanácsának 1925. évi szeptemberi genfi üléséről, amely az erdélyi és bánáti magyar telepeseknek a román állam ellen irányuló panasza feletti döntésről számol be.

A Tanács előadójának: Mello Franco braziliai nagykövetnek közzétett jelentéséből az alábbi tényállás tünik elénk.

A magyar állam Erdélyben és Bánátban — abból a célból, hogy az ott — erősen pusztuló magyarságot megmentse — kettős telepitési akciót folytatott le. Először törpe birtokok adásával visszatelepitette Moldvából az oda kiköltözött magyarokat, azután pedig Darányi Ignác földmivelésügyi minister kezdeményezésére Magyarország szintiszta magyar vidékeiről vitt le Erdélybe és telepitett ott le földmivelő magyar munkásokat. Mindkét telepitési akciónak kimondottan védekező célja és jellege volt: az erdélyi magyarság erősitése a mindinkább szaporodó oláhsággal szemben.

A magyar imperium jogilag Erdély felett 1920. junius havában a magyar békeszerződés aláirásakor helyesebben akkor szünt meg, amikor a magyar békeszerződést a magyar nemzetgyülés ratifikálta és a Szövetséges és Társult Főhatalmak közül pedig három hatalom megerősitette.

* Báró Wlasich Gy. A kissebbségi védelem alaki és anyagi joga.

A román állam imperiuma alá került magyarságot mint nemzeti kisebbséget — igy a telepeseket is — egy nemzetközi szerződés védte, amelyet a Szövetséges és Társult Főhatalmak kötöttek Romániával. Ezen szerződés azt a jogi elvet állitotta fel, hogy a Romániában élő kisebbségeket nem szabad a román államnak az uralkodó faj egyoldalu javát szolgáló kivételes rendelkezésekkel sujtani.

Kimondatott még ezenkivül az is, hogy ezen szerződés a román államra nézve alaptörvény jelleggel bir, ami azt jelenti, hogy: semminemü törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a szerződéses rendelkezésekkel nem lesz ellentétben és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos!

Kimondották, hogy ezek a rendelkezések nemzetközi érdekü kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt állanak.

Az 1922. évben — a Népszövetség támogatására alakult Egyesületek Uniojának sürgetésére — a Népszövetségen — helyesebben a Nemzetek Szövetségének Tanácsán — belül szerveztek egy bizottságot a nemzeti kisebbségek panaszainak kivizsgálása és a kisebbségi szerződések betartásának ellenőrzése céljából.

Románia a kisebbségi szerződés rendelkezései ellenére egyenesen az erdélyi magyarság kipusztitása céljából az 1921. évben — tehát a nemzetközi kisebbségi szerződés életbelépése után — megalkotott agrárreformjában, közelebbről annak 10-ik szakaszában — kimondotta, hogy a román államnak joga van az 1885. év után létesitett 2 holdon felüli telepek és kisbirtokok kisajátitására. Egyben a román kormány rendeletileg érvényteleneknek nyilvánitotta azokat a telepitési jogügyleteket, amelyeket a magyar kormány 1918. december elseje után kötött az erdélyi telepesekkel.

Ezen román törvény, illetve román kormányrendelet alapján azután Románia a magyar telepeseknek 2 holdon felüli birtokait elvette földreform céljaira. Igy elvett tőlük 24.000 hold földet.

Ezen rendelkezés nemcsak az alaptörvény jellegü nemzetközi kisebbségi szerződéssel állott ellentétben, hanem ellenkezett a román agrárreform általános elveivel is, amelyek kimondják, hogy a román agrárreform célja a föld megoszlási viszonyok arányosabbá tétele kis- és törpebirtokok létesitése által.

Az erdélyi telepesek tehát a Nemzetek Szövetségének Tanácsához fordultak jogsegélyért.

A Tanács bizottsága utján beszerezve a felektől a bizonyitékokat folyó évi szeptemberi ülésére tüzte ki a döntését.

Románia — melyet Titulescu román külügyminiszter képviselt — nem tudta megcáfolni az erdélyi telepeseknek azon tényállitását, mikép az oláh agrár reform 10-ik cikke a magyar kisebbség ellen irányul és miután az a kisebbséget kivételes és hátrányos rendelkezésekkel sujtja — a nemzetközi kisebbségi szerződéssel, mint román alaptörvénnyel ellentétben áll.

Azt a tényt sem tudta letagadni, hogy az erdélyi magyar telepeseket e törvénytelen földreform alapján tönkretették.

Ezzel szemben Titulescu csak azt tudta érvül felhozni, hogy jogában állana a román államnak az erdélyi telepeseket egész birtokállományuktól: 42.000 holdtól megfosztani, mert nem tettek eleget a telepesek a román állammal — mint a magyar állam jogutódjával — szemben azon kötelezettségüknek, amelyek őket a magyar állammal annak idején kötött telepitési szerződés értelmében terhelték, s amely kötelezettségekből folyó jogok az utódlás ténye folytán a román államra szálltak át.

Jellemző a francia mentalitásra, hogy Briand francia külügyminiszter teljesen magáévá tette a román képviselő ezen érvelését.

A Nemzetek Szövetségének Tanácsülése zárt ajtók megett folytatta le ez ügyben a tanácskozásait; igy az ennek során felmerült jogi vélemények elvesztek a nyilvánosság számára.

Csak a döntést ismerjük, melyet Mello Franco előadó jelentése formájában tett közzé a Nemzetek Szüvetségének Tanácsa.

A döntés a következő lett:

A Nemzetek Szövetségének Tanácsa — bár kifejezi kétségeit a tekintetben, vajjon a román agrár reform 10. szakasza nem ütközik-e bele a nemzetközi kisebbségi szerződésbe és igy nem érvénytelen-e — nem semmisiti meg az oláh agrár reformnak a nemzeti kisebbség jogait sértő intézkedéseit.

Megállapitja, hogy téves a román kormány azon álláspontja, mikép ő az egész telepitési birtokállományt kisajátithatta illetve elvehette volna.

Mégis — tekintetbe véve Románia azon fenyegetését, hogy az agrárreform 10. szakaszának megsemmisitése esetén

Románia a magyar telepesekkel szemben még keményebb eszközökkel élne — kompromisszumként megelégszik Románia kártérítési kötelezettségének megállapitásával és a jogsérelmet szenvedett erdélyi magyar telepesektől elvett 24.000 hold kártalanitási dija fejében arra kötelezi Romániát, hogy a 2285 erdélyi telepesnek fizessen összesen 700.000 arany frankot.

Az ezen kártalanitási összeg szétosztása céljából szükséges intézkedéseket a Népszövetség a román kormánnyal egyetértően fogja megtenni.

Vagyis mit jelent ez a határozat? A román uralom alá jutott magyar telepesektől elvették földjeiket és kártalanitás fejében holdanként 30 arany francot — a valódi érték negyvened részét — fizettetik érte. Éppen elég arra, hogy megvegyék belőle a koldus botot és koldus tarisznyát és világgá menve koldusai legyenek a mai nemzetközi igazságnak!

Ugyancsak a Népszövetségnek 1925. év szeptember havában Genfben megtartott közgyüléséről kapjuk a jelentést — melyet a Népszövetség hivatalosan tett közé — Apponyi Albert grófnak a kisebbségi kérdésben előterjesztett hatalmas beszédéről.

Ezekben Apponyi a következőleg jellemezte a nemzeti kisebbségi kérdés mai helyzetét és az e ponton támasztható követelményeket:

Ha a kisebbségek kérdésében a Népszövetség és a Tanács munkája nem biztositott olyan eredményeket, melyek alkalmasak a körülbelül 40 milliónyi kisebbségi polgárok megnyugtatására, úgy ez inkább az eljárás hiányosságából származott.

Ezért három *módositást* terjeszt elő:

Az első az volna, hogy olyan kérvényeket, melyek az egyházak legfelsőbb szervezeteitől vagy az országok kulturális és gazdasági intézményeitől származnak, minden további vizsgálat nélkül tárgyaljon a Tanács. Az ilyen kérvények kerek elutasitása sérelmes a kisebbségekre nézve és nagyon komoly módon hátráltatná lelkük megnyugvását.

Második módositó inditványa az, hogy az eljárás minden szakában meghallgassák a kérvényezők képviselőit; azok előterjeszthessék indokaikat és válaszolhassanak a másik oldal ellenvetésére. Igaz, hogy a Tanácsnak szabadságában áll meghallgatni a kisebbségek képviselőit, de ez discrecionarius hatalom és az ily hatalommal való élés csupán azok körében kelt bizalmat, akik ismerik a Tanács tagjait. Az érdekeltek

nagy tömege azonban csak akkor viseltetik bizalommal, ha van olyan meghatározott jogszabály, amely megállapitja jogaik terjedelmét és pontosan kijelöli azok határát.

A harmadik módositás — melyre szükség volna — az, hogy valahányszor jogi kérdés merül fel, a felek egyikének kérelmére legyen kötelező az állandó nemzetközi biróság tanácsadó véleményének kikérése. Ez . . . . . annak az egész világon elismert elvnek kimondása, hogy jogi kérdések megoldása nem politikai gyülések, hanem speciálisan erre szervezett törvényszékek illetékessége alá tartozik.

Ugyanezen ülésszak tartama alatt a Népszövetség politikai albizottságában is vita tárgyát képezte a nemzeti kisebbségi kérdés.

A vita során Benes a cseh külügyminister erősen kritizálva Apponyinak, a nagy magyar delegátusnak a népszövetségi közgyülésen elmondott és fent ismertetett beszédjében felvetett javaslatokat, azoknak elutasitását kérte.

Litvánia képviselője Galvanausca pedig azzal a javaslattal állott elő, hogy egy külön bizottságot rendeljenek ki abból a célból, hogy az a Népszövetségben képviselt tagállamok kisebbségeinek védelmére külön *egyezményt* dolgozzon ki.

Lengyelország képviselője ezen javaslatot pártolta; mig ezzel szemben a francia De Jouvenel; az angol Lord Robert Cecil és a belga Hymans élesen állást foglaltak e javaslatok ellen. Ez ellenzések hatása alatt Galvanausca javaslatát viszsza is vonta.

Végül is — a győztes államok érdekképviselete többségben lévén — egy kompromisszum jött létre, melynek alapján elvetették azt az elvet, hogy a kisebbségek az állandó nemzetközi birósághoz is fellebbezhessenek és elfogadták a cseh Benes azon inditványát, hogy a bizottságon belül lefolyt egész vita felülvizsgálat végett a Tanácshoz utaltassék át s utóbbi birálja el, hogy az elhangzott követelések közül melyik és milyen mérvben honorálható.

A Tanács — fenti összetételéből érthető okokból — az Apponyi javaslatai ellen foglalt állást.

Ime a legujabb tükör, amelyből a Népszövetség egész működése a maga jellegzetes torzképeivel együtt visszatükröződik!

A fenti fejtegetéseinkből láttuk tehát, hogy a Népszövetség a nemzetközi jogéletben sem a törvényhozó, sem a végrehajtó hatalom szerepét nem tudja oly módon megoldani, mint ahogy

azt a világ elvárná egy jogi szervezettől. Igy tehát az mai szervezetében nem egy civitas maxima, nem az államok feletti jogi hatalom, hanem *csak a világnak a békeszerződések által megszabott mai helyzetét igyekszik biztositani. Vagyis egy politikai hátsó célokat szolgáló hatalmi szervezet.*

Teleki Pál gróf a Népszövetség eddigi működését biráló 1925. évi október 29.-iki parlamenti beszédében e nemzetközi szervezet hibáiról a következőket mondta:

Az intézmény önmaga sincs tisztában a hatáskörökkel, mert nincs az eljárásra vonatkozó szervezeti szabályzata. Tulajdonképen két Népszövetség van: a Tanács és a Közgyülés.

A Közgyülés nem adhat utasitásokat a Tanácsnak s viszont az utóbbi sem gyakorolhat jelentékenyebb befolyást a Közgyülésre. Mind a Tanács, mind a Közgyülés egyforma ügyekkel foglalkozik a nélkül, hogy meg lenne közöttük a szervi kapcsolat.

Eredendő hiba az is, hogy van még egy harmadik testület a Népszövetségen *kivül* és egy negyedik a Népszövetségen *belül* és mind a kettő beleszól a kérdések intézésébe.

Az a körülmény, hogy a Népszövetséget nem a népek összessége alkotta meg, hanem csupán a győzők teremtették meg az ő béke kongresszusukból kiindulva, arra az eredményre vezetett, hogy a *nagykövetek tanácsa* is olyan intézmény még, mely ugyanazokkal a kérdésekkel foglalkozik, mint a Népszövetség tanácsa vagy közgyülése. Igy tehát olyan szerv is beleavatkozik az ügyekbe, amelyik sem a nemzetközi közvélemény, sem a népek összessége által semmiképen nem befolyásolható.

A negyedik testület a Népszövetség titkársága, amely állandóan működő szerve lévén a Népszövetségnek, mindenesetre igen nagy befolyást gyakorol.

Személyes tapasztalatai alapján megállapitja, hogy a titkárságban a nemzetek politikai ellentétei állandóan kifejezésre jutnak s ez által a Népszövetség Tanácsa is politikai testület marad.

Nagy baj az is, hogy rendkivül sok esetben a semleges és a kis államok párizsi követeik utján vannak képviselve, ami a Népszövetség Tanácsának politikai jellegét még inkább kidomboritja.

A Népszövetség működését a magyar kérdések nézőpontjából vizsgálva az alábbi megállapitásokhoz jutott:

Két határkiigazitási kérdés került a Népszövetség Tanácsa elé: az osztrák határ kérdése és a salgótarjáni kérdés néven

ismert cseh határkérdés. A népszövetség az egyikben javunkra, a másikban kárunkra döntött. Úgy mintha a Tanács paritásos igazsággal dolgoznék.

A szerb határkérdésben a kiküldött bizottság valamennyi tagja a határmegváltoztatás mellett volt; mégis egyetlen egy tagnak: a szerb tagnak ellenzése következtében a népszövetség megmaradt a mellett a határ mellett, amelyet a helyi körülmények nem ismerése miatt alkottak a győzők. A kompromissumos megoldásnak ez kissé különös formája.

A kisebbségi kérdésben sem találtunk soha támogatásra. Minden egyes kisebbségi panasz megakadt valahol.

Rendkivül tanulságos ügy volt az erdélyi telepesek ügye, amelynek tárgyalásából érdekes következtetéseket lehet levonni. A tanács az ügy kivizsgálására 3 tagot küldött ki. Ezek egyike meghallgatta négyszemközt a telepesek ügyvédjét is, amikor azonban a kérdés a Tanács asztalára került, ott a telepesek képviselője nem juthatott szóhoz, jóllehet az érdekelt Románia képviselője föltárhatta a román álláspontot; mégpedig abban a biztos tudatban, hogy senki az ő állitásait — melyeket megkockáztatott — nem cáfolhatja meg.

Ebből az esetből levonhatjuk azt a tanulságot, hogy a Tanács politikai testület, amely nem jogi megoldásra törekszik, hanem politikai kompromissumokat hoz létre.

A Népszövetség alapokmánya módot nyujt arra, hogy nemcsak birói itéletre ne kerüljön a sor, hanem az ügymenet a birói eljárás legelemibb külsőségeit is nélkülözze.

Németországnak a Népszövetségbe belépésétől sokat vár azért, mert Németország a Tanácsban *vétót* emelhet és megakadályozhatja a legflagránsabb jogsérelmet. Az is lehetséges, hogy Németország belépése sietteti a Népszövetség helyes irányban való fejlődését s az lesz a Népszövetségből, amit a jogért és az erkölcsért küzdő emberiség kiván.

Amig a Népszövetség nem helyezkedik arra az álláspontra, hogy minden államot le kell szerelni, vagy ha — ugy tetszik — mindannyiunkat egyformán fel kell szerelni, addig a Népszövetség atmoszférája nem alkalmas arra, hogy mi eredményeket várhassunk.

E beszédnek az a körülmény ad rendkivüli fontosságot és e birálatnak az ad hatalmas sulyt, hogy a szónok nemzetközi jogi kérdésekben elismert szaktekintély, aki a Népszövetség megbizásából legutóbb is az angol-török nemzetközi vita megoldhatása végett a mossuli kérdés tanulmányozása és

kivizsgálása céljából a Népszövetség által Mossulba lett kiküldve és ott végzett alapos munkájával általános elismerést vivott ki önmagának és becsületet a magyar névnek.

14. §. A nemzetközi biráskodás.

Fentebb leszögeztük volt azon megállapitásunkat, mikép a nemzetközi jogrend megvalósitásához és az egész emberiség jólétét önzetlenül és következetesen szolgáló civitas maxima, vagyis nemzetközi állam megvalósitásához elengedhetetlen kellék a nemzetközi biráskodásnak kiépitése is.

A nemzetközi biráskodás eszméje közel egy évszázadja él már a nemzetközi jogászok körében mint megvalósitandó óhaj és mint teoretikusan vitatott kérdés.

Ez óhaj és teória a huszadik század eleje óta átment a hivatalos nemzeti közvéleménybe és az 1899 és 1907 években Hágában megtartott nemzetközi konferenciákon igyekeztek a teoriát gyakorlati megvalósitásba átvinni és az óhajt tetté erősiteni.

Érezték ugyanis az egyes kultur államok hivatalos képviselői is, hogy a jog és erkölcs törvényeinek tiszteletben tartása nélkül békés nemzetközi jogrend el nem képzelhető és hogy lennie kell egy olyan nemzetközi szervezetnek, amelyik egyrészről ezen jogi és erkölcsi törvényeknek őre legyen, másrészt a törvények megsértőivel szemben a szükséges szankciókat alkalmazásba véve a törvény tiszteletét és jog uralmát az államok egymás közti életében is biztositsa.

Hogy ez a nemzetközi bíróság megvalósulása annyi nehézségbe ütközik, annak oka az egyes államoknak — mint a nemzetközi kulturközösség: az eljövendő civitas maxima jogalanyainak — helytelen felfogása az állami souverenitas mindenhatóságáról.

Az államokat ugyanis a világháboru előtt is nemzetközi konferenciákon eddigelé mindég az a törekvés vezette, hogy állami souverenitásukat féltékenyen őrizzék és annak semmiféle — még nemzetközi — korlátozásába se menjenek bele.

Nem tudtak a belátásnak arra a magaslatára felemelkedni, hogy az állami souverenitás az emberi közösség érdekében korlátozható és hogy ezen korlátok tiszteletben tartása nélkül békés nemzetközi együttműködés és jogrend meg nem valósitható.

Az államok is érezték, hogy szükséges lenne a nemzetközi vitás kérdések eldöntése végett egy nemzetközi bíróságot létesiteni, — érezték, hogy amint az egyes népek életében a jogtörténelmi fejlődés az ököljogtól és önbiráskodástól a nemzetiségi vérbosszun át a választott bíróságig, onnan pedig a független és állandó állami bíróság megszervezéséig vezetett, — ezt az utat kell a nemzetközi kulturvilágnak is megtennie, hogy az egyes népek békés együttműködése elérhető és hogy az örök harci készenlét állapota megszüntethető legyen.

A világbéke mint örökbéke csak egy álom, egy utópia de a nemzetközi kultur világnak berendezkedésében komolyan akarnia kell, hogy legalább is egy olyan nemzetközi jogrend kialakuljon, amely a kisebb államokat megvédi a nagyobbak önkényével és brutalitásaival szemben! Ennek pedig legfontosabb kelléke a nemzetközi bíróság megvalósitása.

A hágai I. konferencián tették meg a nemzetközi bíróság felé vivő első komoly lépést, amikor is az ott részt vett államok megegyeztek abban, mikép birósági természetü kérdésekben („dans les questions d'ordre juridique") egymásnak kölcsönösen azt fogják ajánlani, hogy a vitás kérdés választott bíróság elé vitessék.

A II.-ik hágai konferencia pedig kimondotta, hogy a jogi kérdések (questions de droit) általában választott bíróság elé viendők.

A hágai nemzetközi bíróságnak azonban 2 olyan nagy hibája volt, ami miatt nemzetközi jogvédelmi hivatásának megfelelni nem tudhatott.

Először is hiba volt a bíróságnak „választott" jelleget adni. A választott bíróság ugyanis nem állandó szervezet, hanem csak esetenként ül össze és igy nem lehet a jogrend állandó őre, hanem csak egy elébe vitt konkrét eset eldöntője. A választott biró nem is biró lényegileg, mert nem jogszabályt alkalmaz, nem jogelvet keres, tevékenységében nincs is meg a jogvédő és jogfejlesztő akarat, hanem csak egyeztető, aki arra törekszik, hogy az elébe vitt vitát eldöntse, hogy a felek közt egyezséget hozzon létre.

A választott biró itéletében nem a jogfolytonosság elve érvényesül, hanem abból az ötletszerüség érzik ki. Itélete — lehet bár nagyon találó és bölcs — sohasem kelti a jogbiztonság érzetét.

Második fogyatkozása volt a hágai nemzetközi választott bíróságnak az, hogy nem volt kimondva e bíróság igénybevételének kötelező ereje.

Az államok mentalitása ugyanis eddig az volt, hogy állami souverenitásukkal nem egyeztethető össze az, hogy az olyan kérdéseket is nemzetközi bíróság döntése alá bocsássák, amelyekben a kérdéses államok becsülete és létérdeke van érintve.

Erre való hivatkozással az egyes államok azon nemzetközi szerződéseikbe, amelyekben jogvita keletkezése esetére nemzetközi választott bíróság illetékességét kötötték ki, bele tették azon klauzulát, hogyha a vitás kérdés „becsületüket vagy létérdeküket" érintené, — nem lesznek kötelesek a birói utat választani.

Miután pedig a felmerülő esetekben az *érdekelt állam maga* döntötte el, hogy a kérdéses vitás ügy az ő állami becsületét és létérdekét érinti-e, az ilyen szerződés könnyen illusorikussá volt tehető és a kérdést a birói utról könnyen át lehetett vinni a diplomáciai vagy katonai utra.

Tehát ez okból sem felelhetett meg a hágai nemzetközi választott bíróság intézménye a nemzetközi jogrend követelményeinek, mert erre csak egy állandó jellegű olyan bíróság alkalmas, amely egyrészt a vitában részes felek felett álljon, azoktól független legyen, másrészt a vitába került felekre a birói ut igénybevétele kötelező legyen.

Szükséges végül, hogy a kötelező hatályu állandó nemzetközi bíróság hatáskörébe ne csak a nemzetközi irott jogszabályok által megszabott esetek köre vonassék be, hanem a nemzetközi ténykérdések, hatalmi viták és nemzetközi jogszokások is. Vagyis hogy az a nemzetközi igazságot szolgálja és ne csak a nemzetközi szerződéseknek és irott jogszabályoknak legyen a magyarázgatója.

Miután a nemzetközi biráskodás fontosságát vázoltuk és az igazi nemzetközi bíróság jogi kritériumát felállitottuk: vizsgáljuk meg, hogy a világbéke jelszavával megszervezett Nemzetek Szövetsége eddigelé mit tett a nemzetközi biráskodás érdekében?

A Nemzetek Szövetsége Egyezségokmánya 12., 13. és 15. cikkeiben foglalkozik a *nemzetközi választott bírósággal* mint egy nemzetközi jogvédelmi intézménnyel.

A 13-ik cikk 2-ik bekezdése előirja általánosságban annak hatáskörét is mondván: „A választott birósági döntésre

alkalmas vitás esetek közé tartozóknak mondatnak ki általában: valamely szerződés értelmezése, a nemzetközi jog bármely kérdése, bármely ténynek megállapitása, amely ha bebizonyul, valamely nemzetközi kötelezettség megszegését jelentené, vagy a jóvátétel terjedelme és módja, amely ilyen megszegés esetében teljesitendő volna!"

A bíróság igénybevételének perjogi előfeltételeit illetően a 13-ik cikk 3-ik bekezdése ezt irja elő:

„Ilyen vitás esetekben döntő választott bíróság az a bíróság lesz, amelyben a felek a vitás esetre nézve megállapodtak, vagy amelyet valamely közöttük létrejött egyezmény kijelölt!"

E bíróságnak a nemzetek állami függetlensége és területi épsége érdekében kifejtendő jogvédelmét fentebb már ismertettük volt.

Ezen nemzetközi választott bíróság mellett a Népszövetségi Egyezségokmány 14 cikke intézkedéseket tartalmaz egy *állandó nemzetközi bíróság* felállitására is, amelynek a fentebb jelzett nemzetközi választott bíróság helyébe kellett volna lépnie és utóbbinak hatáskörét átvennie.

A Népszövetségi Statutum idézett 14-ik cikke a felállitandó nemzetközi állandó Bíróságra kettős feladatkört óhajt bizni:

1. *eldönteni* a felek által elébe vitt vitás kérdést és

2. *véleményt* adni minden olyan vitás esetben, amelyet a Tanács vagy a Közgyülés hozzá utal*

Ezen bíróság megszervezését Magyary Géza dr. egyetemi tanárnak, a nemzetközi jog e kiváló művelőjének munkái nyomán** a következőkben ismertetjük:

Miután a Nemzetek Szövetségének Statutuma 14-ik cikkében megbizta a Népszövetségi Tanácsot azzal, hogy a nemzetközi állandó bíróság felállitására vonatkozólag tervezetet készitsen és azt elfogadás végett a Népszövetségi Közgyülés elé terjessze, a Tanács 1920. február 13-án tartott ülésén egy 10 tagu jogász bizottságot küldött ki e cél megvalósitása érdekében.

---

* Magyary Géza: „Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit im Völkerbunde" és „Az állandó nemzetközi bíróság".

** Magyary dr.: Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit c. műve 146. lapján e bíróság véleményező jogköréről ezeket mondja: „A bíróság a Népszövetségnek vagy a Népszövetség Tanácsának felhivására *köteles* véleményt adni. Illetéktelennek sohasem mondhatja magát, mert véleményező kötelezettsége korlátlan.

E bizottság tagjai a következők voltak: Adaki japán, Altamira spanyol, Bevilapua braziliai, báró Descams belga, Hagerup norvég, de Lapradelle francia, Loder holland, Lord Phillinrose angol, Ricci-Busotti olasz és Elihu Root amerikai jogtudósok.

A bizottság hosszas és beható tanácskozás során készítette el 62 szakaszból álló előtervezetét * s azt 1920. augusztus 5-én St. Sebastianban bemutatta az ott ülésező Népszövetségi Tanácsnak. Utóbbinak engedélye alapján azután ezen előtervezetet elküldték a Népszövetségben tagsági joggal biró államok kormányainak áttanulmányozás céljából.

A Tanács az előtervezetet 1920. október 27-én Brüsselben tartott ülésén elfogadta és a magáévá tette s azt mint már Tanácsi Tervezetet 1920. december 13-án a Szövetségi Közgyülés elé terjesztette. A Közgyülés a Tanács tervezetét változatlanul el is fogadta. Ezen tervezet életbelépéséhez és joghatályához megkivántatott még az is, hogy e nemzetközi határozatot a Népszövetség összes tagjait képező államok közül legalább azok fele, becikkelyezzék s azt nemzeti törvényhozásuk által is elfogadtassák.

Az állandó nemzetközi bíróság tagjainak kiválaszthatása céljából a Népszövetség Főtitkára kérte körlevélben a hágai nemzetközi döntő bíróság nemzeti csoportjait, miképen ezen állandó nemzetközi bíróság részére jelölteket hozzanak javaslatba. Ezek közül azután a Népszövetség 1921. szeptember 14-én tartott II. Közgyülése 11 rendes és 4 helyettes birót meg is választott.

Maga a Szabályzat 3 fejezetre és ezen belül 64 szakaszra oszlik.

Az I. fejezet a szoros értelemben vett birósági szervezetet; a II-ik fejezet e bíróság hatáskörének szabályozását és végül a III-ik fejezet a biráskodás módját vagy a bíróság eljárási szabályait tartalmazza.

A szabályzatban a következő elvek vannak lefektetve:

Ezen állandó nemzetközi bíróság nem lett a nemzetközi jogéletnek egy kizárólagos hatáskörü birósága, mert e szabályzat meghagyta a hágai nemzetközi kongresszus által létesitett állandó nemzetközi *döntőbíróságot* (Cour permanente d' arbitrage internacional) is és ahoz mellérendeltségi viszonyba került.

* A nemzetközi jog művelőire fontosak a tanácskozásokról felvett jegyzőkönyvek (Proces-verbaux du comité consultatif), amelyek a vitatkozások anyagát tartalmazzák.

Ezenkivül még azt is megengedi az egyes államoknak, hogy egymásközt olyan egyezményeket köthessenek, amelyekben a maguk részére *választott bíróságot* köthessenek ki, avagy a hágai *döntő bíróságot* vehessék igénybe.

Tehát a helyett, hogy a nemzetközi biráskodást egy birói forumra bizta volna, amelyet minden államra nézve kötelező hatályuvá és teljes erkölcsi értékűvé tett volna, az eddig ismert nemzetközi bíróságok létszámát eggyel szaporitotta, de annak abszolut tekintélyt és birói hatalmat adni elmulasztotta.

Nyilván abból a célból, hogy a bíróság tagjai sorában a győztes nagyhatalmak érdeke legyen képviselve és a birák ezen nagyhatalmak állampolgárai sorából kerülhessenek ki, kimondták a Szabályzatban azt az elvet, mikép: „a biráknak a maguk összeségében a civilizáció főformáit és a világ fő jogrendszereit kell képviselniök.“

Ezen elv a gyakorlatban ugyanis azt jelenti, hogy a biráknak a nemzetközi életben vezető szerepet betöltő államok sorából kell kikerülniök. A nemzetközi viszonylatokban pedig ma a győztes hatalmak foglalják el az uralkodó szerepet.

De azonkivül a választás *módja* is biztositékot nyujt arra, hogy ezen nemzetközi állandó bíróságban a győztes hatalmak érdekképviselete többségben legyen, mert csak az tekinthető megválasztottnak, aki ugy a Népszövetségi Tanácsülésen, valamint a Közgyülésen többséget kapott.

Már pedig — amint fentebb ismételten kimutattuk — a Tanácsülésen a szavazatok többsége a háboru győztes hatalmai részére van biztositva.

A bíróság megszervezésénél egyik további fontos és az eddigi nemzetközi birói elvtől eltérő — elv továbbá a nemzeti érdekképviselet elve.

Mig az eddigi nemzetközi birói szervezeteknél az volt a szabály, hogy a vitás eset elbirálását végző bíróság tagjai sorában az érdekelt államok nem vehettek részt. Addig ezen állandó nemzetközi bíróság szervezeti szabályzata kimondja, hogy az érdekelt állam az ügy elbirálását intéző tanácsülésben egy — általa kijelölt — nemzeti bíróval képviseltetheti magát.

A birói képesités kérdésénél ki van mondva, hogy a biráknak vagy a hazájuk törvényei szerint megkivánt legnagyobb birói qualifikációval kell rendelkezniök, vagy a nemzetközi jog kiváló művelői sorából kell kikerülniök.

A bíróság tagjait a Népszövetségi Tanács és Közgyülés 9 évre választja, mig az elnököt a birák maguk választják maguk közül 3 évenként.

A bíróság székhelye: Hága. A bírósági elnök és titkár állandóan ott laknak.

A bíróság elfogulatlanságának biztositása végett kimondatott, mikép politikai vagy közigazgatási tevékenységet nem folytathatnak. Ügyvédi gyakorlatot nem üzhetnek. A birák elmozdithatatlanok és személyökre nézve a területenkivüliség jogát élvezik.

A bíróság üléseiről kimondatott, hogy évente egyszer tartoznak Hágában ülésszakot tartani, amely rendesen junius 15-én kezdődik.

A nemzetközi állandó bíróság hatáskörét a következőleg szabályozták:

E bíróság előtt perfélként csakis államok léphetnek fel. Sem magánszemélyeknek, sem a nemzeti kisebbségeknek nincs ehhez joguk.

Ezen korlátozó jogszabály arra a mentalitásra vezethető vissza, amit fentebb a tulzásba vitt souverenitásról és annak mindenképpen való megőrzéséről mondottunk volt s ami a nemzetközi jogélet tökéletes kiépülésének legnagyobb akadálya.

A nemzetközi állandó bíróság előtt azok az államok is felléphetnek ügyfélként, amelyek a Nemzetek Szövetségének nem tagjai. De csak az esetben, ha e jogukat külön nemzetközi szerződés megállapitja, avagy a Tanács megadja.

Igy pl. a békeszerződések a nemzeti kisebbségek védelmét ezen állandó nemzetközi bíróság hatáskörébe utalják és pedig azon államok javára, illetve azon államok ellen is, amelyek nem tagjai a Nemzetek Szövetségének.

Igy a magyar békeszerződés 60-ik cikkének 3-ik bekezdés második és harmadik mondatai kimondják, hogy a nemzeti kisebbségekre vonatkozó minden vitás kérdés *„ha a másik fél kéri“*, a Nemzetközi Állandó Bíróság (Cour permanente de Justice) elé terjesztessék. Továbbá, hogy: „az Állandó Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nincs helye és a határozat ugyanolyan erejü és érvényü, mint az Egyezségokmány 13-ik cikke értelmében hozott határozatok.“

A Nemzetközi Állandó Bíróság *hatásköre* tárgyi tekintetben kiterjed — a Népszövetségi Statutum 14. §-ának rendelkezéseihez hiven — minden olyan nemzetközi jellegü vitás kérdésre, melyet a *felek* elébe terjesztenek.

Tehát ebből azt látjuk, hogy a felek tetszésére van bizva, vajjon a köztük felmerülhető jogvitát előzetes szerződés alapján, avagy a már tényleg felmerült vitát ennek folyamán létrejött megegyezés folytán ezen Állandó Nemzetközi Bíróság elé viszik-e döntés végett, avagy sem.

Ezenkivül a felek egyes ügyekre nézve *általánosságban* is alávethetik magukat ezen bíróság hatáskörének. Ilyen ügyek főként a következők: nemzetközi szerződések magyarázata, nemzetközi jogsértések és ez utóbbiak jogi folyományát képező kártéritési ügyek.

Ezen általános alávetésnek az a következménye, hogy ha egy ilyen ügyben vita keletkezik, azt a felek bármelyike ezen bíróság döntése elé viheti a nélkül, hogy e konkrét vitára vonatkozó különös egyezség létrejöttét igazolnia kellene.

E ponttal kapcsolatban egy érdekes megfigyelést tehetünk: A győztes (Szövetséges) Nagyhatalmak, akik a világháboru tartama alatt azt hangoztatták, hogy a nemzetközi erkölcs nevében viselik a háborut azért, hogy a nemzetközi joguralmát helyreállitsák és ezzel az emberiség javát szolgálják, ugyanezen hatalmak, — a fenti jelszavak hangoztatása mellett, — megszervezték a Nemzetek Szövetségét és ott, — főleg annak Tanácsában, — a maguk részére a hatalmi tulsulyt biztositották. Ugyanezen hatalmak, — akik a Nemzetközi Állandó Birságban is biztositották a maguk érdekképviselete részére a többséget, — nem merték e birságot kötelező hatályuvá tenni. Sőt még csak arra sem merik elszánni magukat, hogy legalább *bizonyos jogvitákra* nézve *általánosságban* mondják ki ezen bíróság kötelező hatáskörét önmagukra nézve kötelezőnek.

Igy pl. 1921. szeptember 5-ig, — vagyis a nemzetközi állandó bíróság szabályzatának ratifikálásáig — a ratifikáló 28 állam közül csak 12, — ezek is a kis államok közül, — vetette magát általánosságban alá ezen bíróság hatáskörének. Ezek közül is a legtöbb csak 5 évre, vagyis időbelileg korlátolt hatállyal.

Tehát a győztes Nagyhatalmak a kerékkötői a nemzetközi jogrend tökéletes kiépülésének. Pedig abban a bizottságban, — amely a Nemzetközi Állandó Bíróság szervezetét kidolgozta, — éppen két nagyhatalom képviselője: Adaki japán és Phillimore angol delegátus harcoltak legélesebben a mellett, hogy a Nemzetközi Állandó Birságban a nagyhatalmak érdekképviselete érvényesülhessen.

És ime a souverenitas nemzetközi védőbástyái mögé huzódva, még ezen saját alkotásuktól is féltik önző nemzeti hatalmi érdekeiket.

Ez szomoru perspektivát nyit meg előttünk a tekintetben, hogy milyen a mai nemzetközi jogrend és a nemzeti kisebbségi jogvédelem, — amely reánknézve 5 millió fajtestvérünk létkérdését jelenti, — milyen tartalmi erővel bir.

A következőkben vizsgáljuk meg, hogy mik azok a szabályok és normák, amiket ezen bíróság határozatai meghozatalánál alkalmaz és zsinórmértékül felhasznál?*

Első sorban is alkalmazza a *nemzetközi szerződéseket,* mint amelyek a nemzetközi jognak irott jogszabályai. Ezek a szerződések lehetnek általános érvényü, minden államra érvényes jogszabályok mint pl. a Népszövetségi Statutum rendelkezései; avagy olyan irott megállapodások, amelyeket 2 állam egy konkrét ügyben létesitett egymással. Utóbbiaknak joghatálya elvileg csakis ezen 2 államra terjed ki.

Másodsorban alkalmazza e bíróság a *nemzetközi jogszokásokat.* Vagyis azt az évtizedek óta fennálló, az azonosságon és egyöntetü eljáráson alapuló gyakorlatot, amelyet — ép ezen egyöntetü gyakorlatból kitünőleg — a kulturállamok helyesnek és a nemzetközi jogrend szempontjából nézve célszerünek találtak.

Harmadszor alkalmazásba jönnek a *civilizált államok által elismert jogelvek.*

Fentebbi fejtegetéseink során elmondottuk volt, hogy a nemzetközi jogelvek forrása az európai népek jogéletéből eredt és hogy utóbbinak alapforrása pedig a római jog volt.

Negyedszer az *általános jogtudomány és a birói gyakorlat* is alkalmazható kisegitőül a nemzetközi biráskodás terén.

Végül, — ha a peres felek ugy kivánják — a nemzetközi bíróság a *méltányosság elvei* alapján hozza meg itéletét.

Ezen három első helyen felsorolt anyagi jogszabályok alkalmazási sorrendjére nézve a bíróság keze megkötve nincs; azt alkalmazza közülök, amelyiket a kérdéses vita eldönthetése céljából a legalkalmasabbnak tart.

A negyediket csak kisegitőül alkalmazhatja; mig a méltányosság alapján akkor itélkezik, ha a felek azt kivánják, hogy a jogvita *pusztán csak a méltányosság elvei szerint* döntessék el.

* Magyary dr: i. m. 146—154. l.

A méltányosság elvei főként ott lesznek alkalmazhatók, ahol nem nemzetközi jogi jellegü kérdéseknek, hanem hatalmi helyzeteknek és tényleges állapotoknak elbirálására lesz szükség.

A méltányosság elve — mig egyrészt a legszebb birói itélet meghozatalát teszi lehetővé egy igazi, hivatása magaslatán álló bíróságnak, — egy elfogult bíróság kezében könnyen vezethet önkényre (Justizmord) és mögötte könnyen elbujhatik a hatalmi érdek.

Az anyagi jogszabályok után nézzük meg, hogy e bíróság eljárási módját miféle alaki jogszabályok irják körül:

Az első és második hágai konferencián megállapitott eljárási szabályokat vette a tervezetelőkészitő bizottság alapul, amelyek az 5 semleges állam javaslatával kiegészitve képezik az állandó nemzetközi bíróság perrendtartását.

Az eljárás kétféleképpen kezdődhetik:

1. *keresettel* az esetben, hogyha a nemzetközi bíróságnak a felek *általában* vetették magukat alá és

2. annak igazolásával, hogy a felek közt kompromisszum jött létre arra nézve, hogy a jogvitát nemzetközi bíróság döntése alá bocsátják.

Az első esetben a keresetet, a másodikban a kompromisszumot kell benyujtani a Nemzetközi Állandó Bíróság Titkárságához.

Nemzeti kisebbségi kérdésekben elegendő, hogy ha az egyik érdekelt állam a konkretizált panaszát előterjeszti, mert a nemzetközi békeszerződések alapján a kisebbségi kérdésből keletkező jogvitákra nézve az eljárás keresettel indul meg.

Az eljárás két részre tagozódik: irásbeli előkészitő eljárásra és szóbeli tárgyalási részre oszlik.

Az előkészitő eljárás célja az érdemleges szóbeli tárgyalás anyagának ismertetése. A peres felek azonban a szóbeli tárgyaláson nincsenek kötve az irásbeli előkészitő eljárás során felhozottakhoz és a szóbeli tárgyaláson is terjeszthetnek elő uj bizonyitékok iránt kérelmet.

A bizonyitás felvételét megkeresett vagy kiküldött bíróra bizzák.

A bizonyitás terheit illetőleg itt is áll az általános perjogi elv, hogy: asserenti incumbit probatio! Vagyis, hogy aki valamit tényként állit, az tartozik állitásait bizonyitani is!

Egyébként a bíróságot a legteljesebb jog megilleti a bizonyitási eljárás során és mindent megtehet, amit a tényállás

tisztázása végett szükségesnek tart és mindent kikapcsolhat, amit az eljáráshoz feleslegesnek ítél.

Feltünő és a rendes peres eljárásokban szokatlan dolog az, hogy e bíróság kötelezheti a feleket arra, mikép a kérdéses jog megvédése céljából egyes *előzetes intézkedéseket* megtegyenek.

Ha a bíróság előtt folyamatban lévő konkrét ügy mikénti elbirálásához valamelyik harmadik államnak érdeke fűződik, ugy a perbe beleavatkozhatik az egyik, vagy másik peres fél javára, illetve utóbbi mellett.

A felett, vajjon a beavatkozónak e joga fennáll-e vagy sem, a bíróság dönt.

Ha a jogvita tárgyát egy kollektiv szerződés képezi, az esetben a Bíróság Titkársága a kérdéses szerződést aláirt államokat értesiti a perről, hogy beavatkozási jogukat gyakorolhassák, miután a meghozandó itélet jogereje rájuk nézve is joghatállyal fog birni.

Ha pedig a jogvita valamely közérdekű kérdés felett folyik, ugy a Titkárság erről mindazon államokat értesiteni tartozik, amelyek a Nemzetek Szövetségének tagjai. *

A szóbeli tárgyalás befejezése után a bíróság itéletet hoz, amelyet indokolni is köteles.

Az itélet meghozatala és kihirdetése után jogerőssé és végrehajthatóvá válik.

A nemzetközi állandó bíróság itélete ellen tehát rendes jogorvoslatnak helye nincs.

Rendkivüli perorvoslatok:

1) *az itélet magyarázását célzó eljárás* és

2) *az ujra felvételi eljárás.*

Az elsőt bármelyik fél kérheti akkor, ha az itélet értelme vitássá válik.

Mig az eljárás ujrafelvétele csak az itélet meghozatalától számitott tiz éven belül kérhető és csakis olyan uj bizonyitékok alapján, amelyeket a felek vagy azok egyike az alapeljárás során önhibáján kivül nem érvényesithetett. A kérdéses uj bizonyiték, illetve tény azonban ujrafelvételi kérelem tárgyává csakis a tudomására jutástól számitott 6 hónapon belül tehető. **

* Magyary dr.: Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit im Völkerbunde 164. l.
** Magyary dr.: i. m. 166—168. l.

Az ujrafelvétel megengedhetősége kérdésében a bíróság dönt. Ez — ha az ujrafelvételi kérelmet alaposnak találja — az alapperben hozott itélet végrehajtását is felfüggesztheti.

Ezekből áll az Állandó Nemzetközi Bíróság szervezeti szabályzata.

Amint látjuk e bíróság összeállításánál két nagy fogyatkozás van: először is a Bíróság tagjai nem birnak a birói függetlenség és pártatlanság kellékeivel azért, mert a bíróság megalakitásánál politikai érdek érvényesülhet és másodszor igen nagy hiba a bíróság kötelező hatáskörének hiánya.

A magyar békeszerződésnek a következő részei foglalkoznak a nemzetközi biráskodás kérdésével:

A Népszövetségi Statutum 13-ik cikke a háboru előidézésére alkalmas nemzetközi jogvitáknak eldöntéseit *„választott birósági"* uton gondolja elérhetőnek. A VI-ik cim, 60-ik cikke a kisebbségi jogvédelmet *Nemzetközi Állandó Biróságra* bizza attól a feltételtől függően, ha azt a magyar kormánnyal szemben álló vitás fél kéri.

A Jóvátételi Bizottság tagjai közt támadt véleményeltérés esetére a VIII-ik Részhez tartozó 2-ik függelék 13. §. utolsó bekezdése *döntő biró (pártatlan személyiség)* alkalmazását irja elő.

A X-ik Rész, III-ik cim függelékének 16. és 17-ik §-ai a követelések, illetve tartozások kiegyenlitése körüli viták eldöntését — a felek megállapodása esetére — *választott bíróság elé*, — ennek hiányában pedig a VI-ik cim alatt körülirt *vegyes döntő bíróság* elé utalja. Ez utóbbinak szervezetét, hatáskörét és eljárási szabályait a X-ik Rész VI-ik cim 239-ik cikke irja körül.*

A magyar állampolgároknak az u. n. utódállamok területén lévő vagyoni és erkölcsi érdekeinek védelmét a VIII-ik cim 250. cikk 3-ik bekezdése „vegyes döntőbiróság"-ra bizza.

A XII-ik Rész II-ik cime — mely a Dunára vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza — 281-ik cikkében egy a Nemzetek Szövetsége által létesitendő speciális bíróság felállitását rendeli el, melynek határozata — a 282-ik cikk 2-ik bekezdése szerint — a Nemzetek Szövetségének Bíróságához, illetve a Nemzetközi Állandó Bírósághoz fellebbezhető meg.

*A magyar-oláh döntőbiróság eljárási szabályait a magyar külügyminister a Bpesti közlöny 1922 évi szept. 1-i 200-ik számában, mig a magyar-cseh döntőbiróság eljárási szabályait ugyanezen közlöny 1922 évi dec. 28-iki számában tette közzé.

A XII. Rész 284-ik cikke a Magyarország részéről jóvátételként átadandó vontató gőzösök és uszályhajók számát és az átengedett anyag mennyiségét, valamint azoknak a győztesek közti szétosztását az Északamerikai Egyesült Államoktól kijelölt egy vagy több *döntő biróra* bizza.

A vasuti vonalakra vonatkozó rendelkezések körén belül a XII-ik Rész III-ik Cim V-ik fejezet 307-ik cikk utolsó bekezdése a vitát *Döntőbiráskodás* elé utalja.

Mig a távirók és távbeszélők használata körüli jogviták a XII-ik Rész III-ik Cim VII-ik fejezet 310-ik cikkének 7-ik pontja értelmében az *Állandó Nemzetközi Bíróság* döntése elé tartoznak.

A XIII-ik Rész I. Cim II-ik fejezet 343., 344. és 345-ik cikkei a munka nemzetközi szervezése céljából létesitett nemzetközi Munkahivatal által kiküldött Bizottság jelentésével kapcsolatban felmerült vitákat az *Állandó Nemzetközi Bíróságra* bizza. Ugyanezen Bíróság hatáskörét állapitja meg az ezzel összefüggő 351-ik cikk is.

A fenti rendelkezésekből azt látjuk, hogy a békeszerződéssel kapcsolatosan felmerülő vitás kérdések elbirálása céljából különféle birósági szervezeteket létesitettek. Arról azonban nem történt gondoskodás, hogy ezen bíróságok hatásköre tisztáztassék. Ennek a hiányában azután egyrészt számitani kell azzal a körülménnyel, hogy az egyes birói szervezetek között a positiv vagy negativ hatásköri összeütközéseknek egész sorozata fog előállni, vagyis hogy a konkrét jogvitának nehéz lesz a feltétlenül illetékes bíróságot megtalálni. Másrészt attól kell félnünk, hogy az állandó nemzetközi bíróság hatáskörét teljesen felfogják ezek a különleges birói szervezetek szivni és ezáltal az előbbi bíróság nemzetközi tekintélyét meg fogják tépázni.

Hogy a békeszerződések milyen pongyolán oldják meg a jogviták birói elintézését és a kérdésbe jöhető bíróságok illetékességét, elég a magyar békeszerződés X-ik része III-ik Cim Függelékének 16-ik §-ára és X-ik Rész a VI-ik Cim 239-ik cikkének *b)* pontjára utalnunk.

A gyakorlati élet már fel is vetette ezt a kérdést, s egyben rávilágitott ennek a kérdésnek helyes megoldási módjára is.

Bár a német (versaillesi) békeszerződés dobta fel ezt a kérdést, közvetve azonban nagy jelentősége van ennek ránk, magyarokra nézve is.

Az eset a következő: A lengyel állam a versaillesi német békeszerződésre hivatkozva lefoglalta és kisajátította a Felső Sziléziai Gázrészvénytársaság egész vagyonát, amely a német békeszerződés aláírásakor az illető részvénytársaság és a német állam közös tulajdona volt. A chorsovi lengyel törvényszék 1922-ben a német békeszerződés 256. §-ára alapitott jogcimen ezen vagyontömeghez tartozó ingatlanokat a lengyel állam nevére átirta.

Ezen intézkedés ellen a sértett részvénytársaság a német békeszerződésben szervezett *vegyes döntőbirósághoz* fordult és ott kérte e jogsérelem orvoslását.

A *német állam pedig* a Népszövetségi Statutum 14-ik cikke alapján felállitott *állandó nemzetközi birósághoz* nyujtotta be keresetét, kérvén a lengyel állam intézkedésének érvénytelenitését.

Igy az ügy egyszerre két birói fórum előtt lett folyamatba téve.

A hágai nemzetközi állandó bíróság ez ügyben Hágában 1925. évi julius 16., 18. és 20-án tartott ülésében hozta meg a döntését.

E döntés előtt a német állam keresetére előterjesztett válaszában a lengyel állam kifogást emelt a nemzetközi állandó bíróság illetékessége ellen és azt hangsulyozta, hogy e kérdésnek elbirálására egyedül és kizárólagosan a vegyes döntő bíróság hivatott, miután a versaillesi békeszerződés 256-ik cikke ezen kérdés elbirálására az állandó nemzetközi bíróságnak nem ad hatáskört.

A döntés a német álláspontra nézve kedvező lett.

A nemzetközi állandó bíróság ugyanis kimondotta, hogy az állandó nemzetközi bíróságot azért szervezték, hogy az államok közti vitás ügyek elintézésének *legfőbb fóruma* legyen. Kimondotta, hogy ezen bíróság hatásköre minden olyan — a nemzetközi szerződések vagy megállapodások vitássá vált tételeinek értelmezésére kiterjed, mely szerződés és megállapodás *alapelvileg* ez állandó nemzetközi bíróság hatáskörébe van utalva.*

* Báró Wlassich Gyula tollából a Budapesti Hirlap 1925. évi szept. 13-iki számában „A hágai állandó nemzetközi bíróság és a vegyes döntőbíróság" cim alatt megjelent cikk nyomán.

Leszögezte a bíróság határozata indokolási részében, hogy a kérdéses szerződések és megállapodások körül keletkezett vitákat csakis ezen bíróság döntése teheti res iudicatakká és hogy e bíróságot eljárásában nem gátolja az a tény, hogy ha a kérdéses vitát a felek egyike már más forum elé is vitte volna, feltéve természetesen, ha a jogvita alapjellegénél fogva ezen állandó nemzetközi bíróság hatáskörébe tartozik.

Igy e határozatával nemcsak, hogy megvédte a nemzetközi állandó bíróság tekintélyét, hanem egyben e kérdésnek elvi alapon igenleges formában való eldöntése által irányt adott a nemzetközi bírósági hatáskörök kérdésének helyes szabályozására.

A dolog historikumához tartozik még, hogy a nemzetközi állandó bíróság egyelőre csak a hatáskör kérdésében döntött, az érdemi döntést csak a legközelebbi ülésszakában fogja meghozni.

* * *

A fenti fejtegetéseinket összegezve azt látjuk, hogy a trianoni békemű — akár szerződésnek tekintjük azt, akár magánjogi ítéletnek — nem állja meg a jogi kritikát. Látjuk továbbá azt is, hogy a Nemzetek Szövetsége nem alkalmas annak a hivatásnak a betöltésére, amit bevezető sorában céljául tüztek ki, mert az igazi jogállamtól megkivánt törvényhozói, végrehajtói és pártatlan biráskodási funkciók elvégzésére és a sok nemzetközi anyagi jogi kérdés kielégitő megoldására mai felépitésében teljesen alkalmatlan. Ép ezért nem is szolgálhatja az igazi nemzetközi jogrend kiépitésének nemes hivatását és az igazi civitas maxima megteremtéséhez nem vezetett el.

E jogi fejtegetéseinket Irk Albert dr. egyetemi tanárnak szavaival* zárjuk: „Minden politikumtól mentes, tisztán jogászi alapon állunk, amikor a párisi békeszerződésekben a győztes hatalmaknak minden jogi hatályt nélkülöző egyoldalu, hatalmi ténykedéseit tekintjük."

És minthogy „csak a jog eszméjét tisztelő és becsülő békeszerződések képezhetik a népek megegyezésének biztos alapzatát, mig az erőszak ténye magában hordja bukásának csiráit," ennélfogva „a párisi békeműveket vagy a történelmi erők fogják — igaz talán ujból milliók véráldozata árán — rombadönteni, vagy pedig a jog eszméjének érvényesülése fogja ezeket revisio alá véve ujjáalkotni!"

* Irk A. dr.: Az uj nemzetközi jog II. kötet 28 és 29 oldal.

III. RÉSZ.

A MAGYAR BÉKESZERZŐDÉS ERKÖLCSI BIRÁLATA.

15. §. A nemzetközi erkölcs és az önrendelkezés.

Minden közületnek az az erkölcsi rendeltetése, hogy a gyengébbet megvédje az erősebbel szemben, hogy az erőviszonyokat kiegyenlitve az emberek közti lelki és fizikai egyensuly törvényét megvalósitsa.

Amint az állam jogi és szociális berendezkedésében is ezeket az elveket igyekszik valóra váltani, ugy az államok egymásközti életében, a nemzetközi viszonylatokban is érvényesülniök kell ezeknek az erkölcsi törvényeknek. A nemzetközi jogelveknek is a nemzetközi erkölcsön kell alapulniok. A nemzetközi jog — akár irott jogszabályokból álljon is az, akár csak az egyöntetű eljáráson gyökeredző szokásjog legyen az — csak akkor lehet tartós, ha benne erkölcsi tartalom nyer életet.

A nemzetközi erkölcs pedig azt kivánja meg, hogy a kultura mindenki számára elérhető legyen s hogy az egyenlő kulturáju és érzésű népek egymás mellett békésen élhessenek és az együttélés formáit maguk határozhassák meg. Megkivánja továbbá, hogy a magasabb kulturáju népek ne kerüljenek alacsonyabb műveltségű népek elnyomatása alá, hanem az államokon belül a különböző nyelvű, szokásu vagy eredetü népcsoportok a nemzetközi erkölcs védelme mellett megtalálhassák emberi boldogulásuk lehetőségeit.

Nemzetközi erkölcsi kivánalom egy olyan nemzetközi rend kiépitése, amely minden nép szabad, békés együttműködését biztositsa és fejlődését támogassa.

Az entente — amikor azt hangoztatta, hogy az erkölcs nevében folytatja a háborut a jog nemzetközi uralmáért — a fenti elvek mellé kötötte le nemzetközi becsületét.

Ugyanezt az elvet hirdette Wilson elnök is,* a világháboru folyamán tartott beszédeiben és nyilatkozataiban. Ezekért az elvekért indultak az Északamerikai Egyesült Államok is a világháboruba.

A Wilson által hirdetett erkölcsi elvek közül a legfontosabb volt és bennünket, a magyarságot legjobban a *népek önrendelkezési joga* érdekelt legközvetlenebbül.

Nézzük meg tehát, hogy *mit jelent a népek önrendelkezési joga általánosságban; hogyan kötötte le e mellé magát Wilson utján Amerika népe és végül mi lett ebből a szépen hangzó erkölcsi elvből, mikor az a trianoni békeszerződésbe belekerült?*

Az önrendelkezési jog nem mai keletü! Évszázadok óta benne él a nemzetközi fogalmak csoportjában. Évszázadok óta használják fel az egyes hadvezérek és államférfiak illetve államfők taktikai, diplomáciai vagy politikai eszköz gyanánt. Odáig azonban sohasem tudott ez az elv eljutni, hogy megérte volna az öncéluság diadalát; mindég csak eszközzé alacsonyitották azt le, amely csak arra volt jó, hogy lepelként szolgáljon és mögötte elrejthesse piruló arcát a kapzsi hóditásvágy vagy az uralkodói önkény.

A XVIII. század végéig az önrendelkezési jog a fejedelmek kezében nyugodott. Az uralkodók akarata szabta meg az államon belül élő népek számára azt az életirányt, amelyet követniök kellett és azt a keretet, amelyben akaratuk érvényesülhetett.

Ezt az időt a francia napkirály azon büszke kijelentése jellemzi legjobban, amikor souverenitását e szavakkal fejezte ki: L'état c'est moi! Az állam én vagyok!

A nemzetközi jogban ebben az időben az önrendelkezés egyértelmü volt a fejedelmi akarat kijelentésével!

De ahol a fejedelmi absolutizmus a legnagyobb volt, ott jött meg legelsőnek annak reakciója is! A XVIII. század végén fellángolt Franciaországban a forradalom tüze, amely elégette a napkirályi jogokat és a souverenitás jogát a nép kezébe tette át.

A francia forradalom a szabadság jelszava alatt indult meg, amely nemzetközi vonatkozásban a nemzetek politikai önrendelkezésének gondolatát is megszülte.

---

* Wilson 1918. jan. 8-iki beszédében mondta el hiressé vált 14 pontját s az abban lefektetett elveket 1918 febr. 12-iki és szeptember 27-iki beszédeiben megismételte. (Lásd Rubint D: „Összeomlás" c. müve 22, 23 és 26 mellékleteit!)

De a történelem itt egy irónikus körvonalat irva le önmagát tagadta meg, amikor a francia forradalom gyermeke: Napoleon a legagresszivebb imperátorrá lett, aki a XIX-ik század legelső éveiben hatalmi céljai szerint alakitott államokat, vagy törülte el azokat Középeurópa térképéről.

A Napoleon ellen megalakult porosz-osztrák és orosz fejedelmi koalicio a franciák által leigázott nemzetek felszabaditásának jelszava alatt igyekezett a francia uralom letörése céljából hadba vinni Európa népeit!

És ime mi lett e jelszavakból megvalósitva?

Az 1815-iki fejedelmi Szent Szövetségtől hiába várták Európa népei a felszabaditást. Hiába remélte Lengyelország nemzeti függetlenségének visszaadását, avagy a német államok önállóságuk elismerését.

A fejedelmek — miután a népek vérével céljukat kivivták — elfeledkeztek igéreteikről és a nemzetek önrendelkezése helyett a fejedelmi legitimitást, az Isten kegyelméből való fejedelmi hatalom teljességét igyekeztek megvalósitani.

A népek ebben is megnyugodni látszottak! A történelem azonban ujra egyet fordult és III. Napoleon francia császár a fejedelmi autokráciával szembeszállva kidobja a történelem szinpadára a régi jelszót uj köntösben: Európát a benne élő államok szövetségévé kell tenni, s az államokon belül a népek törvényes jogának kell érvényesülnie! Ime az ujra éledt önrendelkezés mint történelmi mozgató erő, amelynek segélyével III. Napoleon a régi, a fejedelmi legitimitáson alapult világ helyébe egy a népek legitim akaratán nyugvó világot akart felépiteni.*

De ugyancsak ő volt az, aki országában — az önrendelkezési jog megcsufolásával — bekebelezte az olasz Savoyát és Nizzát és ezzel a tettével megcáfolta a kimondott szavát.

Az önrendelkezési akarat nyilvánult meg a magyarság 1848. és 49-iki cselekedeteiben, amelyet a Szent Szövetség okmánya alapján tiport el az egyesült osztrák és orosz haderő.

Bismarck az 1866-iki porosz győzelem után az önrendelkezési joggal indokolta meg azon hatalmi tényét, hogy Schlesswig-Holsteint elvette Ausztriától.

A XIX. század végén és a XX. század elején az orosz cárok a népek önrendelkezési joga alapjára helyezték balkáni

* Br. Wlassich Gyula: Az önrendelkezési jog. 9. l.

politikájukat, mely politikai jelszó megett ott rejtőzködött az örökké égő orosz hatalmi cél: Bizánc és a Dardanellák megszerzése.

Ugyanezek a cárok ezalatt otthon a legzsarnokibb módon elnyomták az uralmuk alatt élő népfajtáknak mindenféle önrendelkezési akaratát.

Az 1913-ban meginditott balkáni háboruban a szerbek, bolgárok, görögök és montenegróiak nemzeti becsületükkel állitották, hogy fajtestvéreik sorsa érdekében inditottak háborut Törökország ellen! És ime a felszabaditók a fegyveres győzelem hatása alatt megmutatták igazi arcukat is! A montenegróiak az albán Szkutarira, a szerbek az albán Durazzóra, a görögök pedig Szaloniki elfoglalására törekedtek. Tehát a felszabaditás jelszavából az elnyomás akarata született meg ekkor is.

A multban tehát az önrendelkezés csak mint kiadott jelszó, mint politikai eszköz vagy katonai taktikai fogás szerepelt, de a békeszerződésekben, vagy nemzetközi viszonylatokban sem erkölcsi, sem jogi szabályozást eddigelé nem nyert.

Az igaz, hogy a berlini kongresszus 1878-ban Törökországgal szemben igyekezett olyan nemzetközi jellegü és értékü jogszabályokat alkotni, amikkel a török területen élő keresztyén vallásu alattvalókat védték és külön nemzetközi bíróság felállitásáról is gondoskodtak, azonban ez nem jelentette az önrendelkezési jog megvalósitásának első kisérletét, hanem ez csak a török állam souverenitásának nemzetközi korlátozását tartalmazta a nemzeti kisebbség nemzetközi jogvédelmének ürügye alatt.

A nemzetközi történelem eddig azt a tanulságot szolgáltatta nekünk, hogy a népek önrendelkezési joga se erkölcsi, se irott jogszabállyal megalapozva nem lett; gyakorlati érvényesülése pedig mindig belefulladt az állami souverenitás tanába vagy a győztes békeparancsába.

Nézzük meg ezek után a történelmi jellegü fejtegetések után, hogy mit igértek a győztesek a háboru folyamán a népek önrendelkezési jogát illetően és az előttünk milyen perspektivát nyitott meg:

Wilson elnök 1918. januárjában közzétett 14 pontjai közt 10-ik pontjában az önrendelkezési jog gyakorlati alkalmazásáról a következőket mondta ránk vonatkozólag:

„Ausztria-Magyarország népeinek — amelyeknek helyét a nemzetek közt megoltalmazni és biztositani kivánjuk — a legelső alkalommal lehetővé kell tenni autonom fejlődésüket.“

Ebből tehát azt lehetett kiolvasni, hogy Wilson fenn akarta tartani Ausztria-Magyarországot és a nemzetiségeinknek nyujtandó *autonomia* utján gondolta az önrendelkezési jogot gyakorlatilag értékesiteni.

Ehhez kapcsolódik és a fenti megállapitásunkat megerősiti azon tény is, hogy gróf Andrássy Gyulának — mint monarchiánk utolsó külügyminisztérének — 1918. október 26-án Wilson elnökhöz intézett és a *Monarchiánk nevében* békét kérő jegyzékére Dutasta svájci francia követ közvetitésével november 1-én Clemenceau és Foch aláirásával ellátott olyan tartalmu válasz érkezett az entente részéről, amelyben kijelentették, mikép hajlandók a *Monarchiánkkal* — lényeges területi áldozatok nélkül — külön békét kötni.

Nézzük azonban meg a magyar békeszerződést, mi lett ott a népek önrendelkezéséből és hogyan váltotta be az entente hadi jelszavait, meg béke igéretét?

A magyar békeszerződés II-ik része 27—35-ik cikkeiben Magyarország határait ugy állapitotta meg, hogy ezeréves ősi hazánk területét 5 darabra vágva nekünk régi országunk területének csak egyharmadát hagyta meg, a 20 milliós Nagymagyarországból 12 milliót elszakitva, több millió magyar embert helyezett idegen, alacsonyabb kulturáju nép állami souverenitása alá.

A magyar békedelegácio a békefeltételek megismerése után azonnal kifejezésre juttatta terjedelmes jegyzékeiben, hogy a békeszerződésnek a területi rendelkezései ellenkeznek a nemzetközi erkölcsi és jogi elvekkel és ellenkeznek azokkal az igéretekkel is, amelyeket az entente a háboru folyamán a nemzetközi világ közvéleménye előtt általánosságban tett.

Ezen válaszjegyzékekre — amelyek a jogi és erkölcsi elvek konkretizálása és megalapozása végett a földrajzi, geopolitikai, gazdasági, ethikai és kulturális adatok tömegére támaszkodtak — az entente nevében Millerand 1920. május 6-án kelt és a magyar békedelegácio elnökéhez cimzett kisérő levelében a következő választ adta:

„Az Önnek átnyujtott megjegyzések nem tartalmaznak semmi külön választ arra a nagyszámu emlékiratra, amelyet a magyar Békedelegáció Magyarország határainak kérdésében nyujtott be. Nem adnak választ arra a javaslatra sem, melyben

népszavazás elrendelését kérik olyan területekre nézve, amelyeket a *Hatalmak elhatározása* más államoknak juttat. A Szövetséges és Társult Hatalmak érett megfontolás után helyezkedtek arra az alapra, hogy semmi tekintetben nem módosítják a Békefeltételek területi határozmányait."

Ime mit jelent ez? Semmi mást, mint annak elismerését, hogy az entente Magyarország ezeréves területének szétdarabolásánál nem hallgatta meg és nem is akarja meghallgatni e területeken ezeréves állami szuverénitás alatt a legteljesebb gazdasági harmóniában élt népeket, hanem a népek önrendelkezési jogának teljes negligálásával maga döntött ebben a kérdésben hatalmi szóval!

Ez lett tehát a sokszor hangoztatott önrendelkezési jogból: a népek szuverén akarata meg sem kérdeztetett a területi viszonyok és államhatárok megállapításánál, hanem a népszavazás mellőzésével a Szövetséges és Társult Hatalmak győzelmi akarata önkényeskedett.

Tehát az erkölcsi elv elbukott és azoktól csufoltatott meg, akik azt zászlójukra irták.

Ezek után vizsgáljuk meg a nemzetközi elvek alapján, hogy mi lényegileg az *önrendelkezési jog* és a magyar viszonyokra alkalmazva hogyan kellett volna annak érvényesülnie?

Az önrendelkezés a politikai jogok csoportjába tartozó szuverén jog, mely tartalmilag azt jelenti, hogy egy nép — mint nemzetközi jogilag elismert jogalany — az általa lakott területről, életberendezéseiről, kulturájáról és emberi szükségleteinek kielégitési módjáról maga intézkedik.*

Az önrendelkezés tehát lényegileg a népnek az állami kereten belüli szabad akaratnyilvánitását jelenti, igy első tekintetre ugy néz ki, mint az államnak olyan szuverén joga, amihez más államnak vagy az államok közösségének beleszólási joga nem lehet. Igy azt mondhatnók, hogy ez a jog az állami jog keretén belül esik és nemzetközi szabályozás alá nem is vonható.

A nemzetközi jog azonban az utóbbi időben olyan fejlődési irányt vett, amely azt követeli, hogy az önrendelkezési jog a nemzetközi jogszabályok és nemzetközi erkölcs uralmi körébe tartozzék és ezek által szabályoztassék.

Ezen az alapon — a kultura nevében, annak terjesztését tüzve ki jelszó gyanánt — teremtették meg a nagyhatal-

* Br. Wlassich Gy.: Az önrendelkezés joga. 3. l.

mak gyarmatjaikat és létesitették a nemzetközi protektoratus különféle fajait.

Pedig — ha jól megfigyeljük — ez tényegileg nem az illető gyarmatositott nép szuverénitásának elismerését, hanem ellenkezőleg, szuverén akaratuk korlátozását jelentette.

Az tény, hogy elméletileg nagyon nehéz olyan szabályokat kidolgozni, amelyek általános érvényüek legyenek és minden esetre nézve megszabhassák azokat a feltételeket, amelyek fennforgása esetén valamely népcsoport az eddigi állami kötelékéből kiválhasson és szabadon dönthessen a felett: vajjon uj államot alkot-e; más államhoz csatlakozik-e avagy régi anyaállamával unioba lépve éli-e tovább állami életét.

A népcsoportok önrendelkezési joga az anyaállam szuverén jogával szemben olyan természeti jelenségként jelentkezik, mint a milyen viszonyban a centrifugális erő áll az egyetemes vonzás törvényéhez.

Az önrendelkezési jogcimek alapulhatnak történeti, vagy őslakói, faji, földrajzi, illetve geopolitikai és végül gazdasági szempontokon, vagy e szempontok variációján. De hogy e jogcimek jogalapul szolgáljanak ahhoz, mikép egy népcsoport kiválhasson az ősállamból és onnan a területnek és államvagyonnak egy részét is magával vihesse, ahhoz szükséges, hogy ez a folyamat a nemzetközi erkölcs követelményeinek megfelelő módon menjen végbe. Csakis igy tarthat számot nemzetközi jóváhagyásra.*

Báró Wlassics Gyula fentebb idézett tanulmányában** hatalmas logikával tudományos és statisztikai alapon felépitett érvelésével kimutatja, hogy mindenféle vagyis: őstörténeti, faji, geopolitikai, kulturális és gazdasági szempont a Nagymagyarország érintetlensége mellett szólott.

Ugyanott az önrendelkezés tárgyi jellegének kidomboritásánál a következőket szögezi le:

Ha egy népcsoport az eddigi állam keretéből kilépve egy uj államot akar alkotni, akkor megvizsgálandó, vajjon léteznek-e a kiszakitani kivánt területen az önálló állami lét politikai, kulturális és gazdasági előfeltételei.

És csak ha ezen előfeltételek mind fennforognak, az esetben lehet elismerni a népcsoportnak azt a jogát, hogy

* Marshal Brown a princetoni egyetem kiváló nemzetközi jogtanára ezt a tételt igy fejezi ki: Egy államot a maga állami és társadalmi életével élő organizmusnak kell tekinteni, amelyet sulyos következmények nélkül nem lehet sem szétdarabolni, sem megcsonkitani. (Gr. Teleki Pál beszéde nyomán.

** Br. Wlassich. i. m. 23—32 l.

anyaállamának épületét megbontva és területét megcsonkítva attól elszakadhasson és mint nemzetközi jogalany elismertetését követelhesse.

Feltétlen érvényü szabályként állitja fel, hogy életképtelen államot sem alkotni, sem elismerni nem szabad.

Vagyis ezen tételből az is következik, hogy ha az elszakadás és nemzetközi elismertetés után válik nyilvánvalóvá, hogy az uj állam életképtelen, ugy az önrendelkezés joga a nemzetközi erkölcsi és jogi szabályok szerint felülvizsgálat alá vonható és az elszakadt rész az anyaállamhoz visszacsatolható.

Ha pedig az önrendelkező akarat — irja tovább — nem uj államot akar alkotni, hanem egy másik államhoz kiván csatlakozni, ugy megvizsgálandó vajjon ez az átcsatolás megszünteti-e a békétlenség okait és nem jár-e az átcsatolás ugyanazon vagy a békétlenségnél még nagyobb veszéllyel.*

Megvizsgálandó nemzetközi jogilag, vajjon az átcsatolás által nem kerül-e magasabb kulturáju nép alacsonyabb kulturszinvonalon álló nép uralma alá, ami a kultura veszélyét és a kulturátlan népelem erőszakos uralmát fogja eredményezni?

Vizsgálni kell, hogy az elszakadási törekvés mögött nem áll-e pusztán csak egy imperialistikus törekvésü motivum. De fontos annak a vizsgálata is, hogy az elszakitás ténye által nem válik-e a régi, anyaállam — amely életképességét hosszas fennállás által már dokumentálta — életképtelen csonkká.

Ezen szempontok szerint tartja a felmerülő konkrét esetekben az önrendelkezés jogát báró Wlassich elbirálandóknak. Ezek a szempontok pedig mind erkölcsi elveket keresnek és azt követelik, hogy a vizsgálat ne politikai érdek vagy célszerüség, hanem a nemzetközi erkölcs és jog nevében történjék.

De ezenkivül még azt is állandóan figyelembe kell venni az önrendelkezési jog gyakorlati megengedésénél, hogy az anyaállam rovására elszakadni akaró népcsoport milyen körülmények között jutott az anyaállam uralmi körébe?

Igy ha ez a kapcsolat lassu beszivárgás, munka keresés vagy gazdasági egzistencia létesitése végett jött létre, ugy az ilyen népcsoport sohasem szerezhet erkölcsi jogcimet arra, hogy megbonthassa annak az államnak az egységét és területi épségét, amelyik neki munkaalkalmat adott, kenyeret nyujtott és létfenntartásának, sőt elszaporodásának gazdasági

* Br. Wlasich i. m. 23 l.

előfeltételeit — amelyeket régi hazájában nem talált meg — megteremtette.

Hiszen ez a kérdéses népcsoport részéről a legnagyobb hálátlansági aktus lenne, mely éppen erkölcstelen motivumainál fogva nem számithat nemzetközi elismerésre.

Ezen kritika alá esik Délmagyarországnak a Jugoszláv államhoz csatolása és ezen területnek az ősi magyar állam testéből kiszakitása és Erdélynek Romániához csatolása.

Történelmileg bebizonyitott tény ugyanis az, hogy ugy a szerbek mint az oláhok a törökök elől jöttek be hozzánk kenyeret, hajlékot és menedéket keresve. És mikor a magyar állam jóvoltából itt otthont találtak, egzisztenciát alapitottak és elszaporodtak, izgatóik vezetése mellett félre rugták a becsületet, összetörték a mult hagyományait, hogy az önrendelkezés jogára hivatkozva megrabolják ezeréves területi épségünket.

A tótok — igaz — a Felvidék hegyei közt őslakók voltak, de ott állami életet soha sem alkottak. A magyar honfoglaláskor Szvatopluk morva fejedelem uralma alatt éltek Nagymagyarország északi és északnyugati hegyes vidékén. Ez a népcsoport azonban a honfoglaló magyarságnak meghódolt s elismerte a magyar nép szupremáciáját s azóta 1000 éven át békésen és megelégedetten élt a magyar államon belül mint annak hűséges gyermeke.

Nem hálátlanság-e hát, nem erkölcstelenség-e a trianoni béke azon rendelkezése, hogy a Felvidéket elszakitották Magyarországtól és odacsatolták Csehországhoz?

Tehát az őstörténelmi, kulturális és politikai szempont erkölcstelennek bélyegzi a békeszerződés ezen rendelkezéseit.

Ausztria a világháboruban velünk együtt harcolt; az entente megállapitása szerint mi Ausztria „magtárja és kaszárnyája" voltunk. Bennünket az osztrák nagyhatalmi állás hiusága vitt Németország oldalára és sodort bele akaratlanul a világháboruba. És ime a feldarabolásunkhoz megjelent az osztrák is: hogy a bajtársi szolgálataink hálájaképen elrabolja tőlünk Nyugatmagyarország szép termő területét. Jogcimül azt hozta fel, hogy neki ezen területekre „a megélhetése végett van szüksége."

És az entente még ezt a jogcimet is honorálta!

Magyarország a legtökéletesebb földrajzi egység volt Európában, tehát — ha más nem lett volna is — a geopoliti-

kai elv a physikai kényszer erejével a mellett érvelt volna, hogy ennek az államegységnek meg kell maradnia.

De ezenkivül a célszerüségi, gazdasági, politikai és erkölcsi okoknak egész sorozata követeli — irja báró Wlassich — hogy itt a Duna völgyében, ebben a Kárpátok hegykoszoruja által körülzárt földrajzi területen Magyarország a régi területi és politikai egységében nyugodt és a nemzetiségeikkel testvériesen megosztott állami életet élhessen.

De a hálátlanság vádja tulajdonképen nem a nemzetiségeinket illeti meg — hiszen őket népszavazás utján meg sem kérdezték, hogy hova akarnak tartozni —hanem a győztes európai nagyhatalmakat.

Miért felejtette el Olaszország a magyarság állásfoglalását az olasz egység megalaknlásának küzdelmei alatt?

Hát Franciaország is elfelejtette már azokat a szolgálatokat, amiket — mint a keresztyén Európa keleti határőre — a francia kultura védelme érdekében is teljesitettünk évszázadokon át?

Hiszen a nagy francia iró: Michelet Európáról irt történelmi tanulmánya során a magyarságnak Európa érdekében tett szolgálatait felsorolván a következő kérdést veti fel: „Quand donc payerons nous notre dette à ce peuple béni, sauveur de l'ocident?“ *

A francia történész kérdésére tehát: „mikor fogjuk ennek a nagyszerü népnek, a nyugat megmentőjének adósságainkat megfizetni?“ Trianonnal felelt a francia nép és a hálás Európa!

Ez a világtörténelem legnagyobb hálátlansága, mely örök szégyenfoltja lesz azoknak a győztes hatalmaknak, akik ezért felelősek! Leginkább azonban a francia népre süti rá a történelmi erkölcs bélyegét!

Igy csufolta meg az önrendelkezési jog önmagát! Igy lett ebből a nemzetközi elvből a világtörténelem legnagyobb erkölcstelensége!

Hogyan valósitható meg tehát az önrendelkezési elv oly módon, hogy az a nemzetközi erkölcs törvényeit véve alapul a nemzetközi jogrend követelményeinek megfelelhessen, de másrészt az anyaállamok szuverénitását is tartsa annyira feltétlenül tiszteletben, hogy ne engedjen meg az egyes népcsoportoknak az anyaállammal szemben olyan rendelkezést, ami már az utóbbinak létfenntartási alapjait is megtámadja, vagy veszélyezteti.

* Br. Wlassich i. m. 31 l.

Ezek a különféle szempontok csakis akkor lesznek nemzetközileg elbirálhatók és kiegyenlitésük csakis akkor lesz megnyugtatólag elintézhető, ha azt nem egy politikai szerv, nem is a győztes államok hatalmi csoportja, hanem egy független önálló és hivatását igazán átérző, objektiv *nemzetközi bíróság fogja elvégezni.*

Ez a bíróság vizsgálja meg a konkrét esetben, hogy az önrendelkezés jogával élni kivánó népcsoport nem csak egy felelőtlen néptömeg-e, amelyet mindenre elszánt stréber demagógok vezetnek, avagy hogy ez a népcsoport — amely a vitás kérdésben felperesként lépett fel — bir-e elegendő kulturális, fizikai és gazdasági erővel ahhoz, hogy államot alkotni, fenntartani tudjon és a nemzetközi kultur és jogközösségnek hasznos alanyává lesz-e? Ez a bíróság vizsgálja meg, vajjon a felperes mi módon került a történelem folyamán az alperes anyaállam szuverénitása alá.

Ez a bíróság vizsgálja meg azokat a tényeket és bizonyitékokat, amelyeket az elszakadni akaró — mondjuk felperes — népcsoport az önrendelkezési jogcimének megalapozására felhozott.

De auditur et altera pars! Halgassa meg ez a bíróság az alperes jogviszonyába került anyaállam által felhozott érveket is.

És e kétoldalu bizonyitékok alapján a contradiktorikus eljárás szabályai mellett döntse el azután a nemzetközi bíróság a vitás kérdéseket:

1. Alkalmas-e a felperes népcsoport arra, hogy ősállamától elszakadva uj állami életre rendezkedjék be?

2. Fennáll-e az önrendelkezési jogalap és megvan-e a különválás jogi és erkölcsi indoka?

3. E jog érvényesitése hogyan menjen végbe: ugy-e, hogy a felperes népcsoport az ősi államból csak mint népesség válik ki és megy át más állam területére, vagy foglal el egy uratlan területet? Avagy magával viheti-e, elszakithatja-e egyben az ősállamnak azon területét, amelyet eddig benépesitett?

4. Előbbi esetben mivel kártalanittassék a felperes: utóbbi esetben pedig megállapitandó az anyaállam kártalanitásának módja és mérve!

5. Mi történjék azokkal az elszakitásra itélt területen élő olyan népcsoportokkal, amelyek mint kisebbség a felperes területén birnak tulajdonnal és a felperes területi fennhatósága alatt maradván az uj felperesi állam keretébe esnek.

E birói itélet végrehajtását a nemzetközi kulturvilág erkölcsi tekintélye és — hogy a békeszerződések eszmekörébe menjünk — a tökéletesre kiépitett Népszövetség ellenőrzése alá kell helyezni.

De még ezen is tul kell mennünk! Meg kell engednünk, hogy e nemzetközi bíróság felülvizsgálhassa az ujrafelvételi eljárás jogi szabályai szerint azt is, hogy a Páris környéki békék során a győztesek önkényeskedésével megalkotott államok megfelelnek-e a fenti követelményeknek és az anyaállamok szétszaggatása erkölcsileg helyes, jogilag indokolt és történelmileg szükséges volt-e? Ha igen, ugy az anyaállam kártalanitási kérdése tisztáztassék.

A multban azt láttuk, hogy az önrendelkezési jogot fegyveresen intézték el, a fegyver szerzett az államnak uj területeket, az hóditott meg uj népeket és a legyőzöttek fegyverrel szerezték vissza elvett rendelkezési jogukat.

A mi kezünkből kicsavarták a fegyvert! Azért kell tehát teljes erőnkből követelni a jog érvényesitését, mert nekünk a jog csak igazságot hozhat; a birói felülvizsgálat csak a régi Nagy-Magyarországot hozhatja vissza!

Ma még messze állunk e jogi helyzettől!

Hogy ma mit jelent az entente által érvényesitett önrendelkezési jog, azt Arménia életsorsából megtudhatjuk.

A szövetséges és társult hatalmak a sèvresi török békeszerződésben az örmény nép önrendelkezési jogára hivatkozva a győztes akaratával de jure megteremtették Örményországot, mely nemzetközi jogalannyá lett.

A megalakult Örményország kormánya kérte is a Nemzetek Szövetségébe leendő felvételét.

Mustafa Kemal pasa azonban fegyvert ragadott, fegyverrel leverte az örményeket és kijelentette, hogy Arménia ősi történelmi jogon Törökország integrális részét képezi s az örmények nem nemzetközi jogalanyok, hanem csak egy lázadó népfaj, mely hűtlenül viselkedett az anyaállamával: Törökországgal szemben! A törökök győztek!

És ime mi lett a következmény? A szövetséges és társult hatalmak a lausannei értekezleten elismerték a sèvresi békeszerződés érvénytelenségét és „szimpátiájuknak biztositása mellett" sirba tették Arméniát.

Ime ezek az érvek hozhatók fel erkölcsi kritika gyanánt a trianoni békeszerződés ellen.

16. §. Külföldi erkölcsi birálatok a trianoni békeműről.

De szólaltassuk meg és mutassuk be erkölcsi érveink során a velünk ellenséges viszonyban állt államokból származó kritikákat is.

Először is *véssük örök emlékezetünkbe az angol alsóházban és a Lordok-házában a magyar békefeltételekről elhangzott férfias és objektiv kritikákat. Ezek a beszédek akkor hangzottak el az angol politika szinpadán, amikor a magyar békedelegáció elnöke: gróf Apponyi Albert elmondotta a győztes államok képviselői előtt örökszép beszédjét a magyar igazságról és a magyar békedelegáció átnyujtotta a magyar válaszjegyzékeket.*

E beszédek tehát a magyar tragédia 12-ik órájában szóltak az angol lelkiismerethez, hogy felébresszék azt rettenetes nagy közönyéből.

Elliot kapitány 1920. március hó 25-én a külügyi vita során az *angol alsóházban a következő tartalmu beszédet mondotta el:*

Azok a határok, amelyeket a békefeltételek Magyarország részére megszabnak, teljesen lehetetlenek, sőt nevetségesek. Soha ilyen lehetetlen határokat még nem láttunk a világon.

Azután ismertette Csehországnak és a Felvidéknek egymáshoz való geographiai helyzetét s ezzel kapcsolatosan kijelentette, hogy a Felvidéket földrajzi viszonyai is teljesen elkülönitik Csehországtól. Hogy ez a helyzet mennyire természetellenes, kijelentette, mikép — bár a békekonferencián nagy és előkelő emberek vannak — ezek sem fogják semmiféle békeszerződéssel kierőszakolni, hogy a folyók a hegyeken át fölfelé follyanak, mert bizony azok mégis csak a régi medrükben lefelé fogják utjukat folytatni.

Soha fül nem hallotta, soha szem nem látta, a világon soha eddig egy embernek se jutott az eszébe, hogy „Szlovákország“ is létezik. Ezt csak a békeszerződés találta ki. Ha ennek az országnak a határát a térképen megfigyeljük, arra a gondolatra kell jutnunk, hogy annak hamarosan össze kell dülnie. A Népszövetség elé vive ott kellene a józan ész világánál revidiálni és nem csinálni belőle egy jelszót, mely *esetleg* uj háborut okozhat.

Romániáról megállapitja, hogy minden elrabolhatót elrabolt tőlünk, majd igy folytatja: Az oláh határ egy magyar népterületet is magába zár, amely éppen Magyarország határán

fekszik. Egy magyar formáju Ulster ez. És hogyha el tudják Önök képzelni, hogy mi történnék, ha Ulstert Irország többi része alá helyeznék ép most, akkor halvány fogalmuk lehet arról, hogy mi történik azon a területen, ahol hasonló számu népet olyan uralom alá helyeznek, mely vallásban és kulturában idegen hozzá s amelyet ezenfelül gyülölnek és — mint igen sok ulsteri is teszi — szivből lenéznek.

Az angol felsőházban pedig 1920. évi március 30-án a mi igazságunk mellett és a magyar békefeltételek ellen az alábbi beszédek hangzottak el:

Lord Newton szólásra emelkedvén a lordok figyelmét felhivta azon tényre, hogy a Magyarország részére megszabott békefeltételek sokkal sulyosabbak, mint a németországi béke feltételei. „Ugyanis mig Németország Lengyelországnak és Dániának csak a megejtett népszavazás után engedte át területeinek egy kis részét, — de ez életképességét és nagyhatalmi helyzetét nem befolyásolta, addig Magyarországot, mely a háboru előtt egy önmagát fenntartó és virágzó ország volt, Európában a legtökéletesebb földrajzi és gazdasági egység, több mint 18 millió lakossal — most 7 millióju lakosra szándékoznak leszoritani és a magyar területből nem kevesebbet, mint kétharmad részét szándékoznak egyéb országokhoz csatolni. Ennek véghezvitele érdekében a tótokat — akik legkevésbé sem kivánták az elcsatolást — vagyis Magyarország északi részét elragadják és Cseh-Szlovákiába kebelezik be.

Nyugatmagyarországon németül beszélő magyarokat tették át akaratuk ellenére Ausztriába.

Délen szintén akaratuk ellenére egy még nagyobb számu népességet szándékoznak Jugoszláviába bekebelezni. Oly népet, amely — amennyire én tudom — semmiképen sem óhajt szerb kormány alá kerülni.

Végül Magyarország keleti részén a lakosságnak még nagyobb részét, mely tömör magyar és német tömböket és évszázados műveltségü városokat foglal magában, adták azon oláh népnek, mely jelen pillanatban nemzeti ellenségük.

Nem hiszem, hogy kétségbe lehetne vonni, hogy a két utolsó esetben, amikor őket Jugoszláviának és Romániának adják át, e népek arra vannak itélve, hogy magasabb műveltségüket alacsonyabbért cseréljék fel. És én szeretném tudni, miféle remény lehet ilyen körülmények közt elégedettségre és nyugalomra.“

Majd beszédje további részén a gazdasági veszteségeinket ismertetve elmondja, hogy: „Magyarország elveszitené a békeszerződés következtében szántóföldjeinek 57; marhaállományának 65; lótenyésztésének 55; juhainak 70; erdeinek 85 %-át. Összes sóbányáit, majdnem egész bányavidékét; vasutjai 65 %-át. Elveszitené a vizi utjai fölött való ellenőrzést, melytől pedig az egész ország boldogulási lehetősége függ. Igy ennek az országnak létezése lehetetlen lesz!

„Mindezekközt pedig az a legrosszabb, hogy kb. 3½ millió magyart és kb. 1½ millió németül beszélő magyart szándékoznak mint megannyi állatot egyik államból a másikba áthajtani."

„Ezek előrebocsátása után joggal kérdezheti az ember: mi lett az u. n. önrendelkezési joggal? Miért nem lehetett a a népszavazást itt is megadni, mint más esetekben megengedték?"

Azután elmondotta, hogy a népszavazás meg van engedve Sziléziában, Danzigban és az Allenstein-Marienwerde területekben, ahol német területeknek Lengyelországhoz csatolása van tervbe véve. Schlesswigben most folyik a népszavazás. A klagenfurti kerületben is népszavazást hagytak jóvá.

„Miért nem adták ezt meg Magyarország esetében, amikor a magyar követek kijelentették, hogy készek magukat a népszavazás eredményének alávetni."

Azután rátérve a háboruért való felelősség kérdésére, kijelenti, mikép: „Németország az a hatalom, mely a háboruért főképen felelős!"

„Magyarország befolyása Ausztria külügyi politikájára mindég csekély volt és Magyarország egyáltalában soha sem akart semmiféle háborut!"

„Mi ezt Ausztria-Magyarország külügyminisztere: Czernin által kiadott könyvből tudjuk és gróf Tisza — akiről azt állitották, hogy ő volt a gyujtogató — a háboru ellen volt és mindent elkövetett, hogy megakadályozza azt, de őt legyürte az osztrák katonai vélemény."

„Magyarország — mondja tovább — sohasem volt a németekért lelkesedő hatalom."

Micsoda Magyarország bűne? veti fel a kérdést, melyre a következőkben felel meg: „Bűne az, hogy ellenünk harcolt. Ez teljesen igaz! De hisz ellenünk harcoltak a csehszlovákok, a lengyelek, jugoszlávok és a többi népek is, akiket mi most testvérként köszöntünk!"

A magyarok — állapitja meg — azért harcoltak ellenünk, mert erre akaratuk ellenére kényszeritve voltak.

A következő angol politikus, aki ekkor felemelte tiltakozó szavát az igazságtalan és erkölcstelen magyar békefeltételek ellen — Viscount Bryce volt.

Beszédjében leszegezte, hogy Magyarország nem vonhatta ki magát azon szövetség következményei alól, amit Ausztria Németországgal kötött.

A magyar nép háborus érzését igy ecseteli: „Az Oroszországtól való félelem, amely ország 1849-ben a magyar függetlenség reményét tönkretette — a magyarok emlékezetében élénken megmaradt!“ — „Egyetlen nagy aggodalmuk Oroszország volt és azt hitték, hogy az egyetlen védelem Orosz ország ellen az, ha kitartanak Németország mellett!“

Leszögezi azon ténymegállapitását, hogy az uj magyar állam határának kérdése sokkal gondosabb vizsgálatot igényel, mint amelyet a Legfelsőbb Tanács eddig reá forditott.

„Különösen fontos, hogy meggyőződjünk a népek kivánságáról!“ mondta tovább.

Azt beszélték nekem különböző és pártatlan oldalról, hogy a Magyarország északkeleti részén lakó nép kivánja, hogy a magyar államhoz csatoltassék. A rutének a magyar állam elégedett lakói voltak és csak jogos nekik alkalmat adni arra, hogy megmondhassák: el akarnak-e válni a magyar államtól?“

„Ugyanezen megjegyzés használható Erdélyre is!“ folytatta beszédjét tovább.

A békeszerződés Magyarországot előbbi méreteinek $^1/_3$-ára csökkentené.

Legalább $3^1/_4$ milliónyi magyart, akik magyarul beszélnek és a magyar nép dicsőséges hagyományait örökölték, olyan idegen kormány alá helyezne, amely ellen a leghevesebb ellentállást fejtik ki.

„Az önként kinálkozó helyes mód az, hogy a népek kivánságairól népszavazás utján győződjünk meg!“

„Nemcsak az a fontos, — mondta — hogy igazság szolgáltassék, hanem e népnek is éreznie kell, hogy az igazságszolgáltatás megtörtént!“ „Alkalmat kell adni a népnek, hogy ügyét a szerződést kötni akaró hatalmak elé vihesse és hogy kinyilatkoztathassa a saját akaratát, hogy hová akar tartozni!“

„Ha igazságtalanság történik, az nem fog kis veszély nélkül történni!“

„A magyar rendkivül fenkölt gondolkozásu nép! Erős érzéke van a nemzeti hazafiság iránt és nem fog szeliden belenyugodni bármibe, amit igazságtalannak tart!“

Az igazság elveivel ellenkező megoldás nem lesz állandó megoldás!

„Ha önök el akarják kerülni a jövő háborukat, akkor az önrendelkezés elvét végre kell hajtani és arra kell törekedni, hogy igazság történjék!“

„Mi szavunkkal kötöttük le magunkat — fejezte be beszédét — *a nemzetiségi elv és az önrendelkezés mellett! Tehát tartsuk is azt be!“*

Lord Montagu of Beaulieu volt a negyedik parlamenti felszólaló a magyar igazság mellett.

Beszédjéből itt a következő kitételeket idézzük:

„Ez a magyar béke arra való, hogy vége legyen a békének!“

„Magyarország felosztása igaztalan, esztelen és kivihetetlen!“

„Magyarország kevésbé bűnös, mint más ország, mellyel harcolnunk kellett! Ne szenvedjen tehát rosszabb bánásmódot, mint bármely más ország!“

Lord Sydenham a magyar igazság ötödik szószólója felvetette a kérdést: „Okos dolog-e az utódállamok részéről, hogy velük ellenséges érzésü népfajokat le akarnak a magyar állam testéről szakitani és magukhoz láncolni?“

Tárgyilagos és szakképzett férfiakból álló bizottság kiküldését javasolta ezen kérdések helyes megoldása végett!

Ezekre a beszédekre az angol külügyminister képviseletében Lancaster hercegség kancellárja, Earl of Crawford adta meg az angol kormány hivatalos válaszát a következőkben:

Igyekezett a magyar békefeltételekkel kapcsolatosan a győztes államok külügyministereit és az entente Legfelsőbb Tanácsát védelmébe venni s azt igazolni, hogy a magyar békefeltételek elfogadhatók.

Érvekül a következőket hozta fel:

A csehszlovákok, románok és jugoszlávoknak Magyarországgal szemben támasztott területi igényeinek megvizsgálása céljából egy bizottságot küldtek ki, melyet ő „szakértő“ bizottságnak jelez. E bizottság — melyben csak a győztes nagyhatalmak képviselői foglaltak helyet — 1919. januárban kezdte meg működését.

Elismeri, hogy e bizottság nem hallgatta meg a magyar állam képviselőit s ezt azzal magyarázza, hogy Magyarországnak ez időben nem volt olyan szilárd kormánya, amellyel a Szövetséges és Társult Hatalmak tárgyalhattak volna.

Elmondta, hogy ezen „szakértő" bizottság összefoglaló jelentéséhez Csehszlovákia, Románia, Joguszlávia és Ausztria az okiratok tömegét terjesztették elő. S ámbár beismeri, hogy ezen bizottság magyar küldöttekkel nem tárgyalt s ilyenek ezidőtályt Párisban nem is voltak, vitatja azt, hogy e bizottság a magyar álláspontot ismertető irásbeli bizonyítékokat is beszerzett és tárgyalt le.

E bizottság jelentését ugy a Szövetséges és Társult Hatalmak külügyminisztereinek párisi tanácsa, mint az Entente Legfelsőbb Tanácsa is elfogadta.

Végül kijentette, hogy 1920. január 17-én — amikor a Legfelsőbb Tanács Párisban ülésezett, az oda érkező magyar küldöttségnek 4 heti időt engedélyeztek a végből, hogy a békefeltételekre észrevételeiket megszerkeszthessék s ezeknek megvizsgálását részint egyes technikai bizottságok, részben a Legfelsőbb Tanács végzik.

Ezután még Lord Weardale fejezte ki a magyar béke igazságtalanságai ellen tiltakozásait a következőkben:

„Mindannyian tanui vagyunk annak a gazdasági zür-zavarnak, melynek oka az, hogy olyan békét kényszeritettek Németországra, melyről mindenki elismeri, hogy rövidesen meg kell változtatni.

Ez a béke ott született Páris romlott levegőjében majdnem teljesen azonos módon, ahogy ma ezt a békét Magyarországgal ácsolják.

Mint angol ember tiltakozom, hogy külpolitikánkat Pertinaz vagy Tardieu diktálja. Britt külpolitika kell ide és nem olyan, melyet boulevard politikusok csinálnak.

Kötelességének tartja tiltakozását kifejezni, amiért a britt külügyi hivatal nem forditott elég figyelmet a Lord Newton és Lord Bryce által elmondott érvekre, amelyek azt látszanak bizonyitani, hogy *az önrendelkezési jog nagy elvét — amelyen hite szerint a háboru politikája állott — számtalan részletkérdésben mellőzték, de egyben sem olyan nyilvánvaló módon, mint Magyarország uj határainak megállapitásánál.*

Ime a magyar békeszerződést születése percében igy bélyegezték meg a világ legrégibb és legtekintélyesebb par-

lamentjében s ezzel a szégyenbélyeggel homlokán vonult be a trianoni békemű mint az ezeréves magyar állam sirfelirata a nemzetközi történelembe.

Az angol tiltakozásnak és a magyar békedelegáció válaszjegyzékeinek nem lett meg a kivánt hatása. A trianoni békeszerződés keletkezésének története — melyet fentebb ismertettünk volt — arra a jogos feltevésre ad nekünk okot, hogy a magyar békefeltételek: igy Magyarország feldarabolása már 1919. márciusában elkészült és a magyar békedelegáció érvei már befejezett tényekbe ütközve süket fülekre találtak.

Az idő azonban halad s az igazságtalanság hiába igyekszik Justitia palástjába bujni, a történelem, az események letépik róla az őt meg nem illető talárt, hogy a birói székből kidobva, az őt megillető szégyenpadra állitsák.

Anglia után Olaszországból szólalt meg másodiknak mellettünk az igaz szó:

Francesco Nitti, a volt olasz kormányelnök — aki pedig maga is aktiv részt vett a trianoni magyar béke elkészitésénél — lelkiismerete szólalt fel elsőnek és igyekezett magától a a háborus békék igazságtalanságaiért a felelősséget elháritani.

Szavának már személyénél, politikai multjánál és a békekötések körül is kifejtett közvetlen tevékenységénél fogva messzeható hordereje van. Ezt még azzal is igyekezett fokozni, hogy az északi semleges nemzetek: a norvégek, svédek és dánok fővárosában tartott egyetemi előadásain is belekiáltotta a kulturvilág eszmevilágába, mikép a Páris körüli békék igazságtalanok, mert azokban a győztesek brutalitása és rövidlátása: a boszu érvényesült és mert ezek idézték elő Európa hanyatlását.

Nitti már négy hatalmas sulyu könyvben hirdeti a világnak a békerevizió szükségességét.

„L' Europa senza pace!" (A béke nélküli Európa.); „La decadenza dell' Europa" (Európa hanyatlása.); „La tragedia dell' Europa." (Európa tragediája.); és végül „La pace." (A béke.) cimű műveivel nyomja rá az igazságtalanság történelmi kritikáját a világháborut követő békékre.

Munkáiban először is tévesnek jelenti ki az entente azon ténymegállapitását — amelyre a békeszerződések könyörtelen rendelkezéseit basirozták — *hogy a háboruért Németország és Ausztria-Magyarország lettek volna egyedül felelősek. Ezzel szemben van bátorsága kimondani, hogy*

háborut viselt államok mind felelősek a háboruért. Ezzel az érvével tehát összetöri a háborus felelősség egyoldalu tanát mint a békeszerződések jogalapját.

Második ténymegállapitása, hogy a békekötés reviziót igényel.

Érdekes, hogy Nittinek ezen érvét Lloyd George az angol miniszterelnök is szimpatiával fogadta 1922-ben, pedig 1918. decemberében még azt hangoztatta, hogy a háboru összes költségeit Németországnak kell megfizetnie.

Leszögezi tényként, hogy el kell tünnie a győzők és legyőzöttek közti különbségnek! Németország és a legyőzött népek ügye immár az egész világ ügye, mert ennek helyes megoldásától függ a világ békéje és gazdasági fejlődése.

Megállapitja, hogy a győzteseknél a tultengő nacionálizmus dühöng, ugyanakkor pedig évezredes nemzeti államokat és évszázados multtal biró népeket fosztottak meg nemzeti jogaiktól. Igy lett a nacionalista elvből elvtagadás.

Napról napra csökken Európa szinvonala — irja első művében. Ennek okát abban találja, hogy, *a modern történelemben nincs párja annak a politikának, amelyet a legyőzött népekkel szemben követnek!*

„La pace" cimü művében hangoztatja, hogy Magyarország sohase nyugodhatik bele abba, hogy magyar területeket Romániához csatoltak. Ebből a jövő háborujának egy kikerülhetetlen oka származik.

A lefegyverzés — ismeri be — *csak jelszó és csak a legyőzöttek ellen szól, mig a győzők megkettőztették haderejüket.*

Soha annyi ok — irja — *nem volt a háborura mint ma és hogy még sem tör az ki, annak oka az, mert a világ gazdaságilag legyengült és nem birna el egy háborut.*

A békekötésnél a győztesek demokráciáról, népek szabad rendelkezéséről, a jog diadaláról szónokoltak és a valóságban ezek mind csak üres hazugságok lettek, amelyek romlásba döntötték Európát. Magyarország feldarabolásánál a népszavazást mellőzték és a magyar állam romjain keletkezett államok közül Cseh-Szlovákiában az elenyészően kis számu cseh nép uralkodik a tótok, magyarok és németek felett. Jugoszláviában és Romániában pedig erős, nagyszámu nemzeti kisebbségek élnek.

A magyarok — irja — *mindenkor készek nemzeti ügyükért meghalni, mert a rájuk kényszeritett béke igaztalan.*

Kérlelhetetlenül támadja a békeszerződések jóvátételi politikáját! Ez — szerinte is — csak Európa további hanyatlásához és balkanizálódásához fog vezetni. A nemzetek közti szabad forgalmat és a jóvátételek teljes eltörlését követeli, mert csak igy menthető meg a világ számára az európai kulturából az, amit a XIX. század Európa részére teremtett és amit a világháboru, továbbá utóbbi nyomán támadt gazdasági és erkölcsi leromlás még tönkre nem tettek.

Az európai diplomácia mesterkedéseit jellemezve kijelenti, hogy az eddigi nemzetközi konferenciákon mindég a franciák akarata érvényesült. Nehogy azonban ez szembetűnő legyen, rendesen Belgium vagy Cseh-Szlovákia terjeszti elő és okolja meg a francia álláspontnak kedvező javaslatokat, amelyekhez azután Franciaország hozzájárul és elfogadtat.

Igy legujabban Franciaország ugy szeretné a békeszerződések által megteremtett európai uralmi helyzetet állandósitani, hogy a világ összes népei egy garancia szerződésben köteleznék magukat minden olyan mozgalom elnyomására, amely a békeszerződések rendelkezései ellen irányul. Ily módon az egész világ haderejét a francia érdek zsoldosaivá szeretné tenni. Ezt azonban — Nitti — kivihetetlennek tartja, mert Amerika már évek óta elfordult a békeszerződések teremtette Európától: ugy szintén az angol dominiumoknak sincs semmi érdekük ilyen biztositék nyujtásában. A legyőzött népek pedig nem fognak belemenni egy olyan nemzetközi koalicióba, amelynek éle egyenesen ellenük irányul.

Nagy elvakultságnak tartja, hogy a francia önzés Európából is ki akarja szoritani Németországot és hogy a világbékék Oroszországot Ázsiába nyomták vissza, mert ez a nyomás könnyen létrehozhat egy olyan szövetséget, amely Németországtól kiindulva Oroszországon át Chinával és Japánnal fog kezet fogni és az európai kultura rovására idehozza az ázsiai kérdést.

Ilyen hatalmas lehetőség perspektiváját veti fel a jövő egére Nitti távolba néző jóslása.

Nitti azonban nem elégszik meg a mult hibáinak és a jelen beteges tüneteinek lerajzolásával, hanem — mint olyan államférfiu, akinek a jövőre nézve is kész javaslatai vannak és mint olyan orvos, aki a diagnosis után a gyógykezelés módját is megszabja, — magadja azt az utirányt is, amely a gyógyulás felé vezet.

A gyógyeszközök szerinte: a békekötések reviziója a jóvátételek elengedése, a népek általános és becsületes leszerelése, az államok közti teljes egyenlőség kimondása és érvényesitése, s végül az egymásra talált és lelkileg megbékélt világ népeinek kölcsönös együttműködése a rombadőlt világ ujjáépitése érdekében.

Lehetetlen, hogy az a hatalmas „Memento" hatás nélkül repülne el a kulturnépek lelkiismerete fölött! Lehetlen hogy e bátor szavak ne késztessék gondolkozásra a jóérzésü lelkeket! Lehetetlen, hogy a világból végleg kihalt volna a lelkiismeret!

A történelmi és erkölcsi kritika tehát már megkezdte kemény munkáját és az igazság fénye kezd bele világitani a diplomáciai cselszövények rejtett zugaiba is!

A békeszerződés erkölcsi hiányairól felsorolt érveinket s velünk ellenséges viszonyban volt olasz nemzet egyik irójának: *Attilio Tamaro-nak „Fajok harca a dunamenti Európában" cimü művéből vett alábbi sorokkal zárjuk le:**

„A trianoni békének kimondottan demagóg — sőt mi több bolseviki — karaktere van; amennyiben civilizálatlan és kevésbé kulturált fajokat ültetett nyeregbe s a városokat — egy régi kultura középpontjait — a vidék alárendeltjeivé sülyesztette.

A békeszerződés — irja tovább — a megcsonkitott Magyarország népét Európa kéregetőivé változtatja át. Mint a vásárokat járó vak koldusok rázzák csengőiket, hogy belesüvitsék Európa fülébé és emlékeztessék arra a gaztettre, mely bosszura vár!"

Megállapitja, hogy a magyarok és az őket körülvevő államok közt mély szakadékok vannak és ezek egyszer még tenger sok vért fognak elnyelni!

Ha e fejtegetéseinkhez még hozzáfüzzük azokat az angol, francia és amerikai birálatokat, amelyeket fentebb e mű I. részében láttunk, előttünk áll a trianoni békemű a nemzetközi erkölcsi magaslatáról nézve!

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

* Kelet Népe 1923. évfolyam 3. füzet 36—48. lap.

Zárószó!

Tria-non a maga nevében és értelmében háromszoros „nem"-et jelent!

A trianoni békemű ellen minden magyar lélek egyöntetü elhatározással hirdeti: Nem! Nem! Soha!

A fenti fejtegetéseink során a történelmet, a jogot és az erkölcsöt kérdeztük meg, hogy mit szólnak a trianoni békeműhöz? Feleletük az volt, hogy az nem történelmi igazságon épült! ... nem erkölcsös és nem jogos!

Lehet-e tehát a trianoni békeszerződés, — amellyel létezésének első percétől a negativumok, a tagadások járnak együtt — hosszu időn át tartó positivum? Számithat-e örökérvényü állandósulásra?

Feleletül ismét csak ezt engedi meg a logika:

Nem! Nem! Soha!

MAGYAR REVIZIÓS LIGA
BUDAPEST

OSZK

M. KIR. BELÜGYMINISTERIUM
KISÉRLETI NYOMDÁJA. — 1926.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár